TIJD VOOR EEN BURGERLOBBY

TIJD VOOR EEN BURGERLOBBY

INHOUDSTAFEL

BEDANKT, DAVID EN PHILIP 4
VOORWOORD 5
SCHEIDING DER MACHTEN, EEN UPDATE 8
1. Montesquieu blijft dé grondlegger van de moderne democratie 8
2. De media als vierde macht 10
3. Het bedrijfsleven als vijfde macht 10
4. De elite van België: de vijf machten gezellig bijeen 12
COALITIECULTUUR: MEERDERHEDEN KAPEN DE MACHT 16
1. Meerderheidscoalities zijn ondemocratisch 17
2. Verkiezingen zijn vooral bedoeld voor meerderheidspartijen 20
3. Meerderheidscoalities controleren zichzelf 24
4. Corruptiebestrijding wordt gesaboteerd : België zakt weg 27
5. Politieke benoemingen en bemoeienissen verzieken de uitvoerende macht 33
6. Rechterlijke macht: Hoge Raad voor Justitie is zelf gepolitiseerd 36
7. Zelfbediening en vetzucht 37
8. EU-trialoog in achterkamers 42
9. EU-besluitvorming wordt ook gekaapt door een meerderheidscoalitie 44
10. Luxleaks in EU-parlement: coalitiemeerderheid blokt onderzoekscommissie af 44
11. Ook de EU lijdt aan zelfbediening en verspilzucht 45
LOBBYCRATIE: WIE BETAALT, BEPAALT 57
1. Geschiedenis: Duitse topindustriëlen brengen Hitler aan de macht 57
2. Wetgeving op maat: voor ieder wat wils, behalve voor de burger 59
3. Crony capitalism, de beïnvloeding van de uitvoerende macht 64
4. De professionalisering van de lobbysector 68
5. Bedrijfsleven en politiek: draaideurcarrières en belangenvermenging 73
6. Guy Verhofstadt: “ik ben geen lobbyist” 75
7. Lobbycratie in de EU: big business meets big government 78
Het monsterverbond tussen coalitiecultuur en lobbycratie 109
TIJD VOOR EEN BURGERLOBBY 111
1. Ideologisch pragmatisme 112
2. Representatief parlement 112
3. Representatieve besluitvorming: de coalitiecultuur doorbreken 113
4. Online inspraak: België wordt pionier met internetreferenda 117
5. Wat als … u nu al inspraak zou hebben 125
6. Depolitisering van de uitvoerende en rechterlijke macht 129
7. Efficiënte en integere overheid; onderzoekspolitici en auditors gezocht 131
8. Scheiding der machten vereist een doorgedreven decumul 137
9. Het politieke overheidsapparaat ontvetten 140
10. De EU zal democratisch worden ofwel uiteenvallen 148
11. Hoog tijd om het vetorecht in de VN-veiligheidsraad af te schaffen 149
Oproep : Word mee scenarist van de samenleving 152
BIBLIOGRAFIE 154

Een sterke democratie heeft geen sterke leider nodig.

BEDANKT, DAVID EN PHILIP

Schrijver en historicus David Van Reybrouck organiseerde eind 2011 de G1000 en introduceerde daarmee het begrip *deliberatieve democratie*. Een 700-tal burgers, willekeurig uitgeloot, debatteerden over politieke thema's die zij belangrijk vonden. Uitgangspunt die dag was dialoog en overeenstemming, als antwoord op de politieke impasse die ontstaan was na de federale verkiezingen van 2010. Ik heb als vrijwilliger mee de uitgelote mensen opgebeld en de dag zelf bediende ik de deelnemers met formulieren enzomeer. Een fijne en aanstekelijke ervaring.

Ik leerde er Philip Savelkoul kennen, eveneens vrijwilliger, waarmee ik daarna regelmatig uren brainstormde over democratie. We zetten zelfs ideeën en analyses op papier. De brainstormings en het schrijven zijn daarna langzaam stilgevallen. Ik ben echter blijven piekeren en denken over allerlei democratische deficits en kon het niet laten om de schrijfsels verder uit te werken tot een heus boek. Ik hoop dat het resultaat U zal overtuigen.

De G1000 van David en de brainstormings met Philip zijn voor mij dus de triggers geweest voor dit boek. Bovendien heeft het begrip *deliberatieve democratie* mij nieuwe inzichten gebracht. Het heeft zo moeten zijn. David Van Reybrouck staat in het lijstje van *invloedrijkste intellectuelen van Vlaanderen*, een verkiezing die opiniemaker Joel De Ceulaer (De Morgen) begin 2018 organiseerde. Ik kan zijn invloed op mij alleen maar beamen, waar ik hem trouwens dankbaar voor ben.

VOORWOORD

Sinds 1991 mag ik regelmatig naar het stemhokje en ik vind het nog altijd een sensatie: beschouwd worden als volwaardige burger, kunnen kiezen voor een maatschappijbeeld, volksvertegenwoordigers al dan niet naar het parlement sturen.

Maar mijn optimisme om aan de macht te kunnen deelnemen, wordt hoe langer hoe meer getemperd door een vervelende vaststelling: ik vind het aanbod behoorlijk schraal. Partijen en politici zetten zichzelf eerst netjes in de markt, maar realiseren daarna weinig meer dan een status quo, omdat het systeem nu eenmaal zo slecht niet is, en omdat ze gedoemd zijn om elkaar te vinden in het fameuze compromis van meerderheidscoalities. Voor de rest blijft de keuze beperkt tot politieke partijen die meer weg hebben van zweeppartijen.

Al enkele decennia staat de idee van de representatieve democratie onder druk, in België én in Europa. Hoe langer hoe meer mensen lijken te verlangen naar een sterke leider. Niet dat een meerderheid de verkiezingen wil afschaffen en een dictator verkiest. Het is veeleer een negatieve keuze; men vindt dat het beleid faalt en niet overeenstemt met de publieke opinie. De burger voelt zich met andere woorden slecht vertegenwoordigd door de verkozenen des volks. De symptomen zijn duidelijk: de opkomst van het zogenaamde *populisme* dat eigenlijk meer een symptoom is dan een kwaal. Alles wijst erop dat het draagvlak voor de representatieve democratie wegzinkt in het moeras van scepticisme, verzuring en regelrechte afkeer van het politieke *establishment*. De politieke klasse wordt ervaren als een wereld apart, een universum dat meer parasiteert op de samenleving dan dat het die samenleving dient en steunt.

Twee voorbeelden illustreren pijnlijk de kloof tussen beleid en publieke opinie. België heeft sinds decennia wereldwijd de hoogste belasting op arbeid terwijl we tegelijkertijd één van de hoogste schuldratio's van Europa hebben. Hoe inefficiënt ben je dan wel niet bezig? De aversie van de Belg tegen de fiscus is daardoor algemeen: belastingen ontduiken of op zijn minst "creatief ontwijken" is een nationale sport. Maar de fameuze *tax shift,* die het zwaartepunt verschuift van inkomen uit arbeid naar andere inkomens, is tot op vandaag een luchtkasteel. Er is een voornemen, er is een publiek draagvlak, er is zelfs een parlementair draagvlak, maar er is geen representatieve besluitvorming. Hoe ziek kan een politiek systeem zijn?

Idem dito voor het migratiethema. Een grote meerderheid vindt dat er te veel immigratie is en dat de integratie van veel nieuwkomers mislukt. Maar die roep om minder immigratie is niet terug te vinden in het beleid. De politieke partijen lijken gevangen in hun eigen ideologie. Liberalen zweren bij vrij verkeer van personen, omdat zij de economische globalisering nu eenmaal als vooruitgang zien, terwijl links gastvrijheid verdedigt in naam van de solidariteit. En het politieke centrum volgt gewoon. Ondertussen heeft de burger het gevoel dat zijn stem niet gehoord wordt. Ook hier is het beleid dus niet representatief. Andermaal: hoe ziek kan een democratie zijn?

'Kiezers kunnen van regering veranderen, maar niet van beleid', is de pessimistische verklaring van politicoloog Luc Huyse.[1] Dat is natuurlijk niet zo; de kieslijst bevat alleen partijen en kandidaten, geen regeringscoalities. De verkiezingen van 2014 zijn er het bewijs van: de kiezer beloonde de federale meerderheidscoalitie, maar kreeg toch een andere in de plaats. Het is dus nog erger dan wat Huyse stelt: kiezers hebben amper vat op de samenstelling van de regering en dus nog minder op het beleid.

De vraag blijft dan: waar loopt het fout? Ligt het aan ons, de kiezer? Hebben we gewoon de leiders die we verdienen? Ligt het aan de politici of aan het systeem zelf? Of is dit nu eenmaal de loop van de geschiedenis? Aan dit fatalisme mogen we in ieder geval niet toegeven. De geschiedenis is wat wij ervan maken. Noch de utopische dagdromerij noch de antipolitiek helpen ons vooruit. Daarom deze analyse, die wil begrijpen en duiden, maar dat ook die fameuze 'kloof' als voldongen feit weigert te aanvaarden.

Het eerste deel is een aanzet tot diagnose, waarin *de cultuur van meerderheidscoalities* en *lobbycratie* aan bod komen: de kwalen die de representatieve democratie en de scheiding der machten dagdagelijks uithollen. Het tweede deel kijkt vooruit en wil als manifest de krijtlijnen uitzetten van een nieuw initiatief.

De cirkel is daarmee rond: we zijn 2018, binnenkort moeten mijn twee kinderen voor het eerst gaan stemmen. Dit boek wil een *game change* voorbereiden en de *millenials* aansporen om politiek ernstig te nemen, om zich als kritische burgers te weren tegen elke, al dan niet sluipende, machtsgreep van welke elite dan ook.

Winston Churchill[1] noemde de democratie *"de slechtste staatsvorm, op alle andere staatsvormen na, die al uitgeprobeerd zijn"*.
Laat ons Churchill ongelijk geven en er alstublieft gewoon de béste staatsvorm van maken.

Yves Bruggeman

[1] Britse premier tijdens de tweede wereldoorlog die een cruciale rol speelde bij de overwinning van de geallieerden tegen het naziregime

SCHEIDING DER MACHTEN, EEN UPDATE

1. Montesquieu blijft dé grondlegger van de moderne democratie

Onze democratie is misschien wel hét pronkstuk van het westerse erfgoed en heeft al een lange weg afgelegd. Sinds de oudheid en vooral de Griekse cultuur is de plaats van de mens in de maatschappij, de zogenaamde *polis* (waarvan ons woord 'politiek' komt), een onderwerp van debat. De filosoof Plato (428-348 v.C.) definieerde de mens al als een *zôon politikon*, een politiek wezen, permanent op zoek naar de manier hoe een individu in de gemeenschap kan ingebed worden, en hoe die gemeenschap in een staatsvorm kan gegoten worden, waar het algemeen belang, de *res publica*, het hoogste goed is.

Daartegenover staat de visie op de mens als zelfzuchtig wezen dat alleen zijn eigenbelang en dat van zijn groep nastreeft. De Engelse filosoof Thomas Hobbes (1588-1679) onderschreef die visie en pleitte net daarom voor een *sociaal contract*, het smeden van een duurzaam verbond tussen individuen, in het belang van elkeen. Dat contract is sinds de prille oudheid een kwetsbaar goed. Steeds weer doken en duiken dictaturen, aristocratieën en oligarchieën op die het politieke oer-ontwerp willen annuleren of naar hun hand zetten. Maar steeds weer kwam van onderuit het verzet en de eis om de macht op een billijke manier te delen. Zo ontstonden in de middeleeuwen de steden als oorden van emancipatie, zo vonden in de Italiaanse renaissance de stadstaten de democratie zowaar opnieuw uit.

Ook met de Franse revolutie in 1789 eist de burger, de *citoyen*, zelfbewust zijn plaats op en delegeert hij macht naar een volksvergadering, maar dan niet meer op de kleinschalige manier van een stadstaat. Bovendien zocht de burger naar een systeem waarin zo min mogelijk persoonlijke macht primeerde en zoveel mogelijk het algemeen belang. Baron Charles de Montesquieu (1689-1755) was toen een Franse verlichtingsfilosoof. Zijn ideeën over macht publiceerde hij in 1748 in zijn bekendste en meest invloedrijke werk, '*Over de geest van de wetten'* ('De L'Esprit des Lois'). In het hoofdstuk "Over de Engelse staatsinrichting" kwam Montesquieu tot de conclusie dat de macht van een overheid in drie moest worden verdeeld:

- De *wetgevende* macht: het deel van de overheid dat beslist en wetten opstelt (het parlement, de gemeenteraad)

- De *uitvoerende* macht: het deel van de overheid dat beslissingen uitvoert en wetten doet naleven (de regering, de administraties, de fiscus, de politie, het onderwijs)
- De *rechterlijke* macht: het deel van de overheid dat overtredingen en geschillen beoordeelt (de rechtbanken)

De drie machten moesten elkaars waakhond zijn, en voorkomen dat één macht de bovenhand kreeg.[2] Montesquieu had met andere woorden eerder een spreiding der machten voor ogen en niet zozeer een scheiding zoals dat vandaag beoogd wordt om belangenvermenging en -conflicten te voorkomen.[3] Toch is er van hem ook een quote bekend die pleit voor een echte scheiding: *"Tout serait perdu, si le même homme, ou le même corps des principaux, ou des nobles, ou du peuple, exerçaient ces trois pouvoirs: celui de faire des lois, celui d'exécuter les résolutions publiques, et celui de juger les crimes ou les différends des particuliers*"[4] Vrij vertaald: *"Alles gaat verloren als dezelfde persoon of groep de drie machten tegelijk uitoefent; wetten maken, ze uitvaardigen en de overtredingen ervan beoordelen."*

Montesquieu is dus behoorlijk sceptisch inzake de menselijke natuur. Iemand die macht heeft, vertoont in zijn optiek altijd de neiging om die macht nog uit te breiden en er uiteindelijk misbruik van te maken. Dat klinkt bekend in de oren. Wat heeft een gematigde samenleving dan nodig? *Il faut que le pouvoir arrête le pouvoir*. We moeten de samenleving zo'n sterke instellingen geven dat eigenlijk niemand zijn macht nog kan uitbreiden buiten zijn functionele grenzen. Anders gezegd: de ideale macht zit overal en nergens, het absolute tegendeel van de monarch die als Gods plaatsvervanger alle macht in zich concentreert zoals Zonnekoning Lodewijk XIV met zijn bekende lijfspreuk: *"L'état, c'est moi"*.

Het gaat dus tegelijk om een taakverdeling, een uitbalancering van macht en een wederzijdse controle.

Het principe van de scheiding der machten, ook *de trias politica (driemachtenleer)* genoemd, impliceert dus dat één persoon of een georganiseerde groep personen, zoals een politieke partij of een bedrijfssector, nooit invloed mag uitoefenen in meerdere machten tegelijk. Het is dit principe waar zo tegen gezondigd wordt en dat verder wordt toegelicht in de hoofdstukken *coalitiecultuur* en *lobbycratie*. Ze tonen aan dat een scheiding der machten absoluut nodig is. Daarmee was Montesquieu zijn tijd ver vooruit en kan zijn *trias politica* 200 jaar later nog altijd beschouwd worden als één van de basisprincipes van een moderne democratie.

2. De media als vierde macht

Vandaag de dag ziet de wereld er anders uit dan in de tijd van Montesquieu. Er bestonden toen niet zoiets als massamedia (kranten, televisie, internet) die de publieke opinie informeren en beïnvloeden. Niemand ontkent nog dat media een macht op zich zijn geworden, die de andere machten observeert maar zijdelings ook stuurt. Door hun invloed op de publieke opinie en hun mogelijke druk op besluitvormers (politici, bedrijfsleiders, academici, magistraten) vormen zij een eigen krachtveld, kunnen zij ideeën en meningen ingang doen vinden, belichten zij opiniemakers of zwijgen ze dood, en maken wel degelijk het verschil in een moderne democratie.[5] Het idee van de media als vierde macht is ondertussen al gemeengoed. Discussies op fora, in opiniestukken en thesissen gaan daarom alleen nog over de manier waaróp de media die rol van vierde macht spelen.

Media hebben ook een eigen maatschappelijke functie, die hun rol van vierde macht nog meer in de verf zet: ze informeren, beïnvloeden, maar hebben ook een waakhondfunctie. Zo gaat de onderzoeksjournalistiek actief op zoek naar achtergronden en verbanden. De media zijn in dat opzicht de ogen en oren van een samenleving.

Kortom, als de media een aparte macht zijn geworden in de moderne democratie, is hun materiële en structurele onafhankelijkheid van de andere machten ook essentieel. En daar nijpen vele schoentjes, gelet op de voortschrijdende mediaconcentratie en de ons-kent-ons-cultuur tussen pers en politiek. Gelukkig bestaan er tegenwoordig sociale media (facebook, twitter, de internetblogs en fora…) die op hun beurt de vierde macht, de reguliere pers, controleren en bekritiseren.

3. Het bedrijfsleven als vijfde macht

Net zoals de media was ook het bedrijfsleven niet zo breed georganiseerd tijdens het leven van Montesquieu. Er bestonden toen alleen zogenaamde gildes die als belangenorganisatie optraden van een bepaalde beroepsgroep of ambacht. Ze waren enkel actief in de steden en hun maatschappelijke invloed varieerde van stad tot stad. Op sommige plaatsen was het zelfs zo dat het stadsbestuur de functionarissen binnen een gilde benoemde. Op andere plaatsen waren gilden dan weer vrijwel geheel autonoom.

Vandaag de dag is het economisch weefsel niet zomaar iets dat zich laat reguleren en de politieke besluitvorming ondergaat. Sinds de industriële revolutie in de 18de eeuw ontstond er, samen met de burgerij, een nieuwe financieel-economische elite die haar eigen weg ging, als het kon met, als het moest zelfs tegen de politieke macht.

Vandaag stelt het bedrijfsleven mensen te werk, bouwt en sluit fabrieken (in eigen land of in lageloonlanden), maakt producten, beïnvloedt consumenten door middel van reclame, vervuilt al dan niet het milieu, leent en ontleent geld. Maar net door die economische en financiële impact op ons systeem, wegen ze ook hoe langer hoe meer op de politieke besluitvorming.

De Britse schrijfster Noreena Hertz, auteur van het boek '*De stille overname',* focust in haar boek op de impact van het 'grootkapitaal' op de politieke besluitvorming. Hertz is geen tegenstander van het kapitalisme of van de vrije markt. Integendeel, voor haar kan de vrije markt leiden tot economische groei voor de hele wereld.

Ze wil daarom geen revolutie, maar een systeem van vrije handel dat rekening houdt met de mensenrechten, de zorg voor medemensen, het milieu en de voedselveiligheid. Hertz komt daarmee tot een soortgelijke visie als Naomi Klein, die stelt dat de macht van natiestaten en van de politiek verschoven is naar de multinationals. Zij concludeert zelfs dat het bedrijfsleven machtiger geworden is dan de politieke wereld,[6] en pleit voor een herstel van de 'oude' democratische spelregels en van de staatsmacht.[7]

In het hoofdstuk *lobbycratie* wordt die groeiende invloed van die vijfde macht op de besluitvorming beschreven.

Samengevat komt de *uitgebreide trias politica* er dus op neer dat er in onze huidige samenleving vijf machten opereren. In het ideale geval blijft elk op zijn stek actief en qua machtsverhouding in balans met de andere vier. Waterdichte tussenschotten moeten dan belangenvermenging en corruptie uitsluiten. De dagelijkse realiteit is echter anders: er is een constante infiltratie van individuen en groepen tussen deze vijf maatschappelijke peilers. Macht heeft de neiging om zich te vergroten, en hoe kan dat beter dan via het slaan van bruggen. Zo diep als de kloof is tussen de burger en het beleid, zo hecht zijn de samenwerkingen tussen de peilers van dat beleid. En zo formeel als het uitgebreide driemachtenstelsel in ons systeem is verankerd, zo informeel beweegt zich het 'grensoverschrijdend verkeer'.

4. De elite van België: de vijf machten gezellig bijeen[8] [9]

Onderzoeksjournalist Jan Puype bracht in 2005 met zijn boek '*De elite van België*'[2] het bloeiende Belgische clubleven in kaart. Het naslagwerk van 550 pagina's is een sociologisch onderzoek van twee jaar over een groot aantal serviceclubs in België, waarbinnen mensen uit de vijf verschillende machten (wetgevende, uitvoerende, rechterlijke, economische, media) met elkaar netwerken. Zijn onderzoek toont aan dat de scheiding der machten in de praktijk zeer relatief is. De ons-kent-ons-cultuur domineert. We grasduinen even door deze opmerkelijke studie.

De Belgische adel is nog altijd een kaste van 20 000 mensen die goed vertegenwoordigd is in de Belgische serviceclubs. Alhoewel de formele macht van de adel werd verminderd, zit een groot deel nog altijd in het leidende kader van grote bedrijven; 10 % van de bedrijfstop zou van adel zijn, hetzij door afstamming, hetzij nieuw verheven "wegens bijzondere verdienste" (de baronnen). Bekende adellijke bedrijfsleiders zijn Daniël Janssen (UCB) en Maurice Lippens (van het vroegere Fortis).

In de Brusselse *Club van Lotharingen*, ook wel de *Club van Jourdain* genoemd, zitten mensen van het zakenleven die zich graag mengen met politici, rechters en journalisten. Mediabazen als Rik de Nolf (Roularta) en Christian Van Thillo (De persgroep) zitten in het clubbestuur. Bekende leden zijn Patrick Hurbain (Le Soir), Yves Cavalier (Echo), Jean Claude Decaux (Reclameborden) evenals prins Philippe de Chimay en graaf Leopold Lippens, burgemeester van Knokke. Bekende politici in het gezelschap zijn Didier Reynders (MR), Robert Collignon (PS), Freddy Thielemans (PS), Jacques Simonet (MR), Mark Eyskens (CD&V) en Elio Di Rupo (PS). Daarnaast ontvangt de club topmensen uit de overheid zoals managers uit de NMBS.

Le Cercle de Gaulois is met zijn 1200 leden een voornamelijk Franstalige literaire club. Ze is gevestigd in het Warandepark. Hier zetel(d)en bijvoorbeeld zakenlui Etienne Davignon (ook gewezen EU-Commissaris) en Jaques Delens (bouwpromotor), politicus Pierre Harmel (CDH), advocaten zoals Xavier Magnée (Dutroux) en Tony Mary (vroeger VRT), die overigens in veel clubs op de lijst staat.

[2] Uitgeverij Van Halewyck, 2005

De Warande is dan weer een Vlaams bolwerk met ongeveer 1500 leden, dat in 1988 werd opgericht. Vóór de start van de Club ging men de boer op; 35 ondernemingen schoven elk 2 miljoen frank toe en Gaston Geens gaf als minister van de Vlaamse Gemeenschap daarbovenop 30 miljoen BEF van de Vlaamse belastingbetaler. Enkele bekende leden: wijlen Steve Stevaert (sp.a), Kris Peeters (CD&V), Hugo Vandamme (Barco), wijlen André Leysen (bestuurder in verschillende grote bedrijven), Jan de Clerck (Domo Chemicals), Noel Devisch (Boerenbond), Bert de Graeve (VRT en Bekaert), Luc Cortebeek (vakbond ACV, nu beweging.net), Frank Vandenbroucke (sp.a) en André Oosterlinck (gewezen rector KU Leuven).

De internationale *Club Sainte Anne* werd in 1961, na het verdrag van Rome, opgericht door onder andere Daniel Janssen van Solvay om de banden tussen de Europese instanties, de NATO en het bedrijfsleven te versterken. De Club organiseert diners, lezingen en meerdaagse uitstappen. Het tien voetbalvelden grote terrein in de Brusselse gemeente Oudergem bevat ook nogal wat sportaccommodatie. Deze werd gebouwd met overheidsgeld, ook het onderhoud gebeurt met overheidsgeld.

In april 2015 richtte de liberale fractie van het Europese Parlement een eigen *business club* op onder de vorm van een Belgische bvba. Het was Annemie Neyts (Open VLD) die bij de notaris verscheen voor de oprichting. Het statutair doel is, *door middel van evenementen fondsen te verzamelen bij ondernemingen en daarmee de werking van de ALDE-fractie in het Europees Parlement te financieren*.[10] Daarmee stappen de liberalen in het Amerikaanse model van lobbycratie waar politieke fundraising door bedrijven de norm is.

Let wel, dergelijke serviceclubs zijn geen zakenkantoren. De clubvoorzitters zeggen zelf: "*Clubs zijn geen plaatsen waar contracten worden afgesloten*". Er vinden geen harde discussies of onderhandelingen plaats. Het is een wereld waar het ons-kent-ons-principe heerst en waar met een glas champagne in de hand amicale relaties worden opgebouwd. Opzichtig zaken doen is *not done*, dat wordt zelfs bestraft. Maar als je eenmaal aanvaard bent binnen de club en je zit met een probleem of je wil pakweg informatie van een hoge ambtenaar, dan is de stap om te zeggen '*Piet, kunnen we morgen eens afspreken?*' heel snel gezet. Daarom: contacten leiden tot contracten. Die manier van werken is een essentieel onderdeel van het functioneren van de Belgische elites.

Ook de verschillende *vrijmetselaarsloges* zijn clubs waarbinnen genetwerkt wordt. Jan Puype beschrijft het fenomeen en gaat in op het ontstaan ervan. De vrijmetselarij, in de wandelgang omschreven als *de loge*, bestaat reeds vanaf de 18de eeuw in het Verenigd Koninkrijk en is ook aanwezig in België.

Bij de oprichting van België waren er geen politieke partijen; vanuit de reeds bestaande vrijmetselaarsloges werd een liberale partij gevormd. Zodra België een feit was, werd een aparte *Grootoosten obediëntie* gestart. Na 1838 traden geen katholieken meer toe tot de loges omdat de vrijmetselarij zich distantieerde van de Katholieke Kerk. Beide kampen creëerden daarna eigen scholen en Universiteiten vanuit hun ideologie en de katholieken vormden ook hun partij. Het is een publiek geheim dat de VUB en UGent logebastions zijn. Om er een academische carrière te maken is daarom lidmaatschap nuttig, soms zelfs nodig.

Het is opmerkelijk hoe de spiritueel-vrijzinnige beweging die de vrijmetselarij oorspronkelijk was, geëvolueerd is tot de status van serviceclub. Het doel is immers, leden aanzetten tot zelfvorming en bewustwording, maar het is ook de bedoeling het gedrag van leden te bepalen buiten de muren van hun 'tempel'.
Soms lijkt het fenomeen echt wel statutair verankerd. Een citaat uit de webstek van Le Droit Humain: *"Buiten die principes, eigen aan elke Vrijmetselarij, heeft de Belgische federatie van Le Droit Humain een paar eigen kenmerken: (…) niet willen dat de maçonnieke benadering ophoudt bij de Tempelpoort. (…) Het uitdragen van Vrijmetselaarsideeën buiten de Tempel is een persoonlijk engagement dat men in volle vrijheid en onafhankelijkheid neemt, maar waarbij men discreet blijft over de herkomst van de ideeën"*. [11]

Hier wordt dus impliciet naar netwerking verwezen. Er zijn verschillende bekende politici die vrijmetselaar zijn.[12] De vraag rijst of zij binnen het geheime en informele kader van de loge ook politieke afspraken maken. Van een aantal politieke akkoorden wordt alvast gefluisterd dat ze tot stand gekomen zijn binnen de muren van *de loge*. Zo zou de vorming van de Belgische *paarse regering* in 1999 met hulp van de vrijmetselaarsloge tot stand gekomen zijn. Een aantal belangrijke politici van toen waren alvast logebroeders: Luc Van den Bossche (sp.a), Karel De Gucht (Open VLD), Steve Stevaert (sp.a), Elio Di Rupo (PS), Louis Michel (MR) en Laurette Onckelinckx (PS).[13] Toenmalig premier Guy Verhofstadt (Open VLD) zou op dat moment zelf geen logebroeder geweest zijn.[14]

Bij dit alles blijft het een delicate afweging, waar normale vriendschapsbanden eindigen en normvervaging begint. Verschillende mensen (journalisten, historici) hebben al hun bezorgdheid uitgesproken over de informele contacten binnen de loge tussen bedrijfsleiders, journalisten, politici, magistraten en overheidsambtenaren en het risico op beïnvloeding.[15] Anderen stellen dan weer dat de invloed niet overroepen moet worden. Logelid Paul Van Bendegem vat het als volgt samen : *"de loge doet écht niet aan politiek, maar natuurlijk zijn er logeleden die politiek actief zijn en elkaar vinden waar ze elkaar tegenkomen."* [16]

In een democratie heeft iedereen uiteraard het recht om met elkaar in de privésfeer van gedachten te wisselen, zelfs in georganiseerd verband. Maar het vermoeden dat hier ook informeel politieke deals worden beklonken, naast akkoordjes tussen bedrijfswereld en politiek, vraagt om transparantie. Het is een bekend gezegde dat de buitenwereld meer weet over de interne werking van het Vaticaan, dan over het reilen en zeilen in *de loges*.
Journalist Joël De Ceulaer stelt terecht dat in dictaturen het geheime karakter van dit soort 'subversieve' genootschappen verantwoord en zelfs aangeraden is, maar in onze Belgische democratie van vandaag is het een anachronisme dat leidt tot veel misverstanden. Waarom ontpoppen ze zich niet als een soort ethische denktank, naar analogie met de talrijke socio-economische of politieke denktanks?

Puype pleit in zijn boek dan voor een openbaar register waarin '*iedereen die met overheidsgeld betaald wordt, politici, gerecht, politie, moet melden waar hij allemaal lid van is'*. Het voorstel werd door het parlement gedeeltelijk opgepikt. Ministers, parlementsleden, mandatarissen, topambtenaren, kabinetschefs dienen een vermogensaangifte en een lijst van mandaten, ambten en beroepen neer te leggen bij het Belgische Rekenhof. Gewoon lidmaatschap van privéclubs, zoals een vrijmetselaarsloge, valt daar echter niet onder en terecht. Daarmee is de privacy gewaarborgd, maar natuurlijk ook het publiek wantrouwen tegenover dit soort "ontmoetingsplekken van de macht".

De volgende hoofdstukken *coalitiecultuur* en *lobbycratie* gaan verder in op de systematische uitholling van de scheiding der machten.

COALITIECULTUUR: MEERDERHEDEN KAPEN DE MACHT

Politieke partijen bestaan al zolang er aan politiek gedaan wordt in een of ander democratisch systeem. Ten tijde van de Romeinse republiek al bestonden de *populares* (de partij van de "gewone man", waartoe onder meer ene Julius Caesar behoorde) tegenover de *optimates* (de rijken en grondbezitters), wat uiteindelijk in een burgeroorlog zou resulteren.

De conservatieve filosoof Edmund Burke (1729 –1797) dacht expliciet na over de plaats en het nut van politieke partijen. Hij vertrok van het Atheense model, waar elk individu zijn ding mocht zeggen en introduceerde het groepsbeginsel; hij vond dat individuen die dezelfde ideeën delen, zich moesten verenigen in een groep: een politieke partij. Een politieke partij moest voor hem een ideeënorganisatie zijn die bovendien intern democratisch georganiseerd is. Volledig akkoord met deze idealistische visie, maar we weten ondertussen dat een politieke partij niet meer is dan een groep mensen met al hun kleinmenselijke zwaktes die maken dat partijen met macht graag die macht behouden of liefst zelfs uitbreiden.

In België bestaat het parlement sinds haar ontstaan uit volksvertegenwoordigers die nagenoeg altijd lid zijn van een politieke partij. Een ander vast gegeven in onze politieke geschiedenis is dat de uitvoerende macht, de regering, altijd uit ministers bestaat die aangeduid worden door een meerderheidscoalitie. Samengevat komt deze coalitiecultuur erop neer dat zowel de wetgevende macht (het parlement) als de uitvoerende macht (de regering) bestierd worden door dezelfde politieke partijen, met name de partijen die samen een meerderheidscoalitie vormen. En als één groep mensen, lees de meerderheidspartijen, zowel de wetgevende als de uitvoerende macht besturen, dan betekent dit een aanfluiting van de scheiding der machten. Het is deze aanfluiting van de trias politica die de definitie vormt van *particratie*; politieke partijen die te veel macht hebben binnen het plaatje van Montesquieu.

België is met deze coalitiecultuur trouwens niet uniek. Ook in vele andere westerse democratieën heerst een politieke cultuur waarbij partijen een meerderheidscoalitie vormen om vervolgens beleidsakkoorden te sluiten en ministers aan te duiden. Het is met andere woorden altijd zo geweest en in andere democratische landen is het ook zo. Daarom vinden we het normaal en stellen weinigen zich vragen bij deze ongeschreven wetmatigheden. Het is daarom nuttig om eens een overzicht op te lijsten van de kwalijke gevolgen van een *coalitiecultuur*.

1. Meerderheidscoalities zijn ondemocratisch

Het probleem van coalitiecultuur begint dus eigenlijk bij de vorming van meerderheidscoalities. Een meerderheidscoalitie is een afspraak tussen verschillende politieke partijen die samen een rekenkundige meerderheid aan zetels hebben in het parlement of verkozen orgaan. Ze spreken achter gesloten deuren af welke standpunten ze gaan innemen. Ze gieten de gemaakte afspraken dan in een soort contract, een zogenaamd regeer- of bestuursakkoord.

Op die manier wordt de besluitvorming dus uit het beslissingsorgaan weggekaapt, wat niet strookt met een representatieve democratie. Want daarin kiezen burgers hun vertegenwoordigers die dan vervolgens samen beslissingen nemen. De bedoeling is dat verschillende ideeën en standpunten met elkaar in concurrentie gaan, elkaar beïnvloeden en uiteindelijk tot een (nieuw) standpunt leiden waar een meerderheid zich kan achter scharen. Het is echter niet de bedoeling dat de ene helft van de vertegenwoordigers de andere helft gedurende een hele legislatuur uitsluit. Er staat ook nergens in de Belgische grondwet dat politieke partijen een meerderheidscoalitie moeten vormen om beslissingen naar zich toe te trekken.

In België is het een regel geworden dat de besluitvorming in het parlement (de wetgevende macht) bepaald wordt door de politieke partijen die samen een meerderheidscoalitie vormen. Op die manier wordt de vermenging van uitvoerende en wetgevende macht bijna geïnstitutionaliseerd.

Twee vergelijkingen illustreren het ondemocratisch karakter van meerderheidscoalities.

Stel je eens voor dat je lid bent van een *vereniging* (bijvoorbeeld een sportclub) waarin je bestuurslid bent in een bestuur van negen mensen. Hoe zou jij het vinden dat er vijf bestuursleden op een bepaald moment in een vergadering verklaren een "meerderheidscoalitie" te vormen en de vergadering verlaten om alles onder elkaar te gaan bedisselen? Terecht zou je spreken van een machtsgreep.

Of neem het voorbeeld van een *prijskartel* in het bedrijfsleven. Dat is een 'coalitie' van bedrijven die prijsafspraken maken, vergelijkbaar met beleidsafspraken die politieke partijen

onderling maken. Alleen vinden we die praktijken oneerlijk omdat ze de vrije concurrentie aantasten. Meer nog, ze zijn zelfs bij wet verboden en dus strafbaar. Waarom hanteren we andere maatstaven als het op vrije politieke 'concurrentie' aankomt?

Want inderdaad, één van de vele nefaste gevolgen van meerderheidscoalities is een gebrek aan vrije concurrentie van verschillende meningen. *De la choc des idées jaillit la lumière*, zegt een Frans spreekwoord, maar dat is jammer genoeg weinig aan de orde. Beslissingen worden in het kringetje van de meerderheid genomen en meningen van de oppositie mogen doorgaans niet meespelen. Politiek krijgt op die manier een haast infantiel niveau. En wat met het *cordon sanitaire*[3] dan ? Het *cordon sanitaire* tegen het Vlaams Belang is eigenlijk gewoon een uitbreiding van meerderheidscoalities tot er nog één partij overblijft die niet mag meespelen. Het is een begrip dat alleen voorkomt binnen de coalitiecultuur, even ondemocratisch dus. Ook de PTB/PVDA wordt sinds haar doorbraak door een aantal partijen per definitie uitgesloten van een coalitie.

Binnen dat kringetje van een meerderheidscoalitie overlegt men dan en zoekt men intern naar meerderheden en compromissen. Maar zo'n compromissen komen tot stand na complex gepuzzel met compensaties, dossiers die aan elkaar gekoppeld worden, en taboes die worden opgedrongen. Zo kan het gebeuren dat er binnen een coalitie-in-spe een meerderheid bestaat voor een beleidspunt. Maar als één van de partijen er toch een groot probleem mee heeft, of geen compensatie krijgt in ruil voor een toegeving, dan kan zij een rode kaart trekken. Daardoor kan het dat maatregelen die een maatschappelijk draagvlak én een parlementaire meerderheid hebben, toch niet doorgevoerd geraken. Of anders gezegd: door de besluitvorming op te sluiten in een meerderheidscoalitie worden noodzakelijke en/of publiek gedragen veranderingen geblokkeerd.

Een voorbeeld waren de onderhandelingen in 2015 binnen de federale meerderheidscoalitie rond de zogenaamde *taks shift*. Doel was om de belastingdruk te verplaatsen van arbeid naar consumptie en (winst uit) vermogens. Daar is immers maatschappelijk en parlementair een

---

[3] In 1989 werd een cordon sanitaire tegen het Vlaams Blok (nu Vlaams Belang) in het leven geroepen door de overige Vlaamse partijen van dat ogenblik: CVP, sp, PVV, VU en Agalev (nu CD&V, sp.a, Open VLD, N-VA en Groen!). Het protocol werd afgesloten op voorstel van Agalev-partijsecretaris Jos Geysels. Nadat het Vlaams Blok bij de verkiezingen 1991 ook nationaal doorgebroken was, keurden alle Vlaamse partijen, het Vlaams Blok uitgezonderd, in de Vlaamse Raad een resolutie goed. Het houdt in dat elke Vlaamse partij in geen geval bestuursakkoorden afsluit of politieke afspraken maakt met het Vlaams Blok.

ruim draagvlak voor. Toch legden de onderhandelende meerderheidspartijen elk een aantal taboes op tafel. Zo blokkeerde de Open VLD een faire belasting op huurinkomsten uit onroerende goederen die niet beroepsmatig gebruikt worden.[17] Dit ondanks het feit dat zelfs de EU-Commissie dit discriminerend vindt ten opzichte van de belastingen op andere inkomsten.[18] De taks shift is daardoor uitgedraaid op een halfslachtig compromis met hier en daar een paar percentjes meer of minder. En arbeid wordt nog altijd veel zwaarder belast dan andere inkomens.

Door deze coalitiecultuur worden weinig echte maatschappelijke keuzes gemaakt: de meeste beslissingen zijn ingewikkelde en halfslachtige compromissen. Voor principiële parlementsleden van een meerderheidspartij is het dikwijls slikken en zwijgen want compromissen houden meestal toegevingen in die danig van het partijprogramma afwijken en die ze toch mee moeten goedkeuren. Die verstikkende partijdiscipline leidt al eens tot ergernis. Zo kwam er midden 2017 vanuit de meerderheid letterlijk de instructie aan haar leden in de federale Kamercommissie Financiën om geen voorstellen goed te keuren die geld kostten. CD&V-commissievoorzitter Eric Van Rompuy hekelde als lid van de meerderheid dat het initiatiefrecht van het parlement ondermijnd wordt.[19] Vreemd natuurlijk want CD&V is net de promotor van meerderheidscoalities.

En voor de parlementsleden van oppositiepartijen is het verveling troef. Luckas Vander Taelen zetelde voor Groen vijf jaar in het Vlaams parlement en bekloeg zich erover dat zijn voorstellen als oppositielid altijd werden weggestemd door de meerderheidspartijen.[20]

Meerderheidscoalities zorgen er op die manier voor dat de besluitvorming niet meer representatief is. De besluitvorming vertegenwoordigt niet de publieke opinie maar weerspiegelt het resultaat van een koehandel onder meerderheidspartijen. De gelijkenis met commerciële kartelafspraken blijft frappant…

Deze politieke coalitiecultuur, en in dit geval de onderhandelingen rond de *taks shift*, vormt ook een ideale werkomgeving voor lobbyisten. Een wetmatigheid van meerderheidscoalities is namelijk dat de besluitvorming niet meer in het parlement plaats vindt, maar op ministeriële

kabinetten, interkabinettaire werkgroepen[4], ministerraden en kernkabinetten[5]. In het geheim dus. Het is die heimelijke sfeer die ideaal is voor lobbyisten, want lobbyisten werken het liefst in de schaduw. Zij worden daarom ontvangen en gehoord op ministeriële kabinetten.

We komen op dat fenomeen in een volgend hoofdstuk nog terug. Het gaat om personen die, in opdracht van een commerciële of maatschappelijke belangengroep, politici benaderen om het besluitvormingsproces heimelijk te beïnvloeden. Doordat in de huidige realiteit één partij een maatregel kan tegenhouden of sterk bijsturen, is het voldoende dat lobbyisten en belangen-organisaties slechts één partij binnen de meerderheid overhalen. Kortom, de coalitiecultuur vormt niet alleen een basis voor de particratie, maar ook voor de lobbycratie.

Een ander gevolg van deze politieke cultuur is dat sommige kiezers van klassieke oppositiepartijen hun stem willen optimaliseren binnen die logica 'meerderheid versus minderheid'. Ze willen vermijden om een *verloren stem* uit te brengen. Zij stemmen dan op een machtspartij die het dichtst aanleunt bij de partij waar ze eigenlijk een voorkeur voor hebben. Het perverse gevolg is dat machtspartijen zo nóg meer stemmen krijgen.

2. Verkiezingen zijn vooral bedoeld voor meerderheidspartijen

Een representatieve besluitvorming begint met een representatief parlement. Niet alleen de besluitvorming weerspiegelt te weinig de wil van de burger, ook het stadium ervoor, de verkiezingen, hebben een probleem met representativiteit.

Kiescampagne: nieuwe en kleine partijen worden actief uit beeld gehouden

Een goede democratie begint bij eerlijke verkiezingen. Elke kandidaat/partij moet voldoende kans krijgen om de kiezer te overtuigen van zijn boodschap, maar er zijn voorbeelden van actieve 'filtering'.

[4] Interkabinettaire werkgroep (IKW) is een werkgroep van kabinetsleden uit verschillende kabinetten die rond welbepaalde onderwerpen politieke onderhandelingen voeren. Dergelijke onderhandelingen zijn meestal een koehandel waarin verschillende dossiers aan elkaar gekoppeld worden.
[5] Een kernkabinet is een vergadering van de Eerste Minister en zijn vice-premiers. Daarin wordt vergaderd over belangrijke onderwerpen of onderwerpen waarover binnen een IKW geen akkoord wordt gevonden.

De gevestigde partijen doen bijvoorbeeld hun best om kleine en nieuwe partijen zo veel mogelijk buiten beeld te houden. Zo beslisten de meerderheidspartijen (NV-A, sp.a, CD&V, Open VLD) tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012 in de stad Antwerpen om geen openbare aanplakborden in het straatbeeld te plaatsen, waar ook de kleinere partijen gratis gebruik van konden maken. Toen de PvdA+ in augustus daarover per aangetekend schrijven vragen stelde aan het stadsbestuur en antwoord eiste voor 15 augustus, hield deze de PvdA+ aan het lijntje door in een mail te antwoorden dat ze pas op 17 augustus gingen antwoorden. Daarmee stelde ze de eerste zitting van een mogelijk proces al meteen met een week uit. De PvdA+ kon alleen nog maar een kort geding aanspannen.[21]

Ander voorbeeld is de stemtest die de VRT en de krant De Standaard organiseerden in de aanloop naar de parlementaire verkiezingen van juni 2014. Als resultaat van de test kreeg je de politieke partij aangewezen die volgens de politicologen het beste bij jouw stemkeuzes past. De PvdA+ en de Piratenpartij werden echter geweerd als mogelijk resultaat. De politicologen namen alleen politieke partijen mee die reeds in het parlement zetelen. Peter Mertens (PVDA) vroeg de twee politicologen achter de stemtest, Walgrave en Rihoux, om uitleg. De reden die zij opgaven klonk weinig overtuigend : *'Als er te veel partijen inzitten, daalt de kwaliteit van het instrument want partijen kunnen dan niet meer zinvol van elkaar onderscheiden worden'*.[22]

Daarop diende de PvdA+ een klacht in bij de Vlaamse Regulator voor de Media (VRM). De VRM is een agentschap dat in 2006 is opgericht door de Vlaamse overheid waarvan de vier leden van de Raad van Bestuur worden aangeduid door de Vlaamse Regering, lees: partijpolitiek aangeduid. Deze regulator heeft zelfs een 'kamer voor onpartijdigheid'… De eerste klacht die PvdA+ bij dit agentschap indiende werd onontvankelijk verklaard *'omdat de stemtest op dat moment nog niet online stond'*, aldus de VRM. Je kan immers geen klacht indienen tegen een situatie die nog niet bestaat, was de redenering. Daarop diende de partij iets later een tweede klacht in, maar die kon pas behandeld worden tijdens een hoorzitting op 28 mei, drie dagen na de verkiezingen. Samengevat, de eerste klacht kwam te vroeg, de tweede de laat. [23] Of hoe de VRM (lees : het kartel van de grote politieke partijen) de PvdA gewoon afscheepte.

Kiesdrempel : 10 % van de kiezers niet vertegenwoordigd in het parlement

Bij verkiezingen volgens een systeem van partijpolitieke vertegenwoordiging kan men een kiesdrempel instellen. Dit betekent dat partijen die minder dan een bepaald percentage van de stemmen (de kiesdrempel) halen, geen enkele zetel in het verkozen orgaan krijgen. Doel is om versplintering tegen te gaan en zo makkelijker meerderheidscoalities te kunnen vormen.

In België geldt sinds de parlementsverkiezingen van 2003 een kiesdrempel van 5%. De partij Groen hielp de regering aan een 2/3de meerderheid om deze kiesdrempel in de grondwet te schrijven. Ironisch genoeg belandde de partij bij de eerstvolgende Senaats-en Parlementsverkiezingen in 2003 onder haar eigen kiesdrempel en was ze niet meer vertegenwoordigd in het federale parlement. België kent daardoor een gebrekkige politieke vertegenwoordiging. Zo vertegenwoordigen de politieke partijen in de federale regering Michel I (N-VA, CD&V, Open VLD en MR) slechts 38 % van de stemgerechtigde kiezers.[24]

De Vlaamse liberalen (N-VA en Open VLD) stelden in 2017 zelfs voor om de kiesdrempel nog te verhogen. Het Publipart-schandaal, dat de zelfbedieningscultuur en belangenvermenging in intercommunales rond de stad Gent in beeld bracht, noopte het parlement tot het oprichten van een werkgroep 'politieke vernieuwing'. Vincent Van Quickenborne (Open VLD) en de N-VA stelden er voor om het aantal federale parlementsleden te verminderen van 150 naar 100, zonder de kiesdrempel te verlagen, hetgeen de kiesdrempel in feite nog zou verhogen.

Dat een kiesdrempel kan leiden tot een heuse ondervertegenwoordiging bleek bij de Duitse Bondsdagverkiezingen van 2013. Alle kleine niet verkozen partijen haalden samen 10 % van de stemmen. Twee maal twee miljoen kiezers van de FDP en de AfD, één miljoen van de Piraten (2,2%) en twee miljoen van de andere kleine partijen, de *'Sonstige'* (4,1%): zeven miljoen kiezers waren niet in de Bondsdag vertegenwoordigd. Ze gelden als dubbele verliezers, omdat hun stem niet meetelt én omdat hun stem indirect naar andere partijen ging. De partijen die wel in de Bondsdag zitten, spelen immers dankzij de kiesdrempel een concurrent kwijt en palmen een groter stuk van de koek in.[25] Het Duitse Constitutioneel Hof vernietigde ondertussen een bepaling uit de Duitse kieswet, zodat daar de kiesdrempel van vijf procent niet meer geldt voor verkiezingen van het Europees Parlement. De kiesdrempel, aldus het Hof, schendt het gelijkheidsbeginsel omdat ze kiezers van kleine partijen benadeelt.[26] Het is een redenering die men uiteraard naar alle verkiezingen kan doortrekken.

De Britse verkiezingen in 2015 zijn bekend geworden omdat de peilingen er flink naast zaten. Belangrijker dan dat was het democratisch deficit dat aan de oppervlakte kwam: twee partijen, UKIP van Nigel Farage en de groenen, behaalden elk slechts één zetel terwijl ze in een proportioneel systeem respectievelijk 83 en 24 zetels zouden behalen. Ook de liberalen zouden meer zetels behalen. Winnaars van het huidige systeem zijn de twee grootste partijen, Labour en de Conservatieven, samen met de Schotse nationalisten van SNP. De oorzaak hier is het “*the winner takes it all”* systeem waarbij de kiespopulatie verdeeld wordt in vele kleine districten die elk slechts één afgevaardigde mogen kiezen. Zijn kiezers van kleinere partijen verspreid over een aantal districten, dan maken die partijen nooit een kans en gaat alle winst naar de traditionele partijen.

Een kiesdrempel is dus een rem op mogelijke politieke vernieuwing. Voor nieuwe politieke partijen betekent zo’n kiesdrempel immers een zo goed als onmogelijke hindernis om te overwinnen. Daarmee komen we terug op het ‘probleem’ van de versplintering als argument pro kiesdrempels. Nederland heeft geen kiesdrempel en er is geen bewijs dat dit een gevaar voor de parlementaire democratie betekent. Wel integendeel, het zorgt voor gezonde frisse wind. Partijen zoals 50Plus en de Partij voor de Dieren zetten thema’s op de agenda die anders genegeerd zouden blijven. Het ‘probleem’ van de versplintering is vanuit democratisch oogpunt trouwens een fout uitgangspunt, omdat het de vorming van meerderheidscoalities voor ogen heeft.

Ook kieskringen en restzetels bevoordelen grote partijen

Professor Hendrik Vuye (KU Leuven) onderzocht in 2014 de resultaten van de federale verkiezingen van 2010 en van 2014.[27] Hij stelde twee tendensen vast : 1) Franstalige partijen hebben minder stemmen nodig voor een zetel dan Vlaamse partijen 2) Grote partijen hebben minder stemmen nodig voor een zetel dan kleine partijen.

Hij onderzocht daarom de berekeningen erachter. Zowel de toewijzing van het aantal zetels per provincie als de verdeling van de zetels volgens het aantal kiezers zijn correct. Geen Belgisch complot dus. De oorzaak van een gunstigere toewijzing van zetels aan grotere partijen ligt aan het verdeelsysteem dat gebeurt volgens het zogenaamde systeem-D’Hondt[28] in combinatie met de verdeling in kieskringen. In de methode D’Hondt bestaan er

zogenaamde restzetels die per definitie eerst onder de grotere partijen verdeeld worden en door de opdeling in kieskringen ontstaan er aldus nog meer restzetels.

Maar de belangrijkste kritiek op kieskringen is dat het voorbijgaat aan het principe dat elke kiezer op elke kandidaat moet kunnen stemmen. Je zal maar als kiezer in een provincie wonen zonder kandidaten die je de moeite vindt. Een opdeling in kieskringen leidt bovendien makkelijker tot "provincialisme": verkozenen nemen initiatieven en standpunten in functie van hun regio in plaats van het algemeen belang.

Administratieve en financiële drempels

Sarah Van Liefferinge van de Piratenpartij maakte zich ooit boos in een opiniestuk in Knack over de oneerlijke verkiezingsstrijd tussen bestaande en nieuwe partijen.[29] Nieuwe partijen moeten namelijk meer administratieve formaliteiten vervullen, ze moeten een minimum aantal handtekeningen verzamelen om een kandidatenlijst te mogen indienen, en ze krijgen geen subsidies zoals de bestaande partijen. En zonder geld kun je geen advertentieruimte, folders en affiches betalen, en dus geen aandacht kopen. Financiële draagkracht van de kandidaat/partij zou bij eerlijke verkiezingen nochtans geen rol mogen spelen.

3. Meerderheidscoalities controleren zichzelf

De coalitiecultuur veroorzaakt niet alleen een democratisch deficit aan representativiteit, maar ook op vlak controle. Walter Van Gerven[6] stelde tijdens een debat in 2009 dat dit misschien wel dé kern van de particratie uitmaakt. Het parlement moet naast het maken van wetten ook de uitvoerende macht controleren, met aan de top de regering. Deze controletaak wordt volgens hem echter scheefgetrokken doordat de regering aangeduid wordt door een parlementaire meerderheid, waardoor ze beiden tot dezelfde partij(en) behoren. Anders gezegd: de politieke meerderheidspartijen vormen het centrum van het parlement als controleorgaan en controleren dus zichzelf. Het gevolg is dat partijvoorzitters de facto de regering én het parlement controleren.[30] De scheiding der machten is dus compleet zoek.

[6] Was professor rechten aan de KU Leuven en de Universiteit Maastricht, en advocaat-generaal aan het Europese Hof voor Justitie

Dergelijke gebrekkige controle kan leiden tot en met het toedekken van misbruiken of corruptie. Bij elk klein of groot schandaal (Agusta, Dutroux, Dexia, …) zijn er wel politieke partijen die een zekere (mede-) verantwoordelijkheid dragen en die in de meerderheid zitten op het moment dat het schandaal uitbreekt en onderzocht wordt. Daardoor wordt de zoektocht door het parlement naar verantwoordelijkheid dikwijls op de een of andere manier afgeblokt door die zittende meerderheid. Om die reden worden kleine partijen als de PVDA soms zelfs uitgesloten uit parlementaire onderzoekscommissies. Hoeveel argumenten heb je nog nodig tegen de cultuur van meerderheidscoalities ?

Black boxen om pottenkijkers buiten te houden

De regionale en federale overheden delegeren, zogezegd om redenen van efficiëntie, veel opdrachten en taken naar afgesplitste rechtspersonen (agentschappen, intercommunales, vzw's, autonome gemeentebedrijven,..) met een eigen werking, statuut en budget die daardoor minder parlementaire controle krijgt. Dergelijke rechtspersonen functioneren als het ware als zwarte dozen die geen inzicht geven in hun werking en financiën. Ze worden beheerd met en spenderen geld van de belastingbetaler, maar ontsnappen aan democratische controle van parlement of gemeenteraad, waarbij weerom partijbelangen inzake benoemingen etc. primeren. Het beheer van rechtspersonen brengt bovendien extra kosten mee, zoals kosten voor oprichting (notaris) en beheer (jaarlijkse externe revisie van de jaarrekening, publicaties in het Staatsblad). Men kan nochtans perfect taken "intern verzelfstandigen" binnen de rechtspersoon van een overheid.

Een bekend voorbeeld van zo'n black box is de nv BAM die in opdracht van de Vlaamse overheid het Masterplan Antwerpen Mobiel moet uitvoeren. Zo bestaat er in het dossier rond de Oosterweelverbinding onduidelijkheid over *eventuele schadeclaims in het (op 4 maart 2009) ondertekende voorcontract tussen nv BAM en de tijdelijke handelsvereniging Noriant.* [31] De nv BAM verbindt daarmee de Vlaamse belastingbetaler, dus dient de inhoud voorgelegd te worden aan het Vlaamse parlement. Dat parlement heeft toch het recht om te weten wat de belastingbetaler aan schadeclaims eventueel zou moeten betalen, toch ?!

De nv BAM is met andere woorden een *black box* die parlementaire controle belet: het Vlaams Parlement wordt op die manier inzage geweigerd tot de operationele werking (contracten) en de financiële werking (mogelijke schadeclaims die in de meerjarenbegroting

moeten ingeschreven worden). Parlementaire controle is nochtans haar grondwettelijke opdracht. Eurostat [7] merkte terecht op dat de constructie mee opgenomen moet worden in de Vlaamse begroting zodat men financieel wel transparant moét zijn.[32]

Dexia : meerderheidscoalitie vervalste het eindrapport van de onderzoekscommissie

De verwevenheid tussen de verschillende machten in een democratie wordt nog ernstiger als men weet dat politici ook deel uitmaken van de vijfde macht (de economische macht) door te zetelen in Raden van Bestuur van grote bedrijven. Zo zetelden in Dexia vóór de afsplitsing verschillende politici van politieke partijen uit de regeringsmeerderheid. Het gevolg was dat de oprichting van een parlementaire onderzoekscommissie werd tegengehouden door de coalitiepartijen van de toenmalige regeringsmeerderheid (CD&V, PS, Open VLD, MR, CDH, sp.a).[33] Yvan Mayeur (PS) liet zich toen ontvallen : "*We richten geen onderzoekscommissie op want dan komen we uit bij eigen mensen*". Elio Di Rupo (PS) zetelde toen in de Raad van Bestuur van Dexia. Bovendien werd uit het parlementaire eindrapport een belangrijke passage geschrapt : de externe auditors-experten hadden namelijk voorgesteld om een aantal verantwoordelijken strafrechtelijk te vervolgen omdat ze in hun functie roekeloos te werk waren gegaan. Een lijst van personen en wat hen ten laste kon worden gelegd, werd geschrapt.[34]

Geen politieke steun voor efficiënte en integere overheid

Controleren van de uitvoerende macht is vooral ook nagaan hoe diensten in de uitvoerende macht georganiseerd zijn en ook hoe de interne controle er is georganiseerd. Werken ze efficiënt, werken ze integer, heeft het management een goed zicht op de werking, worden resultaten goed gemeten? *Interne controle* van een organisatie is eigenlijk het arsenaal maatregelen om activa veilig te stellen en fraude te voorkomen. Daarin zitten ook bijvoorbeeld allerlei rapportering- en monitoringtools.

De Antwerpse professor Michel De Samblanx nam in 2013 ontslag als voorzitter van het Auditcomité van de Federale Overheid (ACFO), dat als waakhond moet toezien op de goede werking van de interne controle en de auditdiensten van de federale overheidsdiensten. De

[7] Directoraat-generaal binnen de Europese Commissie, verantwoordelijk voor statistieken

oprichting van het ACFO zelf is al een lijdensweg geweest. Het was de paars-groene regering Verhofstadt I die in het jaar 2000 besliste om dit comité op te richten. Oeps, een meerderheidscoalitie die bevangen werd door een verlangen naar efficiëntie en integriteit? Nee, het gebeurde gewoon onder druk van de parlementaire onderzoekscommissie Dutroux want het heeft nog tien jaar geduurd vooraleer de dienst effectief werd geïnstalleerd. Daarna zijn tal van koninklijke besluiten genomen, die nooit werden uitgevoerd.

"Daarbij komt dat wij eigenlijk ook vanuit de regering, die finaal de verantwoordelijkheid heeft voor al dat operationeel overheidsoptreden, ook veel te weinig steun hebben gekregen", aldus De Samblanx.[35] Naar zijn zeggen ondervond hij ook tegenstand bij sommige federale overheidsdiensten. Zij weigeren niet echt toezicht, maar ze stellen wel allerlei randvoorwaarden die een volwaardig toezicht moeilijker maken.[36] *"U begrijpt zo goed als ik dat als de voorzitter van een FOD verantwoordelijk is voor de interne controle – dus het goede reilen en zeilen binnen zijn overheidsdienst –, maar aan de andere kant ook voor het toezicht daarop, dat een belangenconflict dan om de hoek loert",* zegt De Samblanx. *"Het halve grote deel van de voorzitters van die overheidsdiensten is eigenlijk niet bereid om die interne audit te laten installeren*."[37]

4. Corruptiebestrijding wordt gesaboteerd : België zakt weg

Een efficiënte controle van de uitvoerende macht is één zaak en vooral dan een zaak van preventie. Actief op zoek gaan naar corruptie, met onderzoek en vervolging, is een andere zaak. De corruptiebestrijding in ons land wordt passief en bij momenten zelfs actief door de politiek tegengewerkt.

Het Hoog Comité van Toezicht werkte té goed

Het Hoog Comité (HCT) was de eerste door de federale overheid opgerichte speurhond tot ze werd afgeschaft na de *Agusta*-affaire.[38] Het was een dienst met administratieve én politionele bevoegdheid die alle vormen van bedrog, corruptie, fraude, belangenvermenging en verduistering van overheidsgeld moest opsporen en bestrijden. Speurders van het HCT hadden het statuut van *'officier van gerechtelijke politie, hulpofficier van de procureur des konings en van de krijgsauditeur'*. Het was bevoegd voor alle ministeriële departementen,

instellingen van openbaar nut én alle begunstigden van overheidstoelagen (een gesubsidieerd kunstencentrum bijvoorbeeld).

Het HCT viel eerst onder de eerste minister, waaruit het zijn gezag putte om alle overheidsdiensten in de gaten te houden. Maar het gebruikte die bevoegdheden (misschien wel té) uitgebreid en efficiënt. In 1996 werd de dienst namelijk overgeheveld naar het departement van Ambtenarenzaken. Premier Jean-Luc Dehaene (CVP) en gewezen minister van Binnenlandse Zaken en Ambtenarenzaken Louis Tobback (SP) wilden de politionele bevoegdheid daarmee aan banden leggen en het HCT alleen nog voor administratief toezicht inzetten. En dat was net tijdens de affaire Dutroux toen er in de publieke opinie al een breed wantrouwen was tegen politici, de politieke instellingen en het politioneel apparaat. Er vielen toen ook lijken uit de kast die aan het HCT blijkbaar ontsnapt waren. In die periode kwamen bovendien ook disfuncties naar boven in de werking van het HCT zelf, die men ook bij andere politiedienst merkten. Het ging dan onder andere om politieke benoemingen, politieke interventies en soms regelrechte politieke sabotage.

In 1998 werd het HCT tenslotte geïntegreerd in de Gerechtelijke Politie, waardoor het zijn administratieve bevoegdheden verloor ; de overgehevelde leden van het HCT mochten enkel nog strikt gerechtelijke onderzoeken voeren. Zo ontstond de huidige Centrale Dienst voor de Bestrijding van de Corruptie, kortweg CDBC. Bij de hervorming van de politiediensten op 1 januari 2001 werd de CDBC opgenomen in de Algemene directie van de gerechtelijke politie. [39]

PS vuurt op hinderlijke corruptiespeurders van de CDBC [40]

In 2005 roept Elio Di Rupo, als voorzitter van de Parti Socialiste, op een congres van zijn partij. *"Ik wil geen parvenu's meer"*. Kort voordien had Jean-Claude Van Cauwenberghe, de sterke man van de PS Charleroi, na een stroom schandalen ontslag moeten nemen als Waals minister-president. De fraudezaken rond de sociale huisvestingsmaatschappij *La Carolorégienne* stapelden zich op.

Het oprollen van de fraudezaken rond *La Carolorégienne* en aanverwante dossiers was grotendeels het werk van speurders van de Centrale Dienst ter Bestrijding van Corruptie (CDBC), de opvolger van het Hoog Comité van Toezicht. Ze kregen daarbij de steun van

onderzoeksrechter France Baeckeland en van Christian De Valkeneer, sinds 2005 procureur van Charleroi. De samenwerking met de lokale en federale politie in Charleroi verliep minder vlotjes. Sommige leden van de lokale politie bleken dicht bij de verdachten te staan en zouden bepaalde huiszoekingen hebben gedwarsboomd. Na overleg tussen de top van de federale politie en de magistratuur werd daarom begin 2009 besloten een speciale cel op te richten, grotendeels bestaande uit vanuit Brussel gedetacheerde speurders van de CDBC. Ze moest zich uitsluitend concentreren op politiek-financiële dossiers en kreeg daarom de naam Polfin.

De cel, bestaande uit een dertigtal manschappen, vloog er stevig in. In 2011 werd *Patrick Moriau*, PS-kamerlid en burgemeester van Chapelle-lez-Herlaimont, in beschuldiging gesteld van passieve corruptie in het dossier Cittadelle-Citta Verde. Hij was als lobbyist opgetreden voor de Italiaanse bouwpromotor Gruppo Moro. Die groep wou een winkelcentrum bouwen in de gemeente Farciennes. Mogelijk als beloning voor bewezen diensten had Gruppo Moro geld gestopt in een muziekfestival in de gemeente van Moriau.

Met *Edmée De Groeve*, een strategische pion van de PS en een intimus van Di Rupo, nam de cel Polfin een andere parvenu in het vizier. Ze was tegelijkertijd voorzitter van Brussels South Charleroi Airport (BSCA), de NMBS én de Nationale Loterij. Ze donderde van haar troon toen duidelijk werd dat ze zwaar had gesjoemeld met haar onkostenvergoedingen en snoepreisjes cadeau had gedaan aan bevriende politici. Ze werd hiervoor veroordeeld tot vijftien maanden met uitstel. N.a.v. het onderzoek naar De Groeve deed de cel Polfin ook een huiszoeking in het gemeentehuis van Bergen. Daaruit bleek dat gemeentesecretaris Pierre Urbain, alweer een vertrouweling van Di Rupo, geldbeleggingen deed via Panamese en Luxemburgse vennootschappen en hiervoor samenwerkte met een Amerikaanse organisatie die banden had met een Mexicaans drugskartel. Urbain werd geschorst, moest aftreden en werd in verdenking gesteld wegens lidmaatschap van een criminele organisatie, misbruik van vertrouwen en inbreuk van de bankenwetgeving.

Zo het deksel van de beerput lichten, dat kon niet blijven duren. In 2011 werden de speurders zélf het doelwit van een strafonderzoek. De federale politie blokkeerde de betaling van de onkosten voor maaltijden en verplaatsingen van de leden van de cel Polfin: ze hadden een verkeerd formulier ingevuld, F007 in plaats van F021. Alle kosten waren tot dan nochtans goedgekeurd door de hiërarchie van de federale politie en uitbetaald. Het administratief bagatel werd zelfs het voorwerp van een disciplinair onderzoek op vraag van *Valère De Cloet*,

toenmalig directeur-generaal ad interim van de federale gerechtelijke politie. De Cloet heeft een duidelijk PS-etiket. Vervolgens werd het een volwaardig gerechtelijk onderzoek met de zegen van Claude Michaux, de procureur-generaal van Bergen, alweer PS. Omdat het om een onderzoek tegen onbekenden ging, kregen de verdachten geen inzage in het dossier waardoor ze ook geen juridische bijstand kregen van hun werkgever.

Het onderzoek werd geleid door Jean-Paul Raynal, de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg van Charleroi, alweer een PS-er – en dus niet door de onderzoeksrechter van dienst, zoals gebruikelijk is. Kortom, de hinderlijke corruptiespeurders werden met de hulp van een reeks PS-figuren vakkundig in de tang genomen, gedestabiliseerd en gecriminaliseerd. Zelfs het Comité P en de Bijzondere Belastinginspectie (BBI) werden ingeschakeld. Alle leden van Polfin werden verhoord en moesten zich uitgebreid verantwoorden voor meestal kleine bedragen. Ze werden ook verdacht van onder andere knevelarij (afpersing) – een beschuldiging die kan leiden tot ontslag. Om de zaak ingewikkeld te maken werd het interne reglement over de onkostenformulieren gewijzigd, en werd die aanpassing weer teruggeschroefd.

Het onderzoek leverde niets op. Het Comité P vond hoogstens anomalieën, geen misbruiken. *"Het dossier is een slag in het water"*, zegt commissaris Hugues Tasiaux, de chef van Polfin. *"Het bestaat enkel om druk op ons uit te oefenen"*. De raadkamer van Charleroi besloot in 2013 om alle 34 politiemensen van de cel Polfin in Jumet buiten vervolging te stellen. Met die beschikking veegde de raadkamer een poging van tafel om de speurders voor de correctionele rechtbank te slepen op verdenking van knevelarij en fraude. Eind 2012 besliste de top van de federale politie en de magistratuur om de cel Polfin op te doeken. Alain Luyckx, de baas van de CDBC, verliet depressief de dienst. Talrijke andere speurders kregen een burn-out, gingen op ziekteverlof of zochten gedegouteerd en gedemotiveerd andere oorden op. Van de oorspronkelijke dertig leden van Polfin bleef nog maar de helft over, met alle gevolgen van dien voor de lopende onderzoeken.

PS vuurt opnieuw op de hinderlijke corruptiespeurders van de CDBC [41]

Na de geslaagde neutralisering van de corruptiespeurders in Charleroi lanceerde de PS in 2013 een aanval op de corruptiespeurders in Luik. Op 20 november 2013 publiceerde de krant *La Meuse* een aanval tegen speurders en magistraten die onderzoeken voerden met PS-

kopstukken: *"Le juge Richard épinglé pour ses grosses dépenses",* luidde de titel van het paginagrote artikel. De krant baseerde zich op een parlementaire vraag die twee maanden eerder was gesteld aan minister van Justitie Annemie Turtelboom (Open VLD).

In een rapport van de Commissie voor de Modernisering van de Rechtelijke Orde stond *"dat het ressort Luik een nogal onverklaarbaar hoog bedrag spendeert aan experts boekhoudkundig onderzoek"*, meer bepaald 1,5 miljoen euro in 2010 en 770.000 euro in 2011, op een totaal van respectievelijk 2,5 miljoen en 1,6 miljoen voor het hele land. *"Naar verluidt zouden de uitgaven vooral verricht worden op bevel van de Luikse onderzoeksrechter, belast met financieel-economische zaken en vooral worden toegewezen aan één en dezelfde expert",* doelend op Philippe Richard en gerechtelijk expert Olivier Deblinde. Minister Turtelboom antwoordde dat de commissie voor de gerechtskosten de zaak onderzocht en bevestigde dat de betalingen aan gerechtelijke experts werden geblokkeerd.

Stéphane Moreau was topman van de door de PS gedomineerde intercommunale Tecteo en pensioenfonds Ogeo Fund. De speurders onderzochten of er malversaties gebeurd waren bij Tecteo en Ogeo. Tecteo kocht de krantengroep Editions *l'Avenir* van Corelio. Daarnaast onderhandelde Stéphane Moreau met de familie Le Hodey over een mogelijke overname van Groupe IPM, uitgever van de kranten *La Libre Belgique* en *La Dernière Heure*.

Tot dezelfde kring rond Moreau behoort ook PS-politicus *José Happart,* de vroegere voorzitter van het Waals Parlement en voorzitter van *Liège Airport* (*voorheen Société de gestion de l'aéroport de Bierset,* SAB). Hapart had al vele duistere watertjes doorzwommen, en werd nu door onderzoeksrechter Richard in verdenking gesteld van corruptie. Happart zou een lokale aannemer gevraagd hebben om voor een zacht prijsje een villa te bouwen voor zijn vriendin. In ruil zou hij de aannemer beloofd hebben om hem overheidsopdrachten op de luchthaven toe te schuiven.

Alain Mathot was PS-burgemeester van Seraing en zoon van de beruchte Guy Mathot, die in de jaren negentig ontslag moest nemen als minister omwille van zijn rol in de Agusta-affaire. Samen met Stéphane Moreau ging Mathot herhaaldelijk op reis naar Las Vegas, op kosten van Tecteo-dochter BeTV. In een onderzoek naar onregelmatigheden rond de bouw van een afvalverbrandingsoven in Herstal werd Alain Mathot beschuldigd van passieve corruptie en

witwassen. Er zou niet minder dan 13 miljoen euro smeergeld zijn betaald aan verschillende tussenpersonen, terwijl het contract een waarde had van 170 miljoen euro.

Na de afschaffing van het HCT werd dus voor de tweede maal corruptiebestrijding structureel ondermijnd, door rechtstreekse aanvallen op de speurders en uiteindelijk ook door onderbemanning. De onderbemanning blijkt uit statistieken. In 2012 kon de CDBC maar 3.192 processen-verbaal opstellen, 32 procent minder dan in 2011 en 40 procent minder dan in 2010. Ook het aantal 'kantschriften' (onderzoekstaken dat de corruptiespeurders krijgen van magistraten) bereikten een dieptepunt: 812 in 2012 tegenover 1.452 in 2009. [42]

België doet niet meer aan actieve corruptiebestrijding : OESO geeft een veeg uit de pan [43] [44]

Dat de corruptiebestrijding in ons land politiek gesaboteerd wordt, is ook de OESO niet ontgaan. De OESO verwijt in een rapport in 2013 ons land verregaande nonchalance in de strijd tegen corruptie. De politieke wereld heeft geen afdoende strategie uitgetekend om de corruptie aan te pakken, er worden te weinig middelen vrijgemaakt en er is sprake van een verregaande wetteloosheid bij gebrek aan sancties. Tenslotte zijn er oude 'affaires' die één voor één verjaren. Aan de basis ligt een onderzoek waar de OESO bijna vijftien jaar lang aan heeft gewerkt. Sinds 1999 bezochten waarnemers van de OESO op geregelde tijdstippen ons land. Daarbij werden onder meer magistraten en ambtenaren ondervraagd. De waarnemers spraken ook met NGO's die gespecialiseerd zijn in de aanpak van corruptie en transparantie, zoals *Transparency International*. In 2009 formuleerde de OESO al een waslijst aanbevelingen om de strijd tegen corruptie nieuw leven in te blazen. Aanbevelingen waar nauwelijks iets mee gebeurde.

De OESO vindt dat justitie in België te passief is en te langzaam werkt. Het overgrote deel van de grote corruptiedossiers die uiteindelijk zonder gevolg worden geklasseerd, belanden in de vergeetput omdat de 'redelijke termijn' werd overschreden. Het rapport noemt die vaststelling verontrustend. De vertragingen stapelen zich op en verlammen de instellingen met als gevolg een feitelijke straffeloosheid. Binnen Justitie wordt echter opgemerkt dat corruptie zeer moeilijk te bewijzen is. De OESO betreurt het gebrek aan politieke wil. De aanpak van corruptie staat in het nationaal veiligheidsplan 2012-2015 niet in het lijstje met criminele feiten die prioritair moeten worden opgespoord en aangepakt. België stelt zich tevreden met het behandelen van corruptiedossiers waarvoor aangifte wordt gedaan.

5. Politieke benoemingen en bemoeienissen verzieken de uitvoerende macht

De coalitiecultuur maakt dat politieke partijen de regering aanduiden, de top van de uitvoerende macht. En mensen die macht hebben, proberen die te verzilveren of nog uit te breiden. Een coalitiecultuur creëert daardoor het verschijnsel van politieke benoemingen en politieke bemoeienissen in dossiers.

Politieke benoemingen zijn benoemingen in de uitvoerende en rechterlijke macht waar de politieke partijkleur van een kandidaat een belangrijk selectiecriterium is, soms zelfs het belangrijkste. Meestal worden enkel kandidaten geselecteerd die voorgedragen worden door de partijen uit de meerderheidscoalitie. Het gaat dan vooral om topbenoemingen bij de overheidsadministraties en de ministeries. Daarnaast zijn er federale semi-overheidsbedrijven waar de Raad van Bestuur wordt samengesteld door vertegenwoordigers van de meerderheidspartijen, zoals BPost en Belgacom.[45]

Er zijn ook functies in overheidsbedrijven waar alle politieke partijen iemand mogen afvaardigen, dus ook oppositiepartijen. Zo zijn er de Vlaamse overheidsbedrijven waar de Raad van Bestuur wordt samengesteld volgens het principe van het Cultuurpact, zoals bijvoorbeeld de VRT. Elke politieke partij krijgt dan een aantal zitjes dat evenredig is aan het aantal parlementszetels. Met het Cultuurpact wordt de cultuur van politisering met andere woorden geformaliseerd en geïnstitutionaliseerd.

Door middel van deze benoemingen beschikt een politieke partij over een uitgebreid netwerk. VRT-journalist Ivan De Vadder vraagt zich daarbij luidop af of sommige bestuurders niet eerder het belang dienen van de politieke partij die ze vertegenwoordigen in plaats van het belang van de organisatie waarin ze zetelen.[46] Laat het duidelijk zijn: het overgrote deel van de politiek benoemde topmensen bij de overheid zijn wel degelijk verstandige en integere mensen. Zij moeten echter functioneren in een cultuur die niet integer is doordat ze de omweg langs de partijpolitiek moeten maken om effectief kans te maken op een topfunctie. Ze zitten

daardoor in een positie dat er van hen een wederdienst kan gevraagd worden en dat ondermijnt hun onafhankelijkheid en ook hun geloofwaardigheid. Doordat topmandaten in overheidsadministraties tegenwoordig tijdelijk zijn, hangt de mogelijke verlenging van hun mandaat af van hun loyauteit. Topambtenaren zijn daardoor nu meer loyauteit verschuldigd dan vroeger. En er blijft natuurlijk ook de menselijke verleiding om een carrièreperspectief te linken aan partijpolitieke aanhorigheid.

Kabinetsmensen en topambtenaren komen en gaan, naargelang de electorale trend. Elke topambtenaar uit het voorzitterscollege valt te linken aan een politieke partij. De Vlaamse regering benoemde eind 2014 Martin Ruebens als voorzitter van het voorzitterscollege, waarin opnieuw dertien topambtenaren zetelen: de voorzitters van de verschillende beleidsdomeinen. Ruebens heeft een verleden op de kabinetten van de Vlaamse minister-presidenten Yves Leterme en Kris Peeters (beiden CD&V).[47] De grote helft van het college was in 2015 nog steeds in handen van CD&V-getrouwen, wat in feite niet overeenkomt met de reële electorale status van die partij. De christendemocraten slagen er als geen ander om hun machtspositie binnen de Vlaamse topadministratie te bestendigen. Toch beginnen de opeenvolgende Vlaamse verkiezingsoverwinningen van N-VA ook binnen de Vlaamse administratie te renderen: twee van de zeldzame topambtenaren met een overduidelijke link met de Vlaams-nationalisten hebben ondertussen een zitje in dat voorzitterscollege.

Met de steile klim van de N-VA werd bijvoorbeeld ook duidelijk dat regeringscommissarissen met een "rood" etiket mochten beschikken. De Vlaamse regering sloeg bij het begin van de legislatuur in 2014 aan het benoemen en verving een reeks socialistische regerings-afgevaardigden door nieuwe commissarissen met de juiste politieke kleur.[48] Regerings-commissarissen houden toezicht op de werking van allerhande instellingen, vennootschappen en agentschappen die met de Vlaamse overheid verbonden zijn. In opdracht van de regering moeten ze nagaan of de regels wel worden gevolgd en of 'het algemeen belang' wel wordt nagestreefd. Een overbodige functie, want de controle op de uitvoerende macht moet in eerste instantie door het parlement gebeuren. Regeringscommissarissen zijn daarom een typisch voorbeeld van postjes die aan partijpolitieke vrienden geschonken worden.

Het is een traditie binnen deze benoemingscultuur om op het einde van een legislatuur de trouwe en goede medewerkers te belonen voor hun bewezen diensten.[49] Vlak voor de verkiezingen van mei 2014 werden bijvoorbeeld nog snel een hele reeks Vlaamse

kabinetschefs door hun minister beloond met een topfunctie in de Vlaamse administratie. Zo waren er de kabinetchefs van de drie CD&V-ministers in de Vlaamse regering, namelijk Kris Peeters, Hilde Crevits en Jo Vandeurzen, die alle drie in het Staatsblad benoemd werden op een hoge post in de administratie. Met verkiezingen in aantocht is het immers niet zeker of de toplui hun job op het kabinet wel kunnen behouden. Binnen de Vlaamse regering was er geen discussie over deze benoemingen. *"Ze scoren nu eenmaal goed op de tests, ze hebben enorm veel ervaring en een gigantisch netwerk"*, klinkt het. Ook de toenmalige oppositiepartij Open VLD had begrip. "*Een kabinet leiden is een zware, onzekere functie, dus kunnen die personen daar op het einde van de bestuursperiode gerust voor beloond worden. Het lijkt mij ook niet abnormaal dat je kiest voor mensen die je het beste kent",* aldus Bart Tommelein (Open VLD). De politicologen Carl Devos en Dave Sinardet spreken over hypocrisie op het Vlaamse niveau: *"Dat sluit andere en betere mensen uit die op die manier nooit in aanmerking komen."*, was hun oordeel.

Een ander kwalijk bijverschijnsel, naast de benoemingencarrousels, vormen de politieke bemoeienissen: politici mengen zich in de dossiers van hun administratie en proberen democratische controle te dwarsbomen. Voor alle duidelijkheid, een minister (of schepen in een gemeente) is verantwoordelijk voor de werking van een departement. Hij of zij heeft niet alleen het recht om zijn personeel en het werk op te volgen, het is een plicht. Vermits men politiek verantwoordelijk is voor de dossiers heeft men ook het recht om in dossiers tussen te komen. Tenminste als daar goede redenen voor zijn en als men dit transparant verantwoordt. En daar wringt dikwijls het schoentje.

Typerend was de manier hoe het Antwerps stadsbestuur een "lastige" stedenbouwkundig ambtenaar op een zijspoor zette. [50]

Een stedenbouwkundig ambtenaar heeft als taak om te controleren of een bouwaanvraag de geldende bouwvoorschriften respecteert, en geeft het schepencollege officieel advies om een bouwvergunning af te leveren. In 2014 besliste het schepencollege van burgemeester Bart De Wever om te werken met vier in plaats van één stedenbouwkundig ambtenaar. De samenwerking tussen het kabinet van de schepen voor ruimtelijke ordening Rob Van de Velde (N-VA) en de enige stedenbouwkundig ambtenaar liep al een tijdje moeilijk. Het aanvraagdossier van de Tunnelplaats werd door de stedenbouwkundig ambtenaar negatief geadviseerd, maar vervolgens door het college *overruled*. Met drie extra stedenbouwkundige

ambtenaren hoeven 'lastige' aanvragen niet langer door die ene persoon behandeld te worden. Het is één van de vele stappen in een strategie om *stoorzenders* (lees: integere ambtenaren) tussen projectontwikkelaars en politiek te elimineren.

In dezelfde zin kan ook de afschaffing van het Autonoom Gemeentebedrijf Stadsplanning te Antwerpen geïnterpreteerd worden. Deze dienst bundelde verschillende disciplines die te maken hebben met stadsontwikkeling en was net bedoeld als een soort buffer tussen de politiek en de immosector.

Tenslotte werden ook stadsbouwmeester Kristiaan Borret ontslagen en zijn *hoogbouwnota* aan de kant geschoven. De hoogbouwnota bepaalt waar en hoe er aan hoogbouw mag worden gedaan. Ze stelt voorwaarden daarvoor aan de rand van de stad en stipuleert het vermijden van hoogbouw in de binnenstad. Hoewel de nota was goedgekeurd, blijkt die in de praktijk een vodje papier. Eind 2014 was er een bouwaanvraag voor een verbouwing van het Tolhuis aan Sint-Pietersvliet (in de binnenstad) tot een toren van ruim 80 meter. Schepen Rob Van de Velde (NV-A) richtte een commissie op die moest nagaan of er in dit geval niet kan afgeweken worden van de hoogbouwnota.

6. Rechterlijke macht: Hoge Raad voor Justitie is zelf gepolitiseerd

De Hoge Raad voor de Justitie werd in 1999 in de nasleep van de Dutroux-affaire opgericht om het vertrouwen van de burger in het gerecht te herstellen: ze moest zorgen voor onpartijdigheid bij benoemingen van rechters, en nagaan hoe de werking kon verbeterd worden. De HRJ wordt voor de helft verkozen uit magistraten en door magistraten en voor de andere helft uit niet-magistraten, namelijk door de senaat.

Om te beginnen komt dit erop neer dat deze Raad grotendeels samengesteld is uit juristen, want ook in de senaat zitten nog steeds veel juristen. Kortom, juristen die juristen controleren, dat moet wel leiden tot inteelt en corporatisme. Laat ons eerlijk zijn, externe controle van een organisatie gebeurt toch best door mensen die net niet tot diezelfde socioculturele of professionele groep (magistratuur, griffie, advocatuur) behoren.

Maar er is natuurlijk vooral de vraag over het deel van de HRJ dat gekozen wordt door de Senaat. In 2004 klaagde toenmalig senator Stefaan De Clerck (CD&V) (tussen twee

ministerposten voor Justitie in) dat "naar zijn aanvoelen, de selectie uiteindelijk meer is gebaseerd op een soort van politieke verkaveling dan op een afweging van wat de best mogelijke samenstelling van die raad zou kunnen zijn.“[51] Als we Rudi Beeken (Open VLD) mogen geloven, zijn politieke benoemingen van rechters inderdaad nog steeds de regel in plaats uitzondering. In een radio-interview in 2014 verklaarde hij als burgemeester van Tielt-Winge naar aanleiding van de lokale opvolging van een vrederechter : "*Ik verwacht niet dat er overmorgen een nieuwe vrederechter zal benoemd zijn. Zo'n benoemingen maken soms deel uit van politieke onderhandelingen en die moeten - denk ik - nog beginnen*". Deze politicus geeft dus duidelijk te kennen dat het benoemingssysteem van magistraten niks veranderd is sinds de oprichting van de HRJ.[52]

Naast de politisering is ook de werking van de HRJ vatbaar voor kritiek. Grondwetsspecialist Paul Van Orshoven is zelf lid geweest van de HRJ, maar is er na een jaar al uitgestapt. Hij stelt dat er met de audits en adviezen van de HRJ toch niets gebeurt en dat er binnen de HRJ een grote communautaire tegenstelling bestaat over hoe het verder moet met Justitie.[53] Verder vindt hij dat de HRJ ondemocratisch is omdat ze aan niemand verantwoording moet afleggen.[54] Naast dit gebrek aan democratische legitimiteit is er trouwens ook een probleem van functiescheiding: ze werft namelijk personeel aan en bovendien controleert ze het personeel.

De HRJ, de magistratuur en de politieke klasse is er na meer dan 15 jaar dus nog steeds niet in geslaagd het vertrouwen in Justitie terug te winnen, de invoering van persmagistraten ten spijt. Diverse schandalen blijven de publieke opinie nog altijd sterk verontwaardigen. Verschillende mensen hebben doorheen de jaren hun verontwaardiging zelfs al vertolkt in boeken en films.[55] Jan Verheyen maakte bijvoorbeeld een sterk pleidooi in zijn film *“Het vonnis”* waarin hij het verschil duidde tussen recht (spraak) en rechtvaardigheid.[56]

7. Zelfbediening en vetzucht

Een ander typisch gevolg van een coalitiecultuur is de zelfbedieningscultuur. Politieke partijen zitten aan de knoppen en niemand kan hen juridisch op de vingers tikken. De morele bezwaren zijn meestal groter dan de financiële repercussies op de federale of Vlaamse begroting, maar de vele kleintjes vormen samen toch een significant bedrag en het is vooral een belangrijke oorzaak van verzuring en afkeer van het politieke bedrijf. De reden waarom

een zelfbedieningscultuur kan gedijen is wellicht terug te brengen tot een houding van *"leven en laten leven"* door de betrokken politieke partijen, een soort van wederzijds gedogen.

Er zijn grosso modo twee manieren van zelfbediening. De eerste manier van zelfbediening is het creëren van nieuwe functies en posten. Een andere manier is het overbetalen van mensen, hetzij in de vorm van loon, hetzij in de vorm van extra kosten die ze mogen maken. Men kan een hele catalogus samenstellen met voorbeelden, op alle politieke niveaus. Hier toch enkele smaakmakers.

Wafelijzerpolitiek

Wafelijzerpolitiek is een politieke onderhandelingsmethode waarbij geld of mandaten verdeeld worden volgens een bepaalde politieke verhouding zonder dat de "begunstigde" werkelijk behoefte heeft aan dit geld of mandaat. Het gaat gewoonweg om compensaties, bedongen tijdens de onderhandelingen: de ene politieke partij of groep krijgt een mandaat of geld, dus moet de andere politieke partij dat ook krijgen, ook al is dat geld budgettair niet voorzien of het mandaat niet nodig. Het is een systeem dat onnodige en overbodige mandaten en budgetten creëert. Het begrip werd vooral bekend tijdens de communautaire onderhandelingen tussen Vlamingen en Franstaligen in de jaren '50 tot '80 van de vorige eeuw, maar wafelijzerpolitiek vindt men evengoed terug in andere politieke speelvelden.

Zo werden er in 2016 naar aanleiding van de benoeming van Sophie Dutordoir bij de NMBS gewoon twee posten bij gecreëerd om de politieke koehandel rond de posten bij NMBS en Infrabel rond te krijgen.[57] In tien jaar tijd is het aantal kaderleden bij de NMBS en Infrabel daardoor verdubbeld. Om en bij de 500 topkaders van het spoorwegimperium verdienen volgens een interne bron bij de NMBS elk 200.000 euro per jaar. Sommigen daarvan staan aan het hoofd van slechts twee personeelsleden.[58] En Voorzitter Fontinoy heeft tenslotte een hele hofhouding tot zijn beschikking: in totaal werken er 14 mensen rechtstreeks voor hem zonder operationele functie. Onder meer twee raadgevers, een secretaris, twee chauffeurs en een expert. De kostprijs bedraagt ongeveer 1 miljoen euro per jaar.[59]

Baantjescarrousel: Ingrid Lieten (sp.a) creëert als minister zelf haar uitloopbaantje [60]

In 2013 richtte Ingrid Lieten (sp.a) als minister van Innovatie en overheidsinvesteringen *LifeTechValley* op en trok er 23 miljoen euro voor uit. Drie jaar later stopte ze met partijpolitiek en werd ze er directeur. Over de werking van deze vzw valt ook iets te zeggen. Van de 23 miljoen ging 17 miljoen naar *Digital Health Innovation* (DHI) aan het onderzoekcentrum iMinds om een elektronisch patiëntendossier te ontwikkelen. Dit ondanks ongunstig advies van de Inspectie van financiën. Er bestaan immers al 17 erkende vormen van elektronische medische dossiers die toegeleverd worden door bedrijven die enorm hebben geïnvesteerd om een erkenningslabel te krijgen.

De burger betaalt te hoge energiefactuur om mandaten in intercommunales te spekken [61]

Het Franstalige magazine *Le Vif* lag begin 2017 aan de basis van het schandaal rond de intercommunale *Publifin* dat de Waalse politieke actualiteit wekenlang beheerste. Het magazine had uitgespit dat een hele stoet van politieke mandatarissen een zitje had in totaal overbodige raden en instellingen, daar niet of nauwelijks kwamen opdagen, maar er wel torenhoge vergoedingen voor kregen.

Intercommunales zijn intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en ze zijn er in alle soorten: voor het beheer van het elektriciteitsdistributienet, voor afvalbeleid, kabeldistributie, voor het aanleggen en beheren van het rioleringsnet, sociaaleconomisch beleid (bouwen van sociale woningen, aanleg en beheer van bedrijventerreinen, openbare werken,..). Teer punt is de politisering en de kostprijs ervan. Vermits gemeenten en steden aandeelhouder zijn van intercommunales (al dan niet samen met privépartners) hebben zij zetels in de raden van bestuur: het gaat om ongeveer 4000 politiek aangeduide mandatarissen. De distributienettarieven (voor gas en elektriciteit) stegen sinds de vrijmaking van de energiemarkt, al naargelang de intercommunale met 26 tot 28 procent. Voor een gemiddeld verbruik van 3.500 kWh/jaar kunnen de distributienettarieven variëren van 228 euro tot 535 euro.

Guberna, een kenniscentrum voor *corporate governance*, had in 2011 en 2012, lang voor de Publifin-affaire een audit gedaan naar de bestuurspraktijken van Vlaamse intercommunales. Haar conclusies waren niet mals [62]:

- de raden van bestuur van de Vlaamse intercommunales tellen te veel leden

- er is een groot hiaat tussen de rol die de raad van bestuur op zich zou moeten nemen en de ervaring en competentie van de bestuurders : *“er zijn in dat verband nog weinig governance principes doorgedrongen in verband met een professioneel selectieproces voor bestuurders”*
- doordat de overheden in hun relatie met de intercommunales dikwijls verschillende petjes tegelijk op hebben (deelnemer, toezichthouder, regulator, klant, subsidieverstrekker,…) ontstaan er soms belangenconflicten
- over de zitpenningen zijn de onderzoekers genuanceerd : de zitpenningen zijn lager dan in de privé, maar de vergaderingen duren korter en ze zijn frequenter

Er is dus in de loop van de voorbije decennia een systeem gegroeid waarbij de gezinnen systematisch te hoge facturen voor elektriciteit, aardgas en andere diensten zoals televisiedistributie aangerekend kregen.

Wie had daar dan voordeel bij? Volgens journalist Olivier Mouton zijn het enerzijds bedrijven zoals Electrabel en anderzijds de gemeenten die via dividenden hun deel van de te hoge facturen doorgeschoven kregen. Er was niet echt sprake van een complot, maar van normvervaging, via een zelfbedieningssysteem dat in de loop der jaren beetje bij beetje is gegroeid, aldus Olivier Mouton.

De politieke mandatarissen in die raden moesten namens de gemeentes deze intercommunales controleren. Maar deze mandatarissen en de gemeenten profiteerden wel mee van de te hoge facturen voor consumenten, via vergoedingen en via dividenden. Kortom, de gecontroleerde betaalde zijn controleur. Een zaak van belangenvermenging dus. Een collusie tussen wetgevende en uitvoerende macht. Meer argumenten zijn er niet nodig om deze vehikels te depolitiseren.

Directrice daklozenopvang vangt 198.000 €per jaar [63]

En tenslotte is er het bekende voorbeeld van *Samu Social* als smaakmakend voorbeeld van de graaicultuur. In een auditrapport stelde de Inspectie Financiën zich vragen over de geldbesteding van *Samu Social*, de vereniging die de Brusselse daklozenopvang regelt. Een eerste punt is het loon van directrice Pascale Peraita : ze kostte de organisatie jaarlijks 192.705 euro. Ter vergelijking: een Belgische premier heeft een bruto jaarloon van ongeveer 290.000 euro terwijl Samu Social toch een veel kleinere organisatie is. Het vermoeden dat

deze vrouw, van PS-signatuur, om puur partijpolitieke redenen op deze lucratieve post terechtkwam, werd door de pers breed uitgespit. Het hoge salaris van de directrice riep ook vragen op bij andere liefdadigheidsinstellingen omdat geen enkele andere directeur van een ngo zo veel geld krijgt. Naast het loon voor de directrice stelde de inspectie zich vragen bij ondoorzichtige geldstromen en enkele reizen. Tenslotte bleek dat een derde van de ontvangen privé giften werd besteed aan zitpenningen van bestuurders; zo'n 56.000 euro ging in 2016 naar vier bestuurders, waaronder de directrice zelf en Yvan Mayeur, PS-burgemeester van Brussel.[64]

Politieke partijen zitten op een zak geld van 127 miljoen euro [65]

Een bijzondere vorm van zelfbediening zijn de dotaties die de politieke klasse zichzelf toekent. Overheidsdotaties dienen om politieke partijen minder afhankelijk te maken van sponsoring door bedrijven. Maar de dotaties blijken hoger te liggen dan de partijen eigenlijk nodig hebben. Eind 2014 publiceerden professor Bart Maddens en Jef Smulders een onderzoek naar de evolutie van het financiële vermogen van Belgische politieke partijen. Een overzicht.

Na de verkiezingen van 25 mei 2014 kunnen alle Belgische partijen samen tijdens de komende legislatuur rekenen op zo'n 60,8 miljoen euro per jaar aan dotaties en fractietoelagen vanwege het federaal Parlement en de deelstaatparlementen. Met de subsidies in de provincieraden en de subsidies voor de verbonden instellingen (enkel nog in Franstalig België) erbij komt men op een totaal van ongeveer 69 miljoen euro.

Daarnaast onderzochten ze de evolutie van de vermogens. Politieke partijen kunnen jaarlijks een groot deel van die inkomsten opzij zetten waarmee ze dan een vermogen uitbouwen. Hoe groot het vermogen van de partijen is, is sinds 1999 makkelijk af te leiden uit de boekhouding van de partijen. Vanaf dat jaar werden de partijen immers verplicht om jaarlijks een boekhouding te publiceren, die ook de financiën omvat van de componenten van de partij, zoals studiediensten, parlementaire fracties en regionale afdelingen. Uit de vergelijking blijkt dat het totale vermogen van de partijen is toegenomen van 69,2 miljoen euro in 1999 tot 127,1 miljoen euro in 2013.

Professor Bart Maddens stelt tenslotte dat de Belgische partijen een inkomsten-maximaliserende strategie volgen. Toen het Vlaams Blok vanaf het begin van de jaren 1990 marktaandeel, en dus ook overheidssubsidies, afsnoepte van de traditionele partijen, hebben die daarop gereageerd door de overheidssubsidies fors op te trekken. Maar vooral Vlaams Blok profiteerde er achteraf van, want zij had relatief weinig inkomstenbronnen buiten de overheidsfinanciering. Dat namen de traditionele partijen er dan maar bij. Deze winstlogica werd ook gevolgd bij de zesde staatshervorming. De partijen grepen de hervorming van de Senaat aan om de subsidies nog verder te verhogen.

Vandaag is het vooral N-VA die wel vaart bij die inkomsten-maximaliserende strategie. Nog nooit kreeg een Belgische politieke partij zoveel overheidssubsidies als N-VA vandaag: 12,3 miljoen euro per jaar. Dit laat de partij toe om een gigantisch vermogen op te bouwen. Het bewijst nog maar eens het financiële hefboomeffect van een grote verkiezingsoverwinning op alle niveaus. Om dit financiële hefboomeffect en de politieke gevolgen ervan ongedaan te maken, pleit Maddens ervoor om de overheidssubsidies voor de partijen drastisch te reduceren en meer af te stemmen op de werkelijke behoeften van de partijen, zodat ze die subsidies niet kunnen oppotten.

De werkelijke behoefte en wat men met het geld effectief doet, is inderdaad nog een teer punt. Voor bijna alle andere overheidsuitgaven wordt in het jaarlijks budget (begroting) duidelijk bepaald waarvoor de uitgaven precies mogen dienen. De wet op de partijfinanciering doet dat echter niet. De politieke partijen geven op die manier zichzelf een blanco cheque. Door deze leemte in de wetgeving was het bijvoorbeeld perfect wettelijk dat Jean-Pierre Van Rossem met de dotaties van zijn toenmalige partij ROSSEM een Ferrari kocht. Het is net zoals de Civiele Lijst van de Koning. De koning mag deze gelden uitgeven alsof het zijn eigen geld is. Het is ook deze lacune die toelaat dat politieke partijen het teveel aan geld mogen beleggen in vastgoed. En dat terwijl België één van de hoogste schuldratio's van Europa heeft.

8. EU-trialoog in achterkamers

Gewezen President van Frankrijk Nicolas Sarkozy stelde op de Voka meeting "Vooruitblik 2016" in Antwerpen: "De EU-Commissie kan niet zowel uitvoerende als wetgevende macht zijn". Hij heeft gelijk. De Europese Unie is inderdaad geen democratische constructie omdat

ze niet is georganiseerd volgens de principes van de triasleer. Er bestaat bijvoorbeeld geen afgescheiden wetgevende macht.

De wetgevende bevoegdheid is namelijk verdeeld over drie instellingen : het Europees Parlement (EP) heeft geen initiatiefrecht, het mag alleen amendementen indienen op richtlijnen, verordeningen en besluiten die komen van de Europese Commissie en de Europese Raad (van Ministers). Het EP is dus letterlijk een stemmachine. Het heeft ook controlebevoegdheid en kan de Europese Commissie als geheel (maar individuele commissarissen niet) wegsturen.

De Europese Commissie heeft naast deze wetgevende macht ook de uitvoerende macht: ze is verantwoordelijk voor het beheren van de EU-begroting, het handhaven van het EU-recht (in samenwerking met het Hof van Justitie), en het vertegenwoordigen van de EU op internationaal niveau. Besluitvorming in de EU is dus niet zo ingewikkeld: de Europese Commissie doet voorstellen en daar moeten het Europees Parlement en de Europese Raad het mee eens zijn. Er zijn wel veel uitzonderingen, maar in de meeste gevallen is dit de procedure. Op papier werkt dat redelijk: de Europese volksvertegenwoordiging in het Parlement moet instemmen, maar de meeste lidstaten dus ook. Er is echter een probleem. Er zijn tijdslimieten voor de goedkeuring van nieuwe voorstellen en er zijn slechts twee "lezingen". Zowel het Parlement als de lidstaten mogen maar twee keer naar de voorstellen kijken. Ze kunnen beide wijzigingen voorstellen, die ze wederzijds moeten goedkeuren. Na twee rondes moet dit afgerond zijn. Zo niet, is er nog één onderhandeling mogelijk die ook weer aan een termijn is gebonden. U raadt het al: door het grote aantal wijzigingsvoorstellen zijn de instellingen niet op tijd en komen ze niet binnen twee rondes tot overeenstemming.

Omdat men weet dat deze procedure meestal niet tot overeenstemming leidt, bedacht men iets nieuws: *"de trialoog"*. Het komt erop neer dat het Europees Parlement al vóór het begin van het wetgevingsproces met de lidstaten gaat praten. Zo wordt afgetast waarvoor in het Europees Parlement een meerderheid voor bestaat en waar een meerderheid van de lidstaten mee wil instemmen. Men kan er ongelimiteerd met elkaar onderhandelen totdat men het eens is. Pas daarna start men de procedure formeel. Vooroverleg dus.

Efficiënt, maar… dit gebeurt allemaal, conform de Europese traditie, in achterkamertjes en wandelgangen. Tot deze coulissenpolitiek heeft niemand toegang, althans veel Europarlementariërs en lidstaten niet. Kortom, een ideale omgeving voor lobbying,

Achterkamertjes hebben niets te maken met een transparante democratie. In een echte democratie zou men een dergelijke procedure nooit uitvinden.

9. EU-besluitvorming wordt ook gekaapt door een meerderheidscoalitie

Het EU-beleid is niet alleen ondemocratisch georganiseerd, het wordt ook nog eens besmet door een coalitiecultuur. Het stemgedrag in het Europees Parlement is lange tijd regionalistisch geweest: Europarlementsleden stemden vooral wat goed was voor hun land. Dat is langzaam veranderd sinds men door middel van subsidies de parlementsleden stimuleerde om politieke fracties te vormen. Een goede zaak, maar door de coalitiecultuur maakt ze weinig gebruik van haar potentiële macht. Het parlement kijkt gewoon na wat de commissie doet, en ook niet veel meer dan dat.

Voor de parlementaire werkzaamheden hebben drie fracties, ALDE (liberalen), S&D (sociaal-democraten) en EVP (christendemocraten) een "pro-europese" tripartite gevormd, wat in principe betekent dat de vrije concurrentie van meningen ook hier beknot wordt.[66] In principe want in de praktijk worden er rond verschillende onderwerpen soms toch wisselmeerderheden gevormd. Gelukkig maar. Er waren bij het schrijven van het coalitieakkoord wel *'politieke beleidslijnen'* uitgetekend door Commissievoorzitter Juncker[67], maar die zijn bij de onderhandelingen nooit een onderwerp geweest. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat in dit document geen Europees minimumloon is voorzien terwijl sociale dumping toen al enkele jaren een acuut probleem was. Sociaal-democraten met een beetje ruggengraat zouden dit nooit goedgekeurd hebben, zou ik denken. De onderhandelingen over het akkoord gingen wellicht vooral over de verdeling van de posten van de Europese Commissarissen.

10. Luxleaks in EU-parlement: coalitiemeerderheid blokt onderzoekscommissie af

Ook al wordt de coalitiediscipline niet altijd gerespecteerd in de besluitvorming van het Europees Parlement, het controlewerk wordt er duidelijk toch door beïnvloed. Luxleaks is een journalistiek onderzoek naar geheime belastingovereenkomsten tussen Luxemburg en multinationals. Multinationals verhuisden massaal hun zetel naar Luxemburg in de jaren 90 nadat Luxemburg een EU-richtlijn aannam waardoor ze hun belastingen konden betalen in het

Europees land van hun hoofdkwartier, ook als dit verschilde van het land waar hun economische activiteit effectief was.

Luxemburg gaf slechts gedeeltelijke informatie na een verzoek van de Europese Commissie. Bovendien werd de parlementaire controle gefnuikt door de meerderheidscoalitie in het Europese parlement. De tripartite hield een echte parlementaire onderzoekscommissie tegen en liet de commissie niet verder gaan dan een rapport te schrijven over fiscale praktijken in de lidstaten.[68] De verklaring erachter is niet ver te zoeken: elke politieke fractie van de tripartite had Luxemburgers in haar rangen die in het verleden mee gelinkt zijn aan het fiscaal beleid in hun land.

De twee klokkenluiders die de informatie naar buiten brachten, zijn door de Luxemburgse justitie vervolgd.[69]

11. <u>Ook de EU lijdt aan zelfbediening en verspilzucht</u>

Dat de EU ondemocratisch is georganiseerd, dat de besluitvorming besmet is door een coalitiecultuur en dat er onvoldoende interne controle is, heeft zo zijn gevolgen. Net zoals op Belgisch niveau zijn er ook op Europees niveau allerlei vormen van zelfbediening en verspilzucht. Een paar voorbeelden.

Twee parlementen: de maandelijkse verhuis van het parlement naar Straatsburg 70

De kostprijs van de maandelijkse verhuis van de 766 Europese parlementsleden en hun medewerkers, plus een groot deel van de ambtenaren van het Europees Parlement, tussen Brussel en Straatsburg, wordt geschat op 200 miljoen euro per jaar. De inkomsten- en uitgavenraming voor de begroting van het Europees Parlement voor 2006 kwam ook ongeveer op dat bedrag uit (bijna 204 miljoen euro). In 2010 was de raming 180 miljoen (vooral door de 'besparing' via de aankoop van gebouwen in Straatsburg).
Uit stemmingen en bevragingen blijkt dat de meerderheid van de Europarlementsleden gekant is tegen het handhaven van Straatsburg als tweede zetel. Het probleem is dat deze beslissing een verdragswijziging vereist, en dat een verdragswijziging unaniem moet worden genomen door de lidstaten. En Frankrijk zal de positie van Straatsburg niet zomaar lossen.

10.000 EU-ambtenaren verdienen meer dan de Britse premier 71

Meer dan één op vijf EU-officials verdient meer dan 175.000 euro, het salaris dat een Britse premier ontvangt. De EU heeft al meermaals geweigerd bekend te maken wat haar 47.000 werknemers verdienen, maar gelekte documenten geven daar dus een duidelijker beeld van. De krant *Daily Telegraph* kon ze inkijken. De netto-salarissen genieten bovendien van belastingschalen die half zo laag zijn van wat op gelijkaardige salarissen in de privésector moet worden betaald.
Daardoor blijkt dat zelfs werknemers in de middencategorie 'AD11' ruim 138.000 euro per jaar verdienen. Omdat daar amper 13,4% belasting op is verschuldigd, houden ze daar 102.000 euro van over, 2.000 euro meer dan wat Cameron netto overhoudt.
Wie kinderen heeft, krijgt jaarlijks ook nog eens 8.600 euro per kind uitbetaald en voor wie naar Brussel of Luxemburg verhuist, voorziet de EU een verhuisbonus van 16%.
Als men de salarissen van de benoemde en tijdelijke ambtenaren van alleen het Parlement met gemiddeld 10 % vermindert, zou dat een jaarlijkse besparing betekenen van ongeveer 70 miljoen €per jaar.[72]
De personeelskosten worden echt excessief als men weet dat het aantal ambtenaren van het Parlement tussen 2004 en 2011 steeg van 3946 naar 6245, een stijging van 58 %.[73] Een vermindering van het aantal ambtenaren zou meteen ook de huisvestingskosten verminderen.

Presentiegeld graaien zonder te stemmen

Naast de EU-ambtenaren zijn er ook enkele Europarlementsleden die zich goed bedienen. Eén van de klassieke manieren van graaien is present tekenen voor de zitpenning en direct terug vertrekken zonder deel te nemen aan de debatten en stemmingen. In 2013 confronteerde een Nederlandse journalist enkele Europese Parlementsleden, waaronder de communist Miloslav Ransdorf van Tsjechie, met deze praktijk. Ze reageerden gepikeerd tot agressief.[74]
Ook de Nederlandse liberaal Hans Van Baalen maakte zich schuldig aan deze praktijk. Men heeft dit deels opgelost door de presentievergoeding dan maar te halveren.[75]

Geen probleem voor het extreemrechtse lid Dan Dumitru Zamfirescu, ex-geheim agent onder de Roemeense dictator Ceaucescu. Hij lijkt het op eerste zicht erg actief in het halfrond van

Brussel en Straatsburg. De Roemeen nam sinds zijn intrede in het parlement deel aan meer dan 98 procent van alle stemmingen. Het enige probleem: hij gaat akkoord met zowat elk voorstel. Het Parlement stemde bijvoorbeeld over de nieuwe tabaksrichtlijn. Op tafel lagen 63 amendementen, die vaak in tegenstelling tot elkaar zijn, maar 63 keer presteert hij het om 'ja' te stemmen. "Moeten waarschuwingen maar 50 procent van een sigarettenpakje innemen?" – Zamfirescu stemt 'ja'. "Moeten waarschuwingen 65 procent van een sigarettenpakje innemen?" – Zamfirescu stemt 'ja'. Ander wetgevend werk leek het nationalistische parlementslid trouwens niet uit te voeren. Aantal vragen: 0. Aantal moties: 0. Aantal ingediende amendementen: 0. Zamfirescu was ook lid van de commissie Internationale Handel, maar zijn collega's daar kenden zelfs zijn naam niet. De Roemeen wil gewoon enkel incasseren. Bovenop het basisloon krijgt elk Europees parlementslid namelijk een dagvergoeding van 152 euro per keer dat hij aanwezig is. Wie aan minstens de helft van de stemmingen deelneemt, krijgt daar elke dag nog eens zoveel bovenop.[76]

Een ander heikel punt zijn de extra vergoedingen die de parlementsleden niet moeten verantwoorden. Zo hebben parlementsleden recht op een algemene onkostenvergoeding van ongeveer 4300 € per maand die bedoeld is voor kantoorbenodigdheden, telefoonkosten en huren van kantoorruimtes. Ivo Belet (CD&V) verklaarde ooit zonder enige schaamte dat hij die gebruikt voor zijn verkiezingscampagnes.[77]
Een groep van 29 journalisten vroegen in 2015 inzage in de onkostennota's van de Europese parlementsleden op basis van de openbaarheid van bestuur. Dat werd hen geweigerd met als argument dat de privacy van de parlementsleden zou geschonden worden. De journalisten stapten daarop naar het Europees Hof in Luxemburg.[78]

Overbodige instellingen

Informatiebureaus van het Europese Parlement in de lidstaten : 45 mio

Het Europees Parlement beschikt in de hoofdstad van elke lidstaat over een voorlichtingsbureau. Bovendien bestaat een gelijkaardig bureau ook in Barcelona, Edinburgh, Milaan, München, Marseille en Straatsburg. De kostprijs van al deze informatiebureaus samen bedroeg in 2009 45.710.139 euro. De cijfers zijn niet uit de publiek gemaakte begroting te distilleren en zijn dus uit tweede hand. Ze komen van het Secretariaat als

antwoord op een vraag van het Britse parlementslid Geoffrey Van Orden.[79] Een vraag aan het contactcenter (EUR-Lex Helpdesk) naar de cijfers van 2015 leverde geen resultaat op.
In deze tijd van internet zijn ze nutteloos. Wie informatie zoekt over het Europees Parlement, kan die immers gemakkelijk via de website van het parlement vinden.

Informatiebureaus van de Europese Commissie : 14,2 mio

Naast het Europees Parlement beschikt ook de Europese Commissie ook over een netwerk van plaatselijke informatiebureaus in de lidstaten. Zo is er in Straatsburg, op nauwelijks twee kilometer van het Europees Parlementsgebouw, ook een informatiekantoor van de Europese Commissie, dat voor het grootste deel hetzelfde materiaal ter beschikking stelt aan het (eventueel geïnteresseerde) publiek als het informatiebureau van het Parlement. Hier geldt evenzeer het argument van het internet, dat maakt dat deze instelling voorbijgestreefd is en afgeschaft kan worden. De EC-begroting is gelukkig wel transparant in tegenstelling tot die van het Europees Parlement : 14.260.000 euro - begroting 2015[80].

Comité van de Regio's & Europees Economisch en Sociaal Comité : 199,3 mio

Het zijn allebei adviesorganen. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is opgericht als forum voor discussies rond de gemeenschappelijke markt. Daarin zetelen vertegenwoordigers van werkgevers, werknemers en boeren. Zij stellen adviezen op ten behoeve van verschillende besluitvormingsorganen van de EU.81 Het Comité van de Regio's (CvdR) bestaat uit vertegenwoordigers van plaatselijke en regionale overheden en geven vanuit hun oogpunt adviezen over EU-wetgeving. 82
Op acht jaar tijd, tussen 2004 en 2012, zijn de begrotingen van het EESC en het CvdR toegenomen met ongeveer 50 procent. De begroting voor 2015 bedroeg 81.166.000 € voor het CvdR[83] en 118.291.000 € voor het EESC.[84]
Er werken ongeveer 50 ambtenaren op elk comité met een minimum salaris van € 123.890 € en zes ervan verdienen meer dan € 180.000 €. Meer dan de helft van de jaarlijkse begroting van het EESC en het CvdR wordt uitgegeven aan kosten van hun leden, zoals reiskosten, salarissen van het personeel en pensioenen.

In 2010 stelden de 344 leden van het EESC 181 adviezen op. Dat kwam toen dus neer op 660.000 € per advies. Er zijn consultancy- en advocatenbureaus die het allicht voor minder zouden doen.
Verschillende EU-commentatoren hebben het nut van beide instellingen al in vraag gesteld. Helle Thorning-Schmidt, de Deense premier en voormalig Europarlementariër, riep in 2003 al op om de beide instellingen af te schaffen, "omdat ze te duur zijn en geen toegevoegde waarde hebben". In 2011 stelde ALDE, de Alliantie van Liberalen en Democraten, in het Europees Parlement voor om beiden af te schaffen. Na gelobby van de Alde-leden in het CvdR, zwakte ze haar voorstel af naar een "herstructurering".[85]

Wafelijzerpolitiek

Elke lidstaat mag een Europese commissaris aanduiden. Er zijn dus evenveel commissarissen als lidstaten. Je zou nochtans denken dat een commissaris niet in de EU-Commissie zit om zijn land te vertegenwoordigen, maar om verantwoordelijkheid te nemen voor bepaalde bevoegdheden en dit voor de ganse EU.
Tot 1995 waren er 12 commissarissen, nu zijn het er ondertussen 28. Bij elke uitbreiding was het dus zoeken naar een verdere onderverdeling van de bestaande bevoegdheden.
De aanduiding van commissarissen is daarmee een typisch voorbeeld van wafelijzerpolitiek, waarmee bedoeld wordt dat beslissingen louter nog genomen worden op basis van wederzijds profijt tussen partijen, niet in het belang van de Europese burger, waar het toch zou moeten over gaan. Niet te verbazen dat die burger zich afkeert van de EU-zelfbedieningscarroussel en dito graaicultuur.

Een ander voorbeeld van Europese wafelijzerpolitiek is de verdubbeling van het aantal rechters bij het Europese Hof. [86] Het Europees Parlement keurde in 2015 een verdubbeling van het aantal rechters bij het Europees Hof van Justitie goed. Dat hof drong in 2011 aan op de aanwerving van twaalf extra rechters, boven op de bestaande 28, om de toegenomen werklast aan te kunnen en de achterstand weg te werken. Maar de 28 lidstaten, die nu elk één rechter hebben, konden het niet eens worden over de verdeling van die twaalf. Daarom stelden ze voor om het aantal gewoon te verdubbelen, zodat elke lidstaat netjes twee rechters krijgt en niemand gediscrimineerd wordt. Maar alles heeft een prijs: 28 extra rechters impliceerden een geschatte meerprijs van 22,9 miljoen euro per jaar, tegenover 11,6 miljoen voor twaalf extra rechters.

Het Europees Parlement stemde in met de verdubbeling naar 56 rechters. In 2015 komen er twaalf bij; in een tweede fase komen zeven rechters van het af te schaffen Gerecht voor Ambtenarenzaken over; in 2019 worden de laatste negen benoemd. De Vlaamse Europarlementsleden stemden verdeeld. CD&V, sp.a en Groen verdedigden het compromis: zij vinden de geleidelijke toename gerechtvaardigd gezien de toenemende werkdruk bij het Hof. In 2024 komt er een onafhankelijke studie naar de noodzaak en efficiëntie van de stijging. N-VA en Open VLD stemden tegen.

Dit systeem van de koehandel geldt voor de verschillende Europese Instellingen, maar de toewijzing van de posten zelf gebeurt op het niveau van de lidstaat. België mag namelijk naar de verschillende EU-instellingen een vertegenwoordiger afvaardigen. De keuze past dan telkens in het partijpolitieke evenwicht van de regerende meerderheidscoalitie in België. Zo was Melchior Wathelet (CDH) rechter bij het Europees Hof van Justitie van 1995 tot 2003 en is hij er sinds 2012 Advocaat-Generaal.[87] Karel Pinxten (Open VLD) is momenteel bezig aan zijn tweede mandaat bij de Europese Rekenkamer[88] en Karl-Heinz Lambertz (PS) is momenteel de Belgische vicevoorzitter in het bureau van het Comité van de Regio's; elke lidstaat heeft een vicevoorzitter in dat Comité.[89] De Europese wafelijzerpolitiek voedt met andere woorden de Belgische zelfbedieningscultuur.

Miljarden subsidies verdwijnen in een zwart gat

Egypte : 1 miljard euro EU-subsidies verdwijnen in een zwart gat

De EU gaf gedurende jaren 1 miljard euro financiële steun aan Egypte tijdens het regime van Mubarak en Morsi. Dat geld moest dienen om de democratie en de mensenrechten te verbeteren. Maar volgens de Europese Rekenkamer weet niemand wat er met het geld gebeurd is. 60% van het geld is zelfs in zijn geheel niet meer terug te vinden. Hij spreekt zelfs van '*een zwart gat*.'

Hoewel de EC een aantal initiatieven nam op te weten te komen wat er met de financiële hulp gebeurde, kwam daar weinig of geen resultaat uit. Programma's om de corruptie tegen te gaan werden zowel door ex-president Mubarak als zijn opvolger Morsi tegengewerkt.[90]

Gaza: EU betaalt duizenden Palestijnse ambtenaren die 6 jaar niet werken

De Europese belastingbetaler betaalde de lonen van duizenden Palestijnse ambtenaren die al zes jaar lang niet werkten. Tot die conclusie kwam de Europese Rekenkamer in een rapport dat door de Financial Times kon worden ingekeken. Het *Pegase-hulpprogramma* van de EU is de grootste externe inkomstenbron van de Palestijnse Autoriteit.

Sinds 2007 heeft de EU 2,9 miljard euro aan Palestijnse projecten uitgegeven, goed voor zowat een vijfde van alle externe hulp die de Palestijnse Autoriteit ontvangt. Pegase moest de Palestijnse bevolking steunen terwijl tegelijkertijd steun aan Hamas werd voorkomen want deze beweging wordt door de EU als een terroristische organisatie beschouwd.

Sinds 2007 is 1,7 miljard euro van het geld rechtstreeks aan de uitbetaling van lonen uitgegeven, maar uit de audit van de Europese Rekenkamer bleek dat de ambtenaren die het geld ontvingen niet werkten. De Europese Rekenkamer riep de Europese Commissie op *'het hulpprogramma aan een grondige heroriëntering te onderwerpen en te stoppen met het betalen van ambtenaren die niet werken.'* Tijdens het onderzoek bleek dat de EC echter vastberaden was *'de Palestijnse Autoriteit te blijven steunen en daarom alle ambtenaren op de Westbank en de Gazastrook te blijven betalen, ongeacht of ze al dan niet werken.*'[91]

Spanje : 2 miljard € subsidies in zakken van vakbonden en bedrijven [92] [93]

In Spanje werd begin 2014 een massale fraude ontdekt waarbij 2.000 miljoen euro aan EU-subsidies om werklozen te herscholen is verdwenen in de zakken van bedrijven en vakbonden.

Zo werd 75% van de kostprijs van de herscholingsopleidingen aan de bedrijven voorgeschoten, waarna de resterende 25% na een eindevaluatie zou worden bijgestort. Maar deze controles vonden nooit plaats. Erger nog, de bedrijven en vakbonden die de subsidies hadden geclaimd, vulden valse deelnemerslijsten in, waarna het geld gewoon in eigen zak verdween. De mensen die op de lijsten stonden waren werklozen, maar hadden nooit iets over een herscholingscursus gehoord, laat staat dat ze zo'n opleiding hadden bijgewoond.

Volgens de fiscale politie (Unidad central de Delincuencia Económica y Fiscal (UDEF)), die de zaak onderzoekt, zijn in totaal 8 Andalusische steden betrokken, maar is de fraude zo groot dat voorlopig enkel de ongeregeldheden in de stad Malaga worden onderzocht.

Ook Europa vroeg om opheldering, want Andalusië kreeg in de periode 2007 - 2013 liefst 2.875 miljoen euro aan subsidies van het Europese Sociale Fonds toegekend of 35,6% van alle door de EU aan Spanje toegekende subsidies. Spanje legde zelf nog eens 860 miljoen euro bij.

Zimbabwe : regime krijgt 234 miljoen; feest met slachting van twee buffels en een olifant

De homofobe dictator Mugabe vierde begin 2015 zijn 91[ste] verjaardag met de nodig luister. Hij nodigde 20.000 mensen uit op een lodge met golf court in de buurt van Victoriawatervallen. Verschillende wilde dieren werden geslacht en opgegeten.[94] Hij had dan ook een goede reden om zijn verjaardag uitgebreid te vieren. De Europese Commissie (DEVCO[8]) had pas beslist om tussen 2015 en 2020 234 miljoen euro aan de overheid van Zimbabwe te doneren. De EU-donatie moet dienen voor "de verbetering van de economische ontwikkeling, gezondheid en de institutionele opbouw in het land".[95] Het wapenembargo en de reisbeperkingen van zijn luxeverslaafde vrouw bleven echter van kracht.[96]

Met de slachting van een olifant lachte Mugabe de EU eigenlijk een beetje uit. Een maand voordien presenteerde DEVCO namelijk haar beleid om olifanten in Afrika te beschermen.[97] Dat een bevolking bij toekenning van subsidies niet het slachtoffer mag zijn van het despotisme van zijn leider, daar is iets voor te zeggen. Anderzijds mag men met evenveel recht duidelijk bestemmen waarvoor dat geld gebruikt mag worden, én dat achteraf ook controleren. Als ook hier de EU weer nalaat om vooraf én ter plaatse te controleren waarvoor en hoe de subsidies gebruikt worden, zal het bij voorbaat weggegooid geld zijn. Net zoals in Egypte, Spanje en de Gaza.

Structuurfondsen (ESIF) : subsidies voor luchthavens zonder passagiers [98]

Het loopt niet alleen mis bij de besteding van Europese middelen (zie hoger), ook in het stadium ervoor, bij de toekenning, kan men dikwijls vraagtekens plaatsen.

De Europese Rekenkamer onderzocht in 2014 gesubsidieerde investeringen in de luchthavens van 21 landen. Samen kregen die van de Commissie tussen 2000 en 2013 2,8 miljard euro

[8] Directoraat-generaal Internationale Samenwerking en Ontwikkeling van de Europese Commissie

Europees geld voor investeringen in hun luchthaveninfrastructuur. Griekenland, Italië, Polen en Spanje kregen 75% van dat budget toebedeeld.
De Rekenkamer gaf slechte punten aan de Commissie voor de gebrekkige controle bij de aanvraag. De investeringen leverden daardoor niet de verwachte resultaten op. Slechte planning, te optimistische trafiekprognoses, een verkeerde inplanting, een te groots opgezet project… met gevolgen als een gebrek aan rendabiliteit op de lange termijn, onderbenutting of zelfs leegstand. De luchthaven van Cordoba in Spanje, bijvoorbeeld, zag in 2013 minder dan 7.000 passagiers passeren. Het zouden er volgens de prognoses 179.000 zijn.

Van de voorziene economische groei en jobcreatie was dan ook vaak weinig of niets te merken. Bovendien was er in de meeste gevallen sprake van (gemiddeld twee jaar) vertraging in de werken en aanzienlijke meerkosten.
Zeven van de onderzochte luchthavens – veelal kleine luchthavens met minder dan 100.000 passagiers per jaar – zijn niet zelfbedruipend en kunnen niet overleven zonder nog meer subsidies. De Griekse luchthaven Kastoria kreeg bijvoorbeeld een subsidie om zijn startbaan te verlengen. Die was in 2014 nog nooit gebruikt geweest door het soort vliegtuigen waarvoor hij bedoeld was. De luchthaven Ciudad nabij het Spaanse Madrid heeft een miljard euro gekost, maar ging in 2012 failliet werd en per veiling verkocht voor de 'alles moet weg' prijs van 10.000 euro aan Tzaneen International, een Chinese investeringsgroep.[99]

Naast een slechte doorlichting door de Commissie bij de aanvraag is een bijkomend probleem dat Brussel niet toeziet op de uitvoering ervan. De reden is dat het bedrag afkomstig van het Europese Regionale Ontwikkelingsfonds in verhouding tot het totale bedrag dikwijls te klein is om directe zeggenschap te hebben. Maar dat is eigenlijk een kwestie van op je strepen te staan: men kan uitbetalingen toch afhankelijk maken van meetbare doelstellingen die gehaald worden, en waarom ook niet een aantal terugbetalingsclausules inbouwen.
Ook het Europees parlement gaat hier uiteraard niet vrijuit. Zij moet immers de Commissie na dit slecht rapport controleren : wat heeft de Commissie ondertussen al gedaan met de aanbevelingen van de Europese Rekenkamer ?

Landbouwsubsidies voor banken en garages

Sinds 2010 heeft de Commissie het landbouwbeleid aangepast : de voornaamste doelstellingen zijn voortaan een verzekering van de voedselvoorziening, meer duurzaamheid

in de landbouw en ontwikkeling van plattelandsgebieden. Het budget voor 2014-2020 is verlaagd naar 373 miljard euro, 47 miljard minder dan voor de periode 2007-2013.[100]
Elk jaar komt het lijstje met ontvangers van landbouwsubsidies in het nieuws. Thierry Debels, docent bank- en beurswezen aan de Katholieke Hogeschool Leuven, maakt er telkens een erezaak van om de Belgische lijst te bestuderen en een selectie te maken van toekenningen waar men vragen bij kan stellen, vooral in het licht van de doelstellingen van het landbouwbeleid.[101]

Ontvanger	Bedrag
Ikea	2.000
Jacques Boël (Domanoy)	175.323
ACW Verbond Leuven	2.565
Audio Studio Oostvlaamse Televisie	55.052
Unizo – vorming	20.766
Unizo - Westhoek	44.486
Voka – Kempen	11.392
Voka – West-Vlaanderen	25.975
ING België	626.083
Gent Motors Noord (garage)	1.685
H2O Construct Gekere (zwemvijvers)	5.787

Bron: www.belpa.be - 2011

EU corruptie- en fraudebestrijder wordt gesaboteerd

De corruptiebestrijding in de EU is evenzeer een verhaal van vallen en opstaan, net zoals in België. In 1988 werd de dienst UCLAF[9] (*Unité de Coördination de la Lutte Anti Fraude*) opgericht binnen de Commissie. Ze mocht zich alleen bezighouden met de coördinatie en ondersteuning van nationale anti-fraudediensten bij hun onderzoeken naar internationaal opgezette fraudes. Pas in 1995 krijgt ze op aandringen van het Europees Parlement meer bevoegdheden : ze mag sindsdien zelf en op eigen initiatief onderzoek doen. Naar aanleiding van de corruptieaffaire Cresson[10] werd UCLAF omgedoopt tot het huidige OLAF[11] (*Office de Lutte Anti-Fraude*), met meer bevoegdheden en meer onafhankelijkheid.[102] UCLAF was namelijk in discrediet gekomen omdat ze niets gedaan had met de bevindingen van Paul Van

[9] Union "Coordination de la Lutte Anti-Fraude"
[10] Edith Cresson was Europees Commissaris. In die functie werd ze beschuldigd van vriendjespolitiek. De ganse EU-Commissie moest aftreden
[11] Office de Lutte Anti-Fraude

Buitenen die als ambtenaar-klokkenluider bij de Europese Commissie allerlei onregelmatigheden had ontdekt bij de aanbesteding van projecten.[103]

OLAF staat echter nog altijd onder leiding van de Commissie in plaats van het parlement waar het eigenlijk thuishoort.[104] Nederland stelde zich terecht al vragen bij de onafhankelijkheid van OLAF dat enerzijds onderdeel is van Commissie en anderzijds regelmatig onderzoeken moet doen bij die Commissie.[105] De speurders van OLAF worden regelmatig geconfronteerd met sabotagemanoeuvres zoals laattijdig of niet antwoorden op vragen, verzoeken van een onderzochte EU-instelling om onderzoeker(s) te vervangen, soms als voorwaarde om toegang te krijgen tot de kantoren of documenten. Daarnaast worden onderzoeksmaatregelen in twijfel getrokken of wordt gevraagd om de *"nodige maatregelen"* te treffen ten aanzien van de OLAF-onderzoeker(s).[106] Een bedenkelijke illustratie van een niet-scheiding der machten.

OLAF schijnt hoe langer hoe meer een probleem te zijn voor sommigen want terwijl de uitgaven bij andere EU-instellingen jaar na jaar stijgen, ook na de bankencrisis, moet OLAF haar personeelsbestand verminderen. In december 2012 schreven de Directeur-Generaal van OLAF en de voorzitter van het Comité van Toezicht (dat de werking van OLAF moet opvolgen) daarop samen een brief naar de voorzitters van de Europese Commissie, het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie om hen te wijzen op de soms moeilijke situatie van het OLAF-personeel. In hun brief bekritiseerden ze ook het verzoek aan OLAF om het personeelsbestand terug te dringen, terwijl het aantal meldingen en onderzoeken blijven stijgen.[107] OLAF had in 2012 ongeveer 435 mensen in dienst.[108] In 2014 werkten er nog 421 mensen terwijl het aantal binnenkomende meldingen gestegen was van 1264 naar 1417.[109]

OLAF is nochtans méér dan zelfbedruipend. Met een budget van 57,2 miljoen euro in 2014 [110] spoorde ze 901 miljoen euro aan fraude op.[111] Daarvan werd uiteindelijk 206 miljoen euro effectief gerecupereerd.[112]

Deze uitgebreide lijst van democratische deficits toont aan hoe de coalitiecultuur de besluitvorming, het beleid en het controlewerk van de overheid dagdagelijks beïnvloed en belemmert. We hebben hier te maken met een politieke cultuur, die los van de verspilling aan middelen, ook een grote verontwaardiging bij de burger veroorzaakt. Een verontwaardiging

die nooit went. De gevolgen zijn bekend: opkomst van het populisme, met een hang naar extremisme.

LOBBYCRATIE: WIE BETAALT, BEPAALT

Naast particratie, als gevolg van een coalitiecultuur, is lobbycratie een verschijnsel die de scheiding tussen de verschillende machten onder druk zet en maakt dat de besluitvorming minder representatief wordt. Terwijl particratie de invloed betekent van politieke partijen op de andere machten, is bij lobbycratie de richting van de invloed andersom, namelijk van de vijfde macht (het bedrijfsleven) op de politiek. Het komt erop neer dat lobbyisten de beleidsmakers in de wetgevende en uitvoerende macht proberen te beïnvloeden in de wandelgangen (de 'lobby'). Daar komt trouwens het woord 'lobbying' van. Het is dat heimelijke karakter dat lobbying onderscheidt van belangenbehartiging waar op zich niks mis mee is.

1. Geschiedenis: Duitse topindustriëlen brengen Hitler aan de macht

De lobbycratie in de vorm van een financiële en economische macht die politieke partijen beïnvloedt en sponsort, kwam voor het eerst duidelijk in beeld in de jaren '30 van vorige eeuw in Duitsland. Tijdens de campagne voor de Rijksdagverkiezingen in 1932 plakten de nazi's miljoenen affiches, drukten twaalf miljoen exemplaren van een extra nummer van hun krant en organiseerden 3.000 meetings. Ze maakten voor het eerst gebruik van film en vinylplaten. Met een privévliegtuigje ging Adolf Hitler van de ene meeting naar de andere. In 1932 had de nazipartij NSDAP duizenden vrijgestelden en alleen al het onderhoud van de *Sturmabteilung* (SA) kostte twee miljoen Duitse mark per week.[113] Dat kon alleen dankzij de financiële steun van grote financiers, zoals onder andere Fritz Thyssen.[114]

Tijdens de verkiezingen voor een nieuwe rijkspresident van 1932 verloor Hitler het van regerend president Paul von Hindenburg, maar met de parlementsverkiezingen van dat jaar werd de NSDAP wel de grootste partij van Duitsland met 230 zetels. President Von Hindenburg weigerde echter eerst Hitler te benoemen als rijkskanselier; hij wantrouwde hem en had een lage dunk van "*deze kleine korporaal en mislukte kunstenaar*" zoals Hindenburg Hitler betitelde.

Uit de uitslag van de verkiezingen bleek verder dat de invloed van de Communistische Partij van Duitsland onder de arbeiders was toegenomen ten nadele van de Socialistische partij. Het bedrijfsleven vreesde een revolutionaire opstand en besliste daarom Hitler aan de macht te

brengen.[115] Zakenlieden en conservatieve politici zetten Hindenburg daarop onder druk om Hitler toch een regering te laten vormen. Het alternatief, een linkse coalitie bestaande uit communisten en socialisten, zou in hun ogen hun belangen te zeer schaden. De beslissing om Hitler te benoemen tot Duits kanselier werd genomen op 3 januari, in de villa van bankier von Schröder. Die voorkeur van de grootindustriëlen en bankiers voor Hitler kwam trouwens niet plotsklaps. In 1923 verklaarde staalpatroon Stinnes reeds aan de Amerikaanse ambassadeur: *"We moeten een dictator vinden met de macht om alles te doen wat nodig is. Zo'n man moet de taal van het volk spreken en zelf een burger zijn. We hebben zo iemand."* [116] Hugo Stinnes financierde de nazipartij reeds vanaf 1919.[117]

Op 30 januari 1933 werd Hitler dan door Von Hindenburg aangewezen om een regering te vormen met Hitler zelf als rijkskanselier. De partijen in het nieuwe kabinet bestonden uiteindelijk uit een coalitie tussen de NSDAP, de Duitse Nationale Volkspartij en enkele partijlozen.[118]

En wat kregen de lobbyisten en sponsors in ruil van het nazi regime? Grote industriëlen beslisten over het economische beleid van Hitler. Dat blijkt uit de samenstelling van het Hoog Comité voor de Economische planning. Daarin zaten mannen als wapenfabrikant Krupp von Bohlen, staalbaron Fritz Thyssen, elektriciteitskoning Carl Friedrich von Siemens en Karl Bosch van de kleurstofindustrie. Het economisch beleid dat Hitler voerde, was dan ook op maat geschreven van de werkgevers. [119] Bovendien mochten de bevriende bankiers en grootindustrielen hofleverancier zijn van het naziregime. Zo werd Krupp de belangrijkste leverancier van wapens aan de Duitse legermacht.[120] En het bedrijf van Hugo Boss produceerde de zwarte uniformen, de bruine SA-hemden en de zwart-bruine uniformen van de Hitlerjugend.[121]

De rest van de geschiedenis is gekend. Het punt is: Hitler zou nooit aan de macht gekomen zijn zónder de financiële steun en politieke invloed van de Duitse bankiers en industriëlen. Het Duitse bedrijfsleven, zeg maar de financiële en economische elite in Duitsland, draagt dus een verpletterende verantwoordelijkheid voor deze zwarte bladzijde uit de wereldgeschiedenis. Ik roep dan ook alle journalisten, leerkrachten en docenten op om dit deel van de geschiedenis mee te geven wanneer ze les of informatie geven over de Tweede Wereldoorlog.

Ik vraag me bovendien af of er nog zoveel Vlamingen zouden zijn gaan vechten aan het Oostfront als ze wisten dat ze hun leven riskeerden voor een regime dat er op gericht was een kleine elite rijkelijk te bedienen en de massa dom te houden.

2. Wetgeving op maat: voor ieder wat wils, behalve voor de burger

Het geval van de nazi-sponsoring door de Duitse grootindustrie mag dan het meest beruchte en historisch meest verstrekkende voorbeeld zijn, de economische lobby's zijn tot op vandaag schering en inslag: het bedrijfsleven wil concrete invloed uitoefenen en trekt daarvoor budgetten uit. Soms worden administraties benaderd, soms bewindvoerders en, jawel, regelmatig ook de partijen en hun kopstukken. Resultaten van geslaagd lobbywerk zijn in zowat alle bedrijfssectoren terug te vinden, al lijkt de diamantsector de kampioen.

De diamantclub lanceert de afkoopwet

De lobbycratie kan in bepaalde gevallen sterker zijn dan de particratie want soms worden over de coalitiegrenzen heen afspraken gemaakt. Een voorbeeld daarvan is de oprichting van de *Diamantclub* in 2010. Een aantal Kamerleden onder leiding van Jan Jambon (N-VA) richtte toen een informele club op die de belangen van de diamanthandel verdedigen. Alle Nederlandstalige Kamerleden en Senatoren kregen een uitnodiging in de bus, net als de volksvertegenwoordigers in het Vlaams parlement. "*Zeggen dat de diamanthandel van groot belang is qua imago en economische impact voor Antwerpen en voor het land, is een open deur intrappen"*, luidde de invitatie. *"In de Diamantclub willen we politici samenbrengen die de waarden en de belangen van onze diamanthandel verdedigen."* Naast voorzitter Jambon telt de Diamantclub twee ondervoorzitters: Servais Verherstraeten (CD&V) en Willem-Frederik Schiltz (Open VLD).[122] Een jaar na oprichting, in 2011, werd de zogenaamde afkoopwet ingevoerd, een verruiming van de bestaande minnelijke schikking. Onderzoeksjournalist Tom Cochez beschrijft op het nieuwslab Apache.be hoe deze wet tot stand kwam: wat de geestelijke vaders dreef, waarom het snel moest en waarom via de verkeerde parlementaire commissie. [123] Deze verruiming was 'welkom' want de diamantsector is een bedrijfssector met verhoudingsgewijs een hoog aantal veroordeelde bedrijfsleiders.

Fiscaliteit op maat: De Karaattaks

De diamantsector was bovendien ook al jaren vragende partij voor een *karaattaks* die in de plaats komt van de klassieke vennootschapsbelasting. In het jaarverslag 2013 van het Antwerp World Diamond Centre (AWDC) legt Karla Basselier, Senior Manager Public Affairs, uit dat de sector (onder meer) in het Antwerp Diamond Masterplan Project 2020 pleit voor de invoering van de karaattaks als middel om Antwerpen aan de wereldtop van de diamant te houden. Ze dankt overigens ook expliciet Didier Reynders als pleitbezorger voor de karaattaks.[124] De parlementaire Diamantclub, het 'Parlementair Diamantforum', zoals de groep officieel heet, liet de voorbije jaren geen kans voorbijgaan om te lobbyen voor de karaattaks. Met succes, zo blijkt nu.
Hoe komt het dat de diamantsector vandaag zo weinig geld in de schatkist brengt via de klassieke vennootschapsbelasting? Voor een sector met een omzet van ongeveer 42 miljard euro is een vennootschapsbelasting van 10 à 20 miljoen euro immers weinig. De verklaring is te vinden in de onthullingen over de oververtegenwoordiging van Antwerpse diamantairs in de via Swiss Leaks gelekte geheime Zwitserse bankrekeningen. De sector werkt namelijk met veel zwart geld, zoals bleek in het dossier Omega Diamonds.[125]
De karaattaks is dus eigenlijk een zwaktebod van de Belgische overheid, want met de karaattaks kunnen de diamantairs hun winsten gewoon in de Belgische jaarrekeningen schrijven. Grote kapitalen hoeven niet langer de grens over te steken naar een *offshore* belastingparadijs.

Farma : van kiwimodel naar kiwi light [126]

De benaming *kiwimodel* komt van het Nieuw-Zeelandse geneesmiddelenmodel, waar de ziekteverzekering van elke soort medicamenten maar één merk terugbetaalt: het product dat na een aanbesteding het goedkoopst blijkt te zijn.
Bij de voorbereidingen van dat kiwimodel in België heeft pharma.be zijn grootste lobbycampagne ooit gevoerd om vrije concurrentie beperkt te houden tot medicijnen waarvan het patent verlopen is. "*Wij hebben indertijd, toen de gezondheidswet die de tijdelijke basis vormt voor de kiwi in voorbereiding was, de grootste lobbycampagne gevoerd die we ooit hebben opgezet om het te beperken tot producten off patent*", zegt Herman Van Eeckhout van pharma.be in een interview in de thesis. "*En dat is dan ook gelukt.*" Van het oorspronkelijke kiwimodel dat in de herfst van 2004 werd gelanceerd door dokter Dirk Van Duppen en dat later werd opgepikt door Steve Stevaert bleef na de lobbycampagne dus weinig over.

Het Belgische model mag dus alleen toegepast worden op medicijnen waarvan het patent verstreken is, en die zijn meestal al sowieso een stuk goedkoper geworden door de concurrentie van generieke geneesmiddelen. Omdat kiwi light daardoor de patiënten niet ten goede zou komen, veegden experts van de Commissie voor Terugbetaling van Geneesmiddelen (CTG) het model van tafel, maar bevoegd minister Rudy Demotte (PS) hield er aan vast.
Van Eeckhout legt uit waarom. "*De farma-industrie, de onderzoekstak ervan, leeft van haar producten onder patent. Zodra een product uit patent gaat, stuiken de prijzen in elkaar. De producten onder patent zijn dé basis waarmee ons businessmodel werkt. Als via de kiwi de medicijnen onder en uit patent in één grote pot gestoken worden, kunnen de producten onder patent die daarin zitten, niet meer participeren aan ons traditionele businessmodel. Daarom zijn we er zo tegen.*" En: *"Het financiële belang van enkele blockbusters onder patent, zoals cholesterolverlager Lipitor van Pfizer, vertegenwoordigt 40 procent van de omzet van Pfizer.*"

Verder stipt hij aan dat pharma.be er nu in tegenstelling tot vroeger wel begrip voor heeft dat de prijzen van medicijnen moeten zakken zodra het patent verlopen is. "*We hebben er geen probleem mee dat de prijzen moeten zakken zodra het patent verlopen is. In het verleden waren we daar misschien niet gelukkig mee, maar vandaag is dat duidelijk. Off patent: prijzen moeten naar beneden, maar onder patent: neen.*"
Bij dat broodnodige businessmodel kan men toch een kanttekening maken als men weet dat farmabedrijven twee maal zoveel investeren in marketing als in onderzoek zelf.[127] In 2013 gaf de farma-industrie wereldwijd 85 miljard dollar uit aan marketing.[128]

En wat ook nog mooi is meegenomen, is de fiscale aftrek voor octrooi-inkomsten: 80 procent is vrijgesteld van vennootschapsbelastingen.[129]

#Lobbyfiscaliteit, de ongeschreven regel binnen de Belgische politieke cultuur

Het zijn niet alleen de diamantsector en de farmassector die fiscale snoepjes krijgen. Het is een ongeschreven regel in politiek België dat elke bedrijfssector wel zijn fiscaal snoepje krijgt. En de rekening van al deze snoepjes wordt betaald door de burger, via de personenbelasting. Michel Maus, fiscaal advocaat en professor aan de VUB, bracht dit verschijnsel onder de aandacht met de lancering van de twitterhashtag #lobbyfiscaliteit. Naar

aanleiding van de karaattaks lanceerde hij de term en gaf een sneer naar deze lobbycultuur: "*Foefel met uw belastingen (op grote schaal), start een lobby, pleit economische noodzaak en krijg een apart fiscaal regime.*"[130] Hij pleit voor een fiscaliteit waarbij uitzonderingen afhangen van iemands gedrag in plaats van de groep of bedrijfssector waartoe men behoort. Zijn principe is namelijk dat iedereen moet kunnen genieten van een fiscale gunstmaatregel. Verschillende fiscalisten en academici menen ook dat een fiscale vereenvoudiging de algemene belastingvoet kan doen dalen. Want hoe meer uitzonderingen, hoe minder geld er binnenkomt aan het normale tarief.[131] Ook Alex Haelterman, eveneens fiscaal advocaat en docent aan de KU Leuven, liet zich al eens negatief uit over de lobbycultuur in de fiscaliteit. Hij deed dat naar aanleiding van de verkiezing van de fiscus tot overheidsorganisatie 2017: "*Dat de fiscus een slechte reputatie heeft, ligt ook aan de hoge belastingdruk en de ingewikkelde wetgeving. Je kan alles veel eenvoudiger maken. Maar zodra je een uitzonderingsmaatregel wilt schrappen, schreeuwt een belangengroep moord en brand. Dat onze belastingbrief zo ingewikkeld blijft, is dus meer de schuld van ons allemaal dan van de fiscus.*"[132]

De notionele intrestaftrek is een voorbeeld dat vooral multinationals bevoordeelt en die ondanks kritiek toch wordt behouden op vraag van het MCB-forum [12]: "Heel wat bedrijven zouden vertrekken uit ons land als deze maatregel zou afgeschaft worden, ook bij een lager tarief van de vennootschapsbelasting."[133] Dreigen met verlies van banen is een klassiek chantagemiddel dat altijd werkt bij politici.
De financiële sector heeft zij uitzonderingsregimes binnen de roerende voorheffing. Zo blijven de meerwaarden van aandelen buiten schot. De tak21-verzekeringsproducten zijn eveneens vrijgesteld van roerende voorheffing voor wie zijn geld langer dan acht jaar laat staan. En tak23-producten worden dan weer niet belast als bij de ondertekening van het contract geen gewaarborgd rendement wordt beloofd.[134]

En dan is er het geheime gunstregime voor de grote mediagroepen. In 2013 werd onder minister van Financiën Steven Vanackere (CD&V) en later zijn opvolger Koen Geens (CD&V) een geheim protocol afgesloten tussen de fiscus en de grote mediagroepen. Het protocol geeft mediabedrijven btw-vrijstelling (normaal 21 %) op hun digitale nieuwsproducten. [135] Minister Vanackere had aan Europa een uitzondering gevraagd voor

[12] Forum van Multinationale Ondernemingen

krantenuitgevers die digitaal een “exacte replica” brengen van hun papieren krant, maar kreeg die niet. Daarom moest het protocol geheim blijven. Europa is dit echter toevallig aan de weet gekomen. Op een symposium over media in Nederland, dat onder meer handelde over btw-tarieven in het medialandschap, kwam het geheime protocol in de marge ter sprake. Van daaruit kwam het aan de oren van de bevoegde diensten binnen de Europese Commissie die ons land prompt in gebreke stelden. [136] Naast dit fiscale gunstregime krijgt BPost trouwens een subsidie van 200 miljoen per jaar om de kosten van de krantenbedeling te verlichten. De Vlaamse Nieuwsmedia, de lobbygroep van de papieren krantenuitgevers, lobbyt bij elke begrotingsopmaak voor het behoud van deze subsidie. Maar ook deze onrechtstreekse staatssteun mag eigenlijk niet van Europa. Deze 200 miljoen euro zou trouwens beter in de vierde macht geïnvesteerd worden, met name in de verloning van de journalisten die hoe langer hoe meer met onaantrekkelijke freelance contracten moeten werken. Want nu is deze subsidie in feite gewoon een cadeau voor de aandeelhouders van enkele grote mediagroepen.

Ten voordele van de voetbal is er in België ook al veel en succesvol gelobbyd. Zo regelde Jean-Luc Dehaene (CD&V) als minister van Sociale Zaken een gunstregeling waarbij de sociale bijdragen van voetbalspelers berekend werden op het minimumloon, terwijl hun reële lonen een veelvoud hoger liggen. Daarenboven kregen voetballers een gunstige pensioenregeling: een deel van hun loon gaat in een pensioenfonds en al op hun 35ste mogen ze dat geld opnemen aan een laag belastingtarief.[137] Bovendien schreven Ministers van Financiën in het verleden nogal wat omzendbrieven en circulaires die de voetbalwereld fiscaal begunstigen. Er is bijvoorbeeld de omzendbrief die stelt dat bedrijven de kosten voor de huur van businessseats en loges volledig aftrekbaar zijn als ze op de één of andere manier kunnen aantonen dat het publiciteitskosten zijn.[138] Tenslotte is er ook ooit een omzendbrief geschreven die de inkomsten uit tv-rechten grotendeels vrijstelt van belasting.[139]

Voor de vastgoedsector is er de woonbonus, de fiscale aftrek voor woonkredieten. Daarnaast is er nog de onroerende belasting op de eigen woning: het is een belasting op geraamde huurinkomsten, het zogeheten kadastrale inkomen. Mensen die hun woning zelf bewonen en dus niet verhuren, betalen daardoor toch belastingen op inkomsten die ze in werkelijkheid niet ontvangen. En mensen die wel een woning verhuren, betalen daardoor te weinig belasting; de geraamde inkomsten zijn namelijk lager dan de werkelijk ontvangen. België is door Europa al aangemaand om het systeem van het kadastraal inkomen af te schaffen, [140] maar de

vastgoedeigenaars hebben de regering(en) vooralsnog kunnen overhalen om het systeem te behouden.[141]

Alain Mouton, redacteur bij Trends, besluit in een opiniestuk dat de Belgische fiscaliteit één grote koterij is geworden door al deze gunstmaatregelen en (forfaitaire) aftrekposten op vraag van belangengroepen. Door dit gelobby groeide het fiscaal zakboekje op twintig jaar tijd van 290 naar 730 bladzijden. Het personeel van de fiscus is echter met een derde gesaneerd; men kan dan alleen maar erkennen dat de fiscus in de gegeven omstandigheden een behoorlijke prestatie neerzet.

3. Crony capitalism, de beïnvloeding van de uitvoerende macht

Wanneer de vijfde macht (economische macht) de wetgevende macht beïnvloedt, gebeurt dat meestal door bedrijfsorganisaties of multinationals. Als de vijfde macht de uitvoerende macht beïnvloedt, gebeurt dat veeleer door individuele bedrijven zelf. Het gaat dan over dossiers zoals aankopen en contracten door de overheid, milieuvergunningen, bouwvergunningen, erkenning van geneesmiddelen, …. Ook daar valt in België nog iets over te zeggen. Paul De Grauwe sprak begin 2015 in een interview over *"crony capitalism"* toen hij het had over de beslissing van de Vlaamse Regering om infrastructuurwerken te doen ten behoeve van de inplanting van Uplace, een nieuw winkelcentrum.[142] 'Crony capitalism' is een pejoratieve definitie van een economie waarin bedrijven en sectoren afhangen van het favoritisme door de overheid in de vorm van allerlei (fiscale) gunsten en infrastructuurwerken. [143] Een paar voorbeelden.

Dorpspolitiek in grootsteden: vastgoedlobbies in de stad Antwerpen

Nieuwslab Apache.be beschrijft in een reeks artikels hoe de vastgoedlobby in de stad Antwerpen te werk gaat. De strategie komt erop neer om een politieke partij te financieren die in ruil haar eigen administratie ontmantelt en beslissingen van ambtenaren overrulet.

De invloed van de vastgoedlobby begint bij het sponsoren van verkiezingscampagnes. Ludo Van Campenhout, die in 2010 Open VLD verliet en overstapte naar N-VA, deed bij de verkiezingen in 2012 een beroep op externe donateurs en verzamelde zo 7.750 euro. De lijst van schenkers die elk 250 of 500 euro betaalden, leest als een *Who is who* van de Antwerpse

vastgoedsector. Als schepen van Stadsontwikkeling, Sport en Diamant (en van 2003 tot 2006 als schepen van Ruimtelijke Ordening, Openbare Werken, Stadsontwikkeling, Economie en Toerisme) en voorzitter van het autonoom gemeentelijk vastgoedbedrijf Vespa had Van Campenhout een ruim netwerk opgebouwd in de Antwerpse bedrijfswereld in het algemeen en de vastgoedsector in het bijzonder.[144]

Immpact Vastgoed is een firma van Peter Leyssens, die in 2012 het fundraising diner organiseerde voor Ludo Van Campenhout en collega's uit de vastgoedsector kon overtuigen om de verkiezingsuitgaven van de politicus mee te financieren. De Antwerpse N-VA probeerde de publicatie te verhinderen van deze lijst van schenkers. Die angst had wellicht te maken met de link die men zou kunnen leggen met de verschillende vastgoeddossiers waarmee hij als schepen voor ruimtelijke ordening op een kwalijke manier in de pers was gekomen. Bij de samenstelling van het nieuwe schepencollege moest hij daardoor de bevoegdheid over ruimtelijke ordening en stadsontwikkeling afgeven aan partijgenoot Rob Van de Velde.[145]

Stadsontwikkeling is het instrument om op een moderne manier de stad verder uit te bouwen en had onder voormalig burgemeester Patrick Janssens (sp.a) langzaam maar zeker vorm gekregen. De nieuwe schepen Rob Van de Velde (N-VA) heeft het stukje bij beetje terug ontmanteld. Dat gebeurde met een reeks kleine ingrepen. Eerst door het ontslag van de stadsbouwmeester (en de op de lange baan geschoven zoektocht naar een opvolger). Vervolgens door het opdoeken van het autonoom gemeentebedrijf stadsontwikkeling (AG Stan) die een tussenschot vormde tussen bedrijfsleven en politiek. Dan werden extra stedenbouwkundige ambtenaren aangesteld naast de tot dusver enige stedenbouwkundig ambtenaar die in bepaalde dossiers op zijn strepen stond. En tenslotte door de oprichting van een soort commissie om na te gaan of er in de binnenstad van de hoogbouwnota kan afgeweken worden.[146]

Het dossier Tunnelplaats is een voorbeeld van hoe het stadsbestuur (soms) te werk gaat. De Renaultsite aan de Tunnelplaats werd op dezelfde dag twee keer verkocht, met een flinke winst voor de tussenpersoon die er 5,82 miljoen euro voor betaalde om de site meteen door te verkopen voor 9,02 miljoen euro.[147]

Met ruim 9 miljoen euro betaalde de uiteindelijke koper, een dochtervennootschap van de Land Invest Group, drie keer meer dan wat andere geïnteresseerden bereid waren te betalen. Binnen de geldende wetgeving zou er immers geen hoogbouw mogelijk zijn. Logischerwijze gaf de stedenbouwkundig ambtenaar de bouwaanvraag dan ook een negatief advies. Dat werd vervolgens door het college van Bart De Wever van tafel geveegd en overruled met als gevolg dat de Land Invest Group toch een 44 meter hoge toren mag bouwen wat de betaalde prijs wél rechtvaardigt.

Goed gespeculeerd van de Land Invest Group of is er meer aan de hand? Feit is dat in de periode dat de deal werd beklonken, Joeri Dillen achtereenvolgens werkte als adviseur stadsontwikkeling bij toenmalig schepen Ludo Van Campenhout (ex-Open VLD, momenteel N-VA), vervolgens als operationeel directeur van de Land Invest Group aan de slag ging, en tenslotte dienst nam als kabinetschef van burgemeester De Wever om daar, net voordat het college het negatief advies voor de bouwvergunning naast zich neerlegde, alweer te vertrekken.

Daar komt bij dat zowel Joeri Dillen als Bart De Wever zelf goed bevriend zijn met Erik Van der Paal (Land Invest Group). Erik Van der Paal is de zoon van wijlen Rudi Van der Paal, de moneyman van de Vlaamse Beweging, mede-oprichter van de Volksunie en financier van achtereenvolgens Volksunie, Vlaams Blok en N-VA. En daarmee is het businessmodel van de lobbycratie compleet.

Het vertrek van Joeri Dillen heette achteraf *"al langer gepland"*. Het is meegenomen dat de burgemeester niet meer moet uitleggen waarom zijn college, tegen elk juridisch en administratief advies in, toch groen licht gaf voor een bouwvergunning aan een bedrijf waarin zijn kabinetschef kort daarvoor nog actief was en dat mede geleid wordt door de zoon van de Vlaams nationalistische moneyman bij uitstek.

Tot slot: na publicatie van dit dossier mochten journalisten van Apache.be geen verkoopakten van aankoopdossiers meer inkijken…

Vastgoedbaronnen bepalen het patrimoniumbeleid op federaal niveau

Joy Donné stamt uit een liberale familie in Tongeren. Zijn vader, een gerechtsdeurwaarder, had er nauwe banden met de Open VLD. Zoon Donné wordt in 1998 bestuurder in de holding nv Investo van zijn vader[148] en in 2003 start hij op het kabinet van de liberale Vlaams minister-president Patrick Dewael. Hij begint er in de cel Algemeen Beleid, waar hij dossiers rondom de Regie der Gebouwen opvolgt.[149] Hij zal zich vanaf dan in zijn carrière bezig houden met dossiers rond gerechtsdeurwaarders en rond de Regie Der Gebouwen.

Nadien stapt hij over naar het kabinet van minister van Financiën Didier Reynders, waar hij de Vlaamse assistent wordt van Jean-Claude Fontinoy, die er de dossiers van de Regie der Gebouwen opvolgt.[150] In 2006 brengt het Rekenhof een rapport uit waarbij ze de wantoestanden bij Regie der Gebouwen aanklagen, die plaatsvonden in de periode 2002-2004. De periode dus dat Joy Donné als assistent van Fontinoy de Regie mee opvolgde. De Regie had blijkbaar 33 overheidsgebouwen verkocht tegen een te lage prijs en had daarvoor ramingen aangehaald die op niets steunden. Eén bureau kwam daarbij in beeld : architectenbureau Jaspers-Eyers & Partners, een streekgenoot van Donné, dat later de plannen voor de gevangenis in Beveren mocht tekenen, een project waar Donné bij betrokken was onder minister van Justitie Annemie Turtelboom. [151]

Joy Donné begeleidt later, onder minister van Buitenlandse Zaken Karel De Gucht, ook verkoopdossiers zoals onder andere de verkoop van de Belgische ambassade in Tokio.[152] Donné gaat eind 2011 naar het kabinet van minister van Justitie Annemie Turtelboom en volgt er twee dossiers op: de statuutwijziging van gerechtsdeurwaarders – herinner u het beroep van vader Leo Donné – en de Regie der Gebouwen. [153] Hij werd in 2014 vlak voor de verkiezingen nog benoemd als lid in de Nederlandstalige benoemingscommissie voor gerechtsdeurwaarders.[154]
Begin 2014 zijn de peilingen slecht voor de Open VLD en gunstig voor de N-VA. Donné kiest eieren voor zijn geld en stapt over naar N-VA. De bevoegdheid van de Regie der Gebouwen kwam na de verkiezingen van mei 2014 bij Jan Jambon : Joy Donné werd zijn kabinetschef. [155].

Defensielobby : "wie opvolger F16 wordt, is niet belangrijk, wel de compensaties"

De defensielobby in België heeft een slechte reputatie. Lobbying bij defensiecontracten leidde in het verleden namelijk al tot regelrechte corruptie. Door de techniciteit is manipulatie van

dossiers moeilijk te bewijzen, waardoor ook de corruptie zelf juridisch moeilijk te bewijzen is in een rechtszaak. Daardoor is de controletaak voor volksvertegenwoordigers een hele uitdaging en zijn er weinig echte corruptiezaken.

Zo is er het obussenschandaal uit 1985 waarbij 400 miljoen frank (10 miljoen €) smeergeld werd betaald om het contract binnen te halen. Daarbovenop kwam nog het schandaal dat het parket nooit de uiteindelijke ontvanger van de steekpenningen heeft kunnen achterhalen. Klap op de vuurpeil was dat de zaak uiteindelijk verjaarde: men heeft nooit kunnen uitmaken of de verjaring kwam door onkunde van justitie of obstructie van binnenuit.[156] Daarna kwam in 1988 het Agustaschandaal naar aanleiding van een huiszoeking bij een lobbyist. De Italiaanse firma *Agusta* had toen bij de aankoop van helikopters smeergeld betaald aan socialistische politici (die toen met Guy Coëme landsverdediging in de portefeuille hadden).[157] Het leidde deze keer wél tot een strafrechterlijke veroordeling van politici.

Sinds 2012 wordt er gelobbyd voor de opvolger van de F16 straaljager door de nieuwe lobbygroep *BSDI Aeronautical Working Group*, in de schoot van de reeds bestaande BSDI. Er is geen Belgische kandidaat voor de ontwikkeling en productie van een opvolger. Daarom lobbyt BSDI voor industriële participatie, in de vorm van tewerkstelling en overdracht van technologie. Dit noemt men compensaties in het politieke jargon. De compensatie voor de F16 bedroeg drie keer zoveel dan wat België er in geïnvesteerd had. Om een idee te geven, het gaat om een contract van 4 tot 5 miljard euro. BSDI heeft contacten met beide kandidaten, Boeing en Lockheed Martin, die worden geleid door Danny Van de Ven, een gepensioneerde luchtmachtofficier.[158]

Danny Van de Ven heeft nog gelobbyd voor de Belgische defensiesector. Zo regelde hij bijvoorbeeld een ontmoeting tussen Sabena Technics en vertegenwoordigers van Defensie waar ze een medisch evacuatiepakket voorstelde dat in de C130 past en waar ze suggereerde om bepaalde inspecties van de C130 uit te besteden.[159] Een voorbeeld van het principe 'contacten leiden tot contracten'. Danny Van de Ven riep in 2011 de federale regering nog op om de Belgische defensie-industrie zelf mee te gaan promoten in het buitenland, door bijvoorbeeld meer Belgisch legermaterieel te kopen in plaats van buitenlands.[160]

4. De professionalisering van de lobbysector

Van kennissen naar kennis

Karel Joos is professioneel lobbyist en komt er ook openlijk voor uit.[161] Hij geeft lezingen en workshops en schreef al een handboek over lobbying.[162] In een opiniestuk beschrijft hij de evolutie binnen de lobbysector.[163] Daarin nuanceert hij de impact van bedrijfslobbying op de besluitvorming en beschrijft hij een aantal verschuivingen.

De eerste verschuiving voor interne lobbyisten is de evolutie van lobbywerk op basis van *kennissen* naar lobbywerk op basis van *kennis*. Het samenspel tussen overheden, ondernemingen, drukkingsgroepen en burgers, is volatiel en complex geworden om nog veel toegevoegde waarde te kunnen creëren zonder brede en diepe kennis van zaken op het gebied van politiek, wetgeving en procedures maar ook van bedrijfseconomie en communicatie. Weten wat beleidsmakers doen en waarom, wat hun drijfveren zijn, waar hun manoeuvreerruimte ligt en met welke elementen zij rekening moeten houden, is zijn advies om beleidsargumenten gehoor te kunnen doen vinden.

Expertise is ook het sleutelwoord dat aan de basis ligt van de tweede verschuiving: de grote invloed van de buitenwereld op de binnenkant van de politiek. Coalities en allianties van gelijkgezinden oefenen steeds krachtiger en rechtstreekser invloed uit op overheidsbeleid. *The outside game* is een factor die niet meer weg te denken valt in het steunen of aanvallen van *the inside game*. Lobbyisten doen er goed aan zich ernstig te bezinnen of ze de techniek van *grassroots* campagnes (die 'spontaan' aan de basis ontstaan) zomaar laten monopoliseren door civiele drukkingsgroepen. Bedrijven in België moeten volgens hem bovendien bruggen slaan met de drie miljoen werknemers in de privésector om samen op te komen voor hun economische belangen. Daar komt kennis en ervaring met digitale communicatie bij kijken maar evenzeer inzicht in de tactieken die activisten zo succesvol gebruiken.

De bovenstaande evoluties beïnvloeden ook de externe lobbyisten. Ook zij kunnen steeds minder op hun netwerk van contacten steunen om waarde voor hun klanten te creëren en moeten hun kennis van sociale media, data-analyse en audiovisuele communicatietechnologie zeer snel zien uit te uitbreiden. Omdat internettechnologie daarin de hoofdrol speelt is de concurrentie van bijvoorbeeld pr-consultants groter geworden. Vooral schaduwlobbyisten zoals advocatenkantoren en management consultants, gedreven door hun kennis van regelgeving, strategie en bedrijfseconomische sectoren, krijgen het moeilijk om een deel van

de koek binnen te halen. Hun communicatiehandicap wordt steeds onoverkomelijker. Lobbyisten treden ten slotte steeds minder rechtstreeks, in naam en voor rekening van hun klant, in contact met beleidsmakers. Hun toegevoegde waarde is ondertussen veel groter als strategisch adviseur dan als verlengstuk, spreekbuis of bemiddelaar. Zijn professionele kijk op lobbying, als een "eerbaar" aanreiken van kennis in soms zeer technische materies, verandert niets aan het feit dat het wel degelijk om binnenwegen gaat naar het beleid toe, buiten de normale democratische besluitvorming. Op deze manier lijken de legitieme wetgevende en uitvoerende macht op cliënten van adviseurs en consultants die, vergeten we het niet, nog altijd iets anders dienen dan het algemeen belang.

Karel Joos heeft zeker gelijk als hij spreekt over lobbying op nationaal en Europees niveau, maar op lokaal en gemeentelijk niveau zijn kennissen toch nog belangrijker dan kennis.

De juiste perceptie creëren

Lobbying gebeurt niet alleen direct, door het benaderen van regelgevers en beleidsmakers. Het is ook dikwijls nuttig om indirect te werk te gaan, door beïnvloeding van media en publieke opinie.

Zo bestaan er zogenaamde denktanks met als doel om de publieke opinie te beïnvloeden. Het zijn organisaties zonder leden die studies uitvoeren en daarmee zoveel mogelijk deelnemen aan het publieke debat. Zij stellen zich graag autonoom en onafhankelijk voor, al hebben verschillende van deze organisaties een duidelijke ideologische voorkeur (en profileren ze zich bijvoorbeeld als progressief of conservatief), of zijn ze (via informele connecties of financiële steun) nauw verbonden met het bedrijfsleven.
Vanuit een democratisch oogpunt is het feit dat denktanks vanuit een bepaalde ideologie werken in principe geen probleem, zolang die achtergrond en de financiering ook transparant worden onderkend in de missie van de organisatie. De helft van de denktanks in België werkt alleen met vrijwilligers, meestal academici. De andere helft heeft meestal slechts 1 of 2 voltijdse personeelsleden in dienst. De enige uitzondering daarop is Itinera, die 10 voltijdse equivalenten tewerkstelt. Zij is dan ook de enige denktank die regelmatig lijvige rapporten kan genereren over zeer diverse onderwerpen en daarmee regelmatig media-aandacht naar zich toe kan trekken.[164] Itinera geeft echter geen inzage in hoe ze dergelijke werking kan

financieren.[165] Er wordt in de pers dan ook regelmatig over de identiteit van de financiers gespeculeerd.

Dat het creëren van een positieve beeldvorming niet gemakkelijk is, blijkt uit de vruchteloze lobby ten behoeve van Uber door het lobbykantoor Burson-Marsteller. Op hun site is te lezen wat het kantoor aanbiedt: *'Burson-Marsteller helpt u de beleidsvorming gunstig te beïnvloeden door een juiste perceptie te creëren bij politici en regelgevers. Daarnaast creëren we een positieve beeldvorming onder belangengroepen die grote invloed uitoefenen op de beslissingen van die politici en regulerende instanties.'*[166] Het bedrijf Uber uit San Francisco huurde het kantoor Burson-Marsteller in om ervoor te zorgen dat het de taxidienst UberPop mocht aanbieden. Dat mislukte; in 2014 werd de dienst in verschillende EU-lidstaten verboden. Uber verliet daarom het lobbykantoor.167

Een diploma 'lobbyist' halen aan de universiteit

Thomas Van Rompuy, de zoon van gewezen Europees President Herman Van Rompuy, werkt sinds 2012 als gediplomeerd lobbyist voor Febelfin, de Belgische bankenlobby.[168][169] Lobbyen leerde hij aan de Quadriga Universiteit, een privé-universiteit in Berlijn die uitsluitend MBA's organiseert rond lobbying, al worden ze niet als dusdanig zo genoemd. De titels van de MBA's hebben het dan bijvoorbeeld over *communicatie*.[170] Dat klinkt neutraler en academischer. Uit de inhoud van de programma's aan deze "universiteit" blijkt dat het wel degelijk over lobbying in al zijn facetten gaat zoals bijvoorbeeld de transparantieregels en het juridisch kader binnen het verdrag van Lissabon. De docenten zijn ervaren lobbyisten die ofwel in een bedrijfslobby werken, ofwel in een multinational.[171]

Thomas Van Rompuy richtte begin 2016 samen met zes andere lobbyisten zelf een Belgische lobbyschool op, de vzw BEPACT, om Belgische lobbyisten (Public Affair Professionals) te verenigen. Belangrijkste activiteiten zijn vorming en netwerken. De Quadriga Universiteit en Bepact zijn niet de enige scholen waar men kan leren lobbyen. In Nederland bestaat er bijvoorbeeld de Public Affairs academie. Hieronder een overzicht van hun leergangen over lobbying in de verschillende fases van verkiezingen [172]. Het beschrijft open en eerlijk de professionalisering van de lobbysector:

Uw belang positioneren rond de verkiezingen
De programmacommissies van de verschillende politieke partijen zijn inmiddels geïnstalleerd en aan de slag. Hét moment om na te denken over de vraag hoe uw belang op de agenda van het nieuwe kabinet moet komen! Verkiezingen bieden niet alleen een platform voor de politieke partijen; ook úw organisatie is juist op dit moment in staat zich te positioneren. Hoe u dit het beste doet, leert u in de leergang Lobbykansen bij verkiezingen.

De PA-academie organiseert voor de tweede keer de leergang Lobbykansen bij de verkiezingen. Tijdens dit drieluik wordt ingegaan op de verschillende aspecten:

Lobbykansen van het verkiezingsprogramma

De verkiezingsprogramma's worden in de komende maanden vastgesteld. Op welke manier kunt u deze beïnvloeden? Tijdens de eerste bijeenkomst gaan we in op de totstandkoming van verkiezingsprogramma's, de programmacommissies en de mogelijkheden tot beïnvloeding. Het is een praktische bijeenkomst waarin Marielle van Oort u onder andere meeneemt in de huidige samenstellingen van programmacommissies, u de voorwaarden voor een goede inbreng schetst en u praktische voorbeelden biedt. Ook gaat zij in op de waarde van vermelding in een verkiezingsprogramma.

Lobbykansen tijdens de verkiezingscampagne

Tijdens de verkiezingen reageren partijen op elkaar en op actuele politieke ontwikkelingen. Maar hoe kunt u hierin uw belang positioneren? Op welke manier kunt u uw issue agenderen? Wat werkt en wat niet? En hoe voorkomt u dat uw belang opeens een breekpunt wordt in de campagnetijd? Met een campagnestrateeg bekijken we de praktische inrichting van verkiezingscampagnes bij politieke partijen. Ook wordt ingegaan op de do's en dont's tijdens verkiezingen.

En wat gebeurt er op ministeries tijdens de verkiezingen

Terwijl politici met elkaar de strijd aangaan, bereiden ambtenaren achter de schermen de komst van een nieuw kabinet voor. Een introductieprogramma wordt ingericht. Een introductiedossier wordt samengesteld. En uw issue moet hierbij op de agenda staan. Hoe? Enkele (oud-)ambtenaren vertellen u hoe zij omgaan met controversieel verklaarde onderwerpen, lichten toe hoe zij zich voorbereiden op een nieuw kabinet en gaan in op de hierbij bestaande lobbykansen.

Het succes van draaideurcarrières

De vraag is waarom lobbyisten zo effectief zijn. Europarlementsleden, -commissarissen en -ambtenaren zijn toch vrije mensen, die geacht worden het algemeen belang na te streven? Ze

moeten toch nog altijd overtuigd worden om het spel mee te spelen. Welke drijvende kracht speelt er om daarin mee te gaan? Is het de ideologische verwantschap, de sympathie voor de bedrijfswereld, of is het echt platte corruptie, gebeurt het met andere woorden in ruil voor toegekende voordelen?

Om te beginnen is het zo dat zowel de Commissie als het parlement open staan voor de input van specialisten en belanghebbenden. Zij zien dat grotendeels als technische know-how die nu eenmaal noodzakelijk is in een besluitvorming: men moet de materie kennen, en daarvoor zijn specialisten nodig. Daarnaast is het zo dat Europarlementsleden een mandaat van beperkte duur hebben. Herverkozen worden is allesbehalve een zekerheid. Sommigen willen gewoon stoppen met actieve politiek, maar aarzelen omdat ze geen vooruitzichten hebben op een baan na hun politieke carrière. Zo ontstaan de zogenaamde 'draaideuren' tussen het parlement en deze organisaties, waarbij voormalige parlementsleden lucratieve consultancy-opdrachten krijgen in de lobbyorganisaties waar ze voorheen nog mee hebben samengewerkt. Dat mechanisme speelt trouwens ook voor EU-ambtenaren, al hebben zij meer werk-zekerheid.

Zo is er bijvoorbeeld de consultancygroep G+, die werd opgericht door een voormalige woordvoerder van de Europese Commissie. Die groep heeft een groot aantal insiders van de Europese instellingen aangeworven en twee leden van hun staf zijn voormalige parlementsleden van Labour (de Britse sociaal-democraten), Glyn Ford en David Bowl. Glyn Ford specialiseerde zich in internationaal handelsbeleid en David Bowl specialiseerde zich in leefmilieu. Deze consultants weten dus hoe politici en ambtenaren werken, ze kennen hun manier van werken en weten hoe ze best benaderd worden.

5. Bedrijfsleven en politiek: draaideurcarrières en belangenvermenging

Politici die mee gaan besturen in een (semi-overheids)bedrijf. In het schema van de uitgebreide triasleer betekent dit dat meerderheidspartijen in drie machten tegelijk invloed uitoefenen: in de uitvoerende macht (de regering), in de wetgevende macht (het parlement) en de economische macht (bedrijven). Daarbij maakt men één of meerdere carrièresprongen tussen de politiek, overheidsinstellingen en het bedrijfsleven, waarbij men inside kennis en relaties meeneemt en verzilvert. Dat noemt men draaideurcarrières. Er zijn genoeg bekende

voorbeelden en ze zijn uiteraard vooral bekend omdat ze om de één of andere reden de pers gehaald hebben, meestal omwille van een schandaal.

De Keizer van Oostende is een boek van VRT-onderzoeksjournalisten Wim Van den Eynde en Luc Pauwels. Het boek is een aanklacht tegen de belangenconflicten in de persoon van Johan Vande Lanotte (sp.a) toen hij nog federaal minister was. Als Minister van de Noordzee besliste Johan Vande Lanotte om subsidies toe te kennen aan windmolenparken. Enkele jaren later werd hij voorzitter van het bedrijf Electrawinds, die vervolgens die subsidies incasseerde. Tenslotte werd hij opnieuw minister van de Noordzee en moest hij objectief oordelen over nieuwe vergunningen … in de windindustrie. Het is een klassiek voorbeeld van een draaideurcarrière, waarbij een politicus of bedrijfsleider politieke en bedrijfsmandaten afwisselt, die met dezelfde materie te maken hebben.

Peter Dedecker (N-VA) vatte in 2013 *de Dexia-ondergang* mooi samen als de "*gevaarlijke drievuldigheid*"[173] :

- De door de drie klassieke partijen gedomineerde lokale gemeentebesturen waren de belangrijkste <u>klant</u> van Dexia Bank, nu Belfius
- Diezelfde door de drie klassieke partijen gedomineerde politiek was via de Gemeentelijke Holding een belangrijke <u>aandeelhouder</u>, met nog een extra streepje voor CD&V gezien haar banden met de ACW-poot en Dexia-grootaandeelhouder Arco. De politici in de Raden van Bestuur van Dexia waren niet te tellen.
- Diezelfde drie klassieke partijen benoemden de <u>toezichthouder</u>. Net die toezichthouder, die wellicht af en toe een oogje dichtkneep voor "onze bank", heeft gefaald, onder meer in het extreem laat beoordelen van de cirkelfinanciering bij de kapitaalverhoging van Dexia, waarbij aandeelhouders Arco en Gemeentelijke Holding gingen lenen bij Dexia Bank om aandelen Dexia SA te kopen. De documenten van de politiek benoemde toezichthouder mochten niet onderzocht worden door de leden van de Dexia-commissie in de Kamer...

De Belgische politieke klasse trok uit dit voorbeeld van belangenvermenging alvast één conclusie die in de goede richting gaat. In het verslag van de federale parlementaire Dexiacommissie werd in 2012 onder andere aanbevolen (aanbeveling nr 36) dat politici, parlementairen en kabinetsmedewerkers niet mogen zetelen in het bestuur van een

systeembank.[174] Het probleem is dat dit slechts aanbevelingen zijn en geen wet. Dat bleek begin 2015 toen de Vlaamse regering deze aanbeveling naast zich neerlegde en zonder aanwervingsprocedure Koen Algoed aanstelde als nieuwe bestuurder bij KBC op het moment dat die kabinetschef was van minister van Economie Philippe Muyters (N-VA).

Het rapport van de Inspectie RWO[13] van de Vlaamse Overheid in 2012 over de *huisvestingsmaatschappij* IVHM[14] leest als een bloemlezing van dorpspolitiek waarin belangenvermenging maar één aspect is. [175] Een CD&V-gemeenteraadslid vraagt en krijgt de versnelde toewijzing van een sociale woning voor haar broer. En bij twee ontslagen binnen de huisvestingsmaatschappij waren er 'ongeoorloofde tussenkomsten' van burgemeester Marc Van Asch (CD&V), tot 2010 voorzitter van de raad van bestuur. In één geval probeerde hij het ontslag van een CD&V-militant ongedaan te maken, in een ander schreef hij vooraf het scenario en de notulen voor het ontslag van de directeur, hoewel hij op dat moment geen bestuurder meer was.

De belangenvermenging zat hem in het feit dat de CD&V zowel in de stad Vilvoorde als in de huisvestingsmaatschappij beslissingsmacht had. De stad kon daardoor de huisvestings-maatschappij als een melkkoe gebruiken. De huisvestingsmaatschappij verkocht bijvoorbeeld een complex, met daarin 24 flats, aan het OCMW van Vilvoorde tegen een prijs die meer dan een half miljoen euro lager lag dan de schattingsprijs. Ander voorbeeld is het kantoorgebouw van de IVMH dat deels is verhuurd aan de stad Vilvoorde, die ook enkele ondergrondse parkeerplaatsen huurt. De kosten voor het ombouwen van de staanplaatsen tot een afgesloten garage werden betaald door de huisvestingsmaatschappij en de huurprijs voor de kantoren lag onder de geschatte waarde.

6. Guy Verhofstadt: "ik ben geen lobbyist"

In debatten over lobbying komt steeds het zelfde statement terug : "*Lobbying is op zich niet illegaal.*" De vraag is dan: waarom willen zo weinig mensen een lobbyist genoemd worden?

[13] Vlaams Agentschap Inspectie Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid, Onroerend Erfgoed
[14] Inter-Vilvoordse huisvestingsmaatschappij

De vraag stellen is ze beantwoorden: het lobbyisme gebeurt heimelijk en wordt geassocieerd met de grijze zone tussen politieke macht en zakelijke belangen.

Met betrekking tot zijn mandaten bij Exmar en Sofina verdedigt Guy Verhofstadt (Open VLD) zich bijvoorbeeld dat hij onafhankelijk bestuurder is en in overeenstemming handelt met de *Belgische Corporate Governance Code* van 2009. Deze code formuleert een aantal regels rond goed bestuur, transparantie naar stakeholders en naleving van maatschappelijke normen. Hij stelt dat hij geen operationele functie heeft en ook niet lobbyet voor de bedrijven; hij houdt alleen toezicht op de *corporate governance* van de twee bedrijven. Eerlijk gezegd, “toezicht houden op de corporate governance van een bedrijf” (zoals de kwaliteit nagaan van interne controlesystemen) lijkt eerder een job voor een auditkantoor of ervaren bedrijfsleider dan voor een jurist-politicus.[176] Guy Verhofstadt is tenslotte ook voorzitter van de raad van bestuur van de lobbyschool EIPA.[177]

Guy Verhofstadt reageert gepikeerd op vragen van de ngo Corporate Europe rond zijn onafhankelijkheid en integriteit als Europees parlementslid. Hij stelt dat hij altijd transparant is en "*niet inziet hoe zijn nevenactiviteiten in de bedrijfswereld ingaan tegen artikel 1 van de gedragscode voor leden van het EP rond belangenconflicten*." [178] Die stelt dat “*leden uitsluitend handelen in het algemeen belang, zonder direct of indirect financieel voordeel of enige vorm van beloning te verkrijgen of te willen verkrijgen*"[179] Om een overtreding van deze regel te bewijzen moet je al een duidelijke link kunnen aantonen tussen het stemgedrag van een parlementslid en zijn betaalde nevenactiviteiten. Wat moeilijk is vermits een parlementslid, zoals Verhofstadt, vanuit zijn ideologie perfect kan pleiten voor standpunten die gelijklopen met sommige bedrijfsbelangen. Critici, zoals de ngo Corporate Europe, pleiten daarom klaar en duidelijk voor een verbod op betaalde nevenfuncties.[180] [181]

Met zijn betaalde nevenfuncties verdient Guy Verhofstadt in ieder geval meer dan hij verdient als Europees parlementslid. Het is dan de vraag of hij zich in die situatie nog wel voldoende voor zijn liberale overtuiging en kiezers kan engageren. Als we bovendien zijn positie toetsen aan de principes van de triasleer (drie en bij uitbreiding vijf, onafhankelijke machten waarbij mensen of organisaties niet in verschillende machten tegelijk invloed mogen uitoefenen) kan het alvast niet om zowel in de wetgevende (Europees Parlement) als in de economische macht invloed uit te oefenen. In de media wordt Guy Verhofstadt trouwens nog altijd voorgesteld

als ex-premier of als fractieleider van de liberalen in het Europees Parlement. Waarom wordt hij niet gewoon voorgesteld volgens zijn huidige hoofdberoep, namelijk als lobbyist?

Jan Jambon, oprichter en voorzitter van de Antwerpse Diamantclub, wil ook niet geweten hebben dat de Diamantclub aan lobbying doet en herhaalde in een interview met de krant DeTijd dat de Diamantclub niets illegaals doet.[182] Open-VLD-parlementslid Willem-Frederik Schiltz is ondervoorzitter van de Diamantclub. Ook over hem mag niet geschreven worden dat hij als lobbyist werkt in de Diamantclub. Zo ontspon zich op Wikipedia een discussie tussen een gelegenheidsredacteur en ene 'wouterlens' (zijn parlementair medewerker Wouter Lensselink?), die zich alleen met de wikipedia van Willem-Frederik Schiltz bezighoudt...[183] Hij verwijderde in eerste instantie de gehele paragraaf over de Diamantclub en weigerde uit te leggen wat er zo negatief is aan het begrip lobbying. Of hoe de lobbyisten zelf bijdragen tot hun negatief imago.

Wellicht is Koen Blijweert de echte schuldige van de negatieve beeldvorming rond lobbying. Blijweert is in de voorbije decennia door de media systematisch en expliciet als een *meesterlobbyist* of *superlobbyist* benoemd, telkens in aangebrande dossiers. '*De man van 70 verhoren'* ontsnapte meermaals aan een veroordeling. In tal van dossiers viel zijn naam, maar nooit volgde er een definitieve veroordeling, tot verbazing van velen.

Zijn biografie zou gerust verfilmd kunnen worden. Zo onthulde nieuwslab Apache.be hoe zijn luxevilla in het mondaine Franse Megève sinds jaar en dag een pleisterplaats was voor de macht in België: politici, vastgoedbaronnen, gerechtelijke functionarissen, journalisten… allemaal genoten ze met volle teugen van de gastvrijheid van Blijweert. Een arm zo lang als de Donau en een adressenboekje zo dik als de Bijbel. Koen Blijweert heeft zijn bijnaam als superlobbyist niet gestolen. Hij is simpelweg de beste in zijn vak. Van het mondaine 'Fête des Belges' in Saint-Tropez, waar de Belgische beau monde jaarlijks verzamelt om de nationale feestdag te vieren, over de roemruchte etentjes in zijn villa in Knokke tot luxueuze skivakanties voor de *incrowd* in het Franse skioord Megève. Als superlobbyist weet Blijweert als geen ander hoe hij mensen, waar hij vroeg of laat iets van gedaan moet krijgen, het naar hun zin kan maken. Hij was trouwens ook de man die Bart De Wever (N-VA), Siegfried Bracke (N-VA), Didier Reynders (MR), Louis Michel (MR) en Jean-Claude Fontinoy (MR) bij elkaar bracht in restaurant Bruneau om er de basis te smeden van de latere Zweedse coalitie.

Door de negatieve lading wordt het begrip lobbying niet gebruikt in de namen of in het statutair doel van de vennootschappen die worden opgericht om dergelijke activiteiten onder te brengen. Men gebruikt dan termen zoals “advies” en “consultancy”. Zo richtte gewezen EU-president Herman Van Rompuy na zijn mandaat samen met zijn echtgenote de vennootschap *Haanegem* op die onder andere “*advies geeft aan bedrijven en overheden*”.[184] En gewezen premier Yves Leterme richtte in 2014 *Leterme Consultancy* op met als activiteit: *Het verlenen van bijstand & advies (consultancy / management) aan bedrijven, privé-personen en instellingen, Het adviseren en begeleiden van natuurlijke personen en rechtspersonen in hun relaties en omgang met publieke overheden*.[185]

7. Lobbycratie in de EU: big business meets big government

De European Round Table of industrialists: economische lobby’s aan de wieg van de EU

De multinationale lobby’s kwamen voor het eerst in beeld na de tweede wereldoorlog. De Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) is een voorbeeld van een internationale organisatie die het gevolg is van lobbying door het bedrijfsleven. Ze kwam in 1951 onder het voorzitterschap van zakenman Jean Monnet tot stand bij de ondertekening van het Verdrag van Parijs door Frankrijk, West-Duitsland, Italië, België, Nederland en Luxemburg. De organisatie had als kerndoel de onderlinge levering van kolen en staal te verzekeren, wat belangrijk was voor de heropbouw van Europa na de Tweede Wereldoorlog. De taak van de EGKS was dus om een interne markt voor kolen en staal te scheppen.[186] De EGKS was met andere woorden een economisch project van één bedrijfssector en geen politiek project om de prille Europese vrede te handhaven. Dat was hoogstens een positief neveneffect. Het is dus opmerkelijk hoe het embryo van de latere Europese Unie al draaide rond lobbying van een economische sector.
Later komen we de *European Round Table of industrialists* (ERT) tegen, een lobbygroep van Europese topindustriëlen. Ze is opgericht in de jaren tachtig met als doel een Europese eenheidsmarkt te creëren die competitief moest worden met Japan en de VS. De Belg Etienne Davignon was in 1983 Europees Commissaris voor Industrie en Eenheidsmarkt en wou een aanspreekpunt voor de Europese industrie. Hij nam het initiatief om vergaderingen te organiseren in de vorm van de ERT, samen met Francois-Xavier Ortoli die voordien voorzitter van de Europese Commissie was.[187]

De vergaderingen en de onderlinge relaties zijn meer dan informele contacten. Het is geen professionele belangenorganisatie, maar veeleer een club: de leden sturen geen afgevaardigden, maar komen zelf naar de bijeenkomsten. De ERT had en heeft wel degelijk invloed op het beleid van de Europese Commissie. De ngo *Corporate Europe Observatory* ontdekte per toeval dat het hoofdstuk over de voorgestelde transportinfrastructuur in het rapport "Reshaping Europe" van de ERT verdacht veel leek op de plannen van de Europese Commissie. Zij gingen op onderzoek en konden briefwisseling onderscheppen tussen de ERT enerzijds en de Europese Commissie en Europese regeringsleiders anderzijds. Daaruit bleek dat de communicatie startte in de jaren tachtig en uit de informele toon bleek dat de ERT directe en vlotte toegang had tot de Europese beleidsmensen.

In 1984 bereidde de ERT een rapport "missing links" voor en tien dagen later startte de Europese Commissie hierrond een werkgroep. Met de ERT. In januari 1985 gaf Wies Dekker, CEO van Philips en lid van de ERT, een lezing op een congres van het CEPS[15] in Brussel met als titel *"Europa 1990 – an agenda for action"*. Tien dagen later gaf Jacques Delors, toen kersvers voorzitter van de Europese Commissie, zijn eerste speech in het Europees Parlement over de eenheidsmarkt en deze leek volgens insiders sprekend op de speech van Wies Dekker. Het witboek dat de Europese Commissie enkele maanden later voorstelde aan de Europese Raad voor Ministers was eveneens een kopie van de lezing van Wies Dekker. Elke zes maanden was er in die periode een Europese Ministerraad en elke keer was er een vergadering van de ERT, enkele dagen ervoor. Datum en plaats waren echter geheim, maar het waren geen donkere achterkamertjes. Het waren doorgaans mooie locaties zoals het koninklijk paleis in Londen en de opera van Milaan. Op die geheime bijeenkomsten kwamen ook Europese leiders om rechtstreeks van gedachten te wisselen. De ERT heeft toen ook eens "gewaarschuwd" dat industrieën zouden verhuizen als er geen eenheidsmarkt komt.[188] De Europese bedrijfswereld heeft gekregen wat ze heeft gevraagd : de eenheidsmarkt en –munt, vele privatiseringen en de begrotingsdiscipline voor de lidstaten zijn nu een feit.

Oud-premiers beginnen een nieuw leven als lobbyist

Zoals hier eerder geschreven zetelen politici niet in Raden van Bestuur om een politieke agenda door te drukken in het beleid van dat bedrijf. Nee, hier gaat de invloed in de

[15] Centre for European Policy Studies is een denktank : www.ceps.eu

omgekeerde richting, van de vijfde macht (financiële en economische macht) naar de wetgevende (parlement) en uitvoerende macht (regering of EU-commissie). Zo zijn er de voorbeelden in Europa van oud-premiers die na hun politieke carrière als lobbyist gaan werken.
Voormalig PvdA-premier **Wim Kok** [189] is actief als lobbyist van de beursgenoteerde *China Construction Bank*. Deze is de op één na grootste bank van de Volksrepubliek, en met een balanstotaal van 1.800 miljard euro groter dan ING en ABN Amro samen.
Kok werd voor de Chinese post benaderd door Jenny Shipley, de voormalig minister-president van Nieuw Zeeland. Shipley was commissaris bij de China Construction Bank en kent Kok van de Club de Madrid, een organisatie van oud-regeringsleiders die Kok tot dit jaar voorzat. De socialist, die het grote geld in het bedrijfsleven in zijn tijd als politicus 'exhibitionistische zelfverrijking' noemde, krijgt jaarlijks 360.000 renminbi (ongeveer €42.000) voor zijn functie. De bestuurders komen negen keer per jaar samen. Per vergadering strijkt Kok dus bijna €4700 op.
Een paar jaar geleden was ophef ontstaan toen Kok als commissaris van ING akkoord ging met gigantische verhoging van het salaris van de top van de bankverzekeraar, die daardoor miljoenen meer konden cashen. De ex-premier sprak nadien van een 'duivels dilemma', maar zette dus toch zijn handtekening. Onder leiding van de goedbetaalde top ging ING kort daarna tijdens de bankencrisis bijna over de kop en kon alleen met overheidssteun van de ondergang worden gered.

Een tweede premier die een nieuw leven begon als lobbyist, is de reeds genoemde **Guy Verhofstadt** die sinds 2012 de belangen van Sofina behartigt, de holding van de familie Boël. Hij ontving in 2013 een brutobedrag van 130.500 euro aan vergoedingen en zitpenningen voor zijn zitje in de bestuursraad van Sofina,. Guy Verhofstadt verklaart dat hij op alle ontvangen bedragen Belgische belastingen betaalt. [190] Sofina is een holding die een belang heeft in GDF Suez dochteronderneming, Suez Environnement, dat onder andere biedingen heeft gedaan op de private watervoorziening in Griekenland.[191] De privatisering (of de mogelijkheid tot) van drinkwatervoorziening is een actueel Europees debat met (gelobby van) voor- en tegenstanders. Het gaat dan concreet over de privatisering van EYATH, de waterbeheerder in de tweede grootste Griekse stad, Thessaloniki. De verkoop van EYATH maakte deel uit van de al door de Trojka opgelegde privatisering van overheidsbedrijven en eigendommen in Griekenland. In 2010 raakten de plannen bekend om het aandeel van de overheid in het waterbedrijf terug te brengen van 74 naar 51 procent. Daarna volgde het plan

om EYATH volledig van de hand te doen. Twee gegadigden stonden klaar om een koopje te doen en het water van de inwoners van Thessaloniki te privatiseren: het Israëlische Mekorot en de joint venture Suez Environnement-Aktor. Omdat Suez al vijf procent van de aandelen van EYATH heeft, staat die laatste in *poleposition*.[192]

Daarnaast werkt Guy Verhofstadt als lobbyist voor Exmar, een Belgische scheepvaartgroep gespecialiseerd in bewerking en transport van gas. In 2013 verdiende hij er 60.000 € mee. Deze Belgische rederij is eigendom van de familie Saverys en is geëvolueerd van een scheepsrederij naar een speler in de energiesector. Exmar is reeds actief in de bewerking van schaliegas dat in de VS gewonnen wordt door middel van fracking en wil ook in Europa van start gaan.[193] Het debat (en het gelobby) tussen voor-en tegenstanders van de ontginning van schaliegas is nog volop aan de gang. Exmar komt niet voor in het EU-lobbyregister, maar haar zakelijke belangen worden dus wel bepaald door EU-regelgeving, zowel inzake fracking als toegang tot de Europese markt als rederij. Zijn mandaat bij Exmar verklaart ook waarom hij grote pleitbezorger is om Oekraïne bij de EU te krijgen. Oekraïne bevat namelijk rijke schaliegasvelden.[194] Dat Oekraïne er financieel slechter voor staat dan Griekenland en dat er neonazi's mee in de Oekraïnse regering zitten, is blijkbaar geen probleem.

Dat Verhofstadt een gerespecteerd lobbyist is voor de scheepvaartsector mag blijken uit een introductie op een galadiner in Brussel van de *European Community Shipowners' Associations* (ECSA), waarvan de Koninklijke Belgische Redersvereniging (KBRV) lid is. Het galadiner bracht de top van de Belgische scheepvaart en de EU-ambtenaren samen. Hij werd er geïntroduceerd als "*een van de weinige toppolitici in Europa, met een actieve rol in de scheepvaart, vermits hij bestuurder is in één van de grootste Belgische - zo niet de grootste scheepvaartgroepen - Exmar* ". In zijn speech drong Verhofstadt er bij de scheepvaartsector op aan om achter het Trans-Atlantisch handelsakkoord (TTIP) te staan omdat die potentieel biedt voor de industrie. Hij noemde het voorbeeld van de openstelling van de Amerikaanse kusthandel, die geblokkeerd wordt door de US Jones Act. Verhofstadt riep de Europese reders verder op om te lobbyen: "*om hun stem te verheffen bij de (Europese) Commissie, het (Europese) Parlement en iedereen die betrokken is"*.[195]

Voor Duitsland valt oud-bondskanselier **Gerhard Schröder** in het oog, die lobbyt voor Gazprom (en Rusland) in Duitsland [196] De Russische staatsfirma Gazprom is het grootste gasbedrijf ter wereld met aanzienlijke belangen in veel Europese landen zoals Duitsland. De

energievoorziening van Duitsland draait voor een aanzienlijk deel op Russisch gas. De import gebeurt merendeels via de Nord Stream pijpleiding. Gerhard Schröder is voorzitter van de raad van toezicht van Nord Stream dat voor 51% eigendom is van Gazprom. Schröder ging direct voor het bedrijf aan de slag als lobbyist toen hij in 2005 als sociaaldemocraat afscheid nam van het bondskanselierschap. Hij lobbyt ook voor president Poetin met wie hij een *Herrenfreundschaft* onderhoudt. Zo doet Schröder in de Duitse media vaak een goed woordje voor Rusland en bekritiseert hij de Westerse aanpak : hij vindt bijvoorbeeld de economische sancties tegen Rusland een slecht plan. En in 2015 uitte hij nog kritiek op een mogelijk lidmaatschap van Oekraïne bij de NAVO.[197]
Gazprom verzorgt ook haar marketing in Duitsland en heeft bijvoorbeeld een contract als hoofsponsor van voetbalclub Schalke 04. De Russen spekken de clubkas jaarlijks met 15 miljoen euro en daar komen extra miljoenen bij als Schalke prijzen binnensleept.

Nog bonter maakt ex-premier van Groot Brittanië **Tony Blair** het, als lobbyist voor een grootbank, maar ook voor dictators en hun regimes. Nadat hij als sociaaldemocraat de politiek verliet bezocht Tony Blair regelmatig Libië om er te gaan lobbyen voor de Amerikaanse zakenbank JP Morgan. Tony Blair begon in januari 2008 te werken als adviseur van JP Morgan (£ 2 miljoen per jaar). Hij werd tweemaal overgevlogen naar Libië op kosten van Kaddafi in een van diens voormalige privéjets. Een manager van de Libyan Investment Authority, een investeringsfonds dat olie-inkomsten investeert in het buitenland, zei dat Tony Blair één van de drie prominente westerse zakenlieden was die regelmatig onderhandelde met Saif al-Islam Kadhafi, een zoon van de voormalige leider. 198
De manager bevestigde de lobby-activiteit van Blair: "*de ideeën kwamen van Tony Blair, van een andere Britse zakenman en een voormalige Amerikaanse diplomaat. De bezoeken van Tony Blair waren puur lobby bezoeken voor bank deals met JP Morgan.*" 199
Een hoge diplomaat voegde er aan toe dat de Britse ambassade in Tripoli dat vervoer regelde voor Tony Blair en zijn entourage, en er voor zorgde dat er Britse vertegenwoordigers waren om hen te ontvangen op de luchthaven. Hij overnachtte in de ambtswoning van de ambassadeur en werd vergezeld door Britse politieagenten voor bescherming.
Een woordvoerder van Blair ontkent echter formeel dat Tony Blair ooit een band heeft gehad, hetzij formeel of informeel, betaald of onbetaald, met de Libyan Investment Authority en de regering van Libië, en ontkent verder ooit een commerciële relatie te hebben gehad met een Libisch bedrijf of entiteit." 200

Oud EU-commissarissen hebben samen 98 baantjes bij multinationals [201]

In 2011, na het afsluiten van de legislatuur Barroso I, werd de deontologische code voor EU-Commissarissen aangepast na een reeks schandalen. De code voorziet onder andere een verbod tot lobbying van 18 maanden vanaf het einde van een mandaat. Dat heeft niet kunnen verhinderen dat één op de drie EU-Commissarissen die in 2014 stopten, daarna in het bedrijfsleven of in de lobbysector is gestapt. Bij sommigen kan men vragen stellen rond mogelijk risico op belangenvermenging.

De Luxemburgse **Viviane Reding** was tussen 2010 en 2014 in de Europese Commissie bevoegd voor Justitie, mensenrechten en burgerschap. Voordien was ze verantwoordelijk voor media, (2004-2010) en voor opvoeding en cultuur (1999-2004).
Daarna stapte ze in de Raad van Bestuur van Nyrstar (mijnbouw) en van Agfa Gevaert (analoge en digitale beeldtechnologie). Naast haar bestuursmandaten zetelt ze momenteel in het Europees Parlement. Ze kreeg hiervoor toestemming van een ad hoc ethisch comité van de Commissie zolang ze maar geen lobby-activiteiten begon. Reding is nochtans 15 jaar commissaris geweest met een brede waaier aan bevoegdheden en contacten. Men kan zich daarom de vraag stellen of er geen overlapping bestaat tussen deze bevoegdheden plus haar huidig mandaat als parlementslid en de activiteiten van de twee grote Europese ondernemingen waarin ze nu een bestuursmandaat heeft.

Reding zetelt daarnaast in de *Board of Trustees*, het adviesorgaan van de Bertelsmann Stichting, een politieke denktank. Hier is dus sprake van een draaideurcarrière met een risico op belangenvermenging. Bertelsmann is namelijk wereldspeler in media en promoot daarom sterk de TTIP-onderhandelingen tussen de VS en de EU. Terwijl Reding als Commissaris bevoegd was voor privacy en deelnam aan de TTIP-onderhandelingen. Het mandaat bij Bertelsmann conflicteert trouwens ook met haar mandaat als Europees Parlementslid, waar ze lid is van de commissie Handel en er de rapporteur is van de onderhandelingen van onder andere TiSA (*Trade in Services Agreement*). Bizar dat het ethisch comité van het Europees Parlement hier geen bezwaar tegen maakte.

De Belg **Karel De Gucht** (Open VLD) was tot 2014 bevoegd voor handel, ontwikkeling en humanitaire zaken. Daarna is hij, weer met toestemming van datzelfde ethisch comité, in twee ondernemingen gestapt: Belgacom (telecom) en CVC Partners (financieel). De Gucht heeft

niet direct de telecomsector mee gereguleerd, maar hij leidde wel de geheime TTIP onderhandelingen waarin de telecomlobby ETNO16 mee aan tafel zat, waarvan Belgacom lid is. De telecom/IT sector was de derde grootste lobbygroep tijdens die onderhandelingen. Ook bij zijn mandaat in CVC Capital Partners kan men vragen stellen in het licht van zijn functie als gewezen TTIP-onderhandelaar. Het is immers een financiële holding met wereldwijd belangen in een brede waaier van sectoren.202 Voor dergelijke holding is een voormalige TTIP-onderhandelaar allicht een zinvolle aanwinst. Vlak na de voorziene ontluizingsperiode van 18 maanden, in mei 2016, werd Karel De Gucht tenslotte lid van de Raad van Bestuur van staalreus ArcelorMittal.

En dan is er de Portugees **José Manuel Barroso**, gedurende tien jaar commissievoorzitter (2004-2014). Na zijn mandaat nam hij maar liefst 22 functies op, waaronder ook functies in de academische wereld en denktanks. De meeste zijn onbetaald en vooral erefuncties.
Hij werd ook lid van de Steering Group van de geheime Bilderberg bijeenkomsten. Daarnaast is hij erevoorzitter van de *European Business Summit*, een netwerkorganisatie.203 Onder de steunende leden verschillende multinationals en ook het Waalse en Brusselse Gewest, en het Belgische Koningshuis. Het is niet duidelijk wat zijn precieze rol is binnen deze organisatie. De Commissie heeft hierover nooit duidelijkheid geschept. Zijn ethiek werd pas echt in vraag gesteld toen hij adviseur werd van de Amerikaanse zakenbank Goldman Sachs. De Commissie onderzocht of hij hiermee geen deontologische regels heeft overtreden, maar vond geen bewijs dat de integriteit is geschonden of dat de gedragscode is geschonden.

Europese Commissie bevolkt door bedrijfslobbyisten

Daar waar politici de beweging maken van de wetgevende en/of uitvoerende macht naar de financiële en economische macht, gebeurt de beweging soms ook andersom. Lobbyisten die in de politiek stappen.

De voorzitter van de Europese Commissie Jean-Claude Juncker liet zich sinds 2014 bijvoorbeeld omringen door enkele lobbyisten. Het lijkt op een slechte grap, maar op de post Financiële Sector zette hij een banklobbyist, en de portefeuille Klimaat en Energie' ging naar een oliespeculant [204].

[16] European Telecommunications Network Operators

Het gaat hier om **Arias Cañete**, Spaans minister van Landbouw en Milieu in 2011. Hij was toen volgens zijn verklaring aan het Spaanse parlement eigenaar van aandelen ter waarde van €326 000 in de twee bedrijven Petrolifera Ducar SL en Petrologis Canaris SL, die 2,5% van alle aandelen vertegenwoordigen.
Hij kwam in Spanje ooit in opspraak voor belangenvermenging. In april 2014 werd bekend dat Petrolifera Ducar in 2008 een concessie kreeg van door de Partido Popular gecontroleerde overheidsinstanties om openbare gronden te gebruiken voor de opslag van olieproducten in de haven van Ceuta gebied. Tegelijkertijd bleek dat ook Petrologis Canaris een contract had met de overheid van de Canarische Eilanden voor de levering van aardolie aan openbare instellingen.

De gedragscode voor Europese commissarissen stelt duidelijk dat men geen zaken mag behandelen die binnen zijn/ haar bevoegdheid vallen, of waarin hij/zij een persoonlijk belang heeft. Op 16 september 2014 kondigde Miguel Arias Cañete als Eurocommissaris daarom de verkoop aan van zijn aandelen in Petrolifera Ducar SL en Petrologis Canaris SL. In zijn verklaring stelde hij dat het de bedoeling was om *"zelfs de geringste notie van mogelijke belangenverstrengeling te vermijden*".

Friends of the Earth Europe kwamen eind 2014 echter met bewijs dat zijn naaste familie connecties heeft met de oliemaatschappijen Petrolifera Ducar en Petrologis Canaris. Zijn zoon Miguel Arias Domecq is bestuurslid van beiden en zijn schoonbroer Miguel Domecq Solís verving hem als voorzitter in beide bedrijven. Bovendien is de grootste aandeelhouder van Petrolifera Ducar en Petrologis Canaris een Nederlandse 'lege vennootschap', genaamd Havorad BV. Havorad werd tussen 1996 en 2000 beheerd door Arias Cañete zelf. En twee bedrijven van Havorad worden trouwens gerund door leden van Miguel Domecq Solís 'familie. Miguel Domecq Solís is ook een van de vier huidige bestuurders van Havorad. Door de meervoudige verbindingen tussen Havorad en Arias Cañete's familie controleert Arias Cañete's familie 73 procent van de aandelen in Petrolifera Ducar en 79 procent van de aandelen in Petrologis Canaris.

De banklobbyist waarvan sprake is **Jonathan Hill**, (nu gewezen) Eurocommissaris voor Financiële Stabiliteit, Financiële Diensten en Kapitaalmarkten [205] Hij heeft er al een hele draaideurcarrière op zitten als Brits politicus (onder andere als minister) en als lobbyist. Zo richtte hij *Quiller Consultants* mee op in 1998. Quiller werd later overgenomen door

Huntsworth in 2006. Huntsworth bezit ook Grayling en Citigate in het VK. De klanten van Quiller zijn vooral banken en financiele ondernemingen: HSBC, Bank of America, Citadel, Marwyn and Brewin Dolphin.
Toen Hill Brits minister was (en tegelijkertijd aandeelhouder van Huntsworth) had Quiller verschillende klanten die overheidscontracten uitvoerden zoals PriceWaterhouseCoopers. En in 2013 maakte de Daily Telegraph bekend dat hij als onderwijsminister actief plannen steunde om schoolterreinen te verkopen aan Tesco die toen eveneens klant was van Quiller.
Met toelating van Hill registreerde Quiller zich uiteindelijk vrijwillig in het Britse lobbyregister in 2010, pas twee jaar nadat het register werd opgestart.

Quiller vertegenwoordigt vandaag nog altijd de HSBC-bank en de City of London Corporation. The City of London Corporation feliciteerde Hill dan ook uitdrukkelijk met zijn benoeming tot Europees Commissaris: "*The City welcomes the appointment of Jonathan Hill as the commissioner for Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union… Lord Hill's expertise in this area and knowledge of the City of London will be crucial to ensuring the longevity and stability of Europe's banking sector…*".
Hill stelde dat hij al 4 jaar weg was bij Quiller, dat hij zijn aandelen in de moederholding van Quiller, Huntsworth, had verkocht en op die manier geen belangenconflicten meer had. Die verkoop gebeurde pas in juli 2014 toen hij al zicht had op de EU-benoeming.
Quiller promoot vandaag trouwens nog altijd haar lobbydiensten : "*We can offer our clients targeted insight into the political world in Westminster, Brussels and the devolved assemblies, as well as help them to manage relations with the political media*". Desondanks is Quiller niet geregistreerd in het EU-lobbyregister.

Hill werd tijdens de hoorzitting geregeld gevraagd naar zijn verleden als lobbyist en naar mogelijke belangenconflicten. Hij had van de gelegenheid gebruik kunnen maken om formeel te bevestigen dat hij geen professionele banden meer heeft met Huntsworth, Grayling, Quiller of één van hun klanten. Maar dat deed hij dus niet...

Big business oververtegenwoordigd in expertgroepen Europese Commissie[206]

Naast de Europese Commissie zelf worden ook haar expertgroepen bevolkt door lobbyisten.
Het gaat over zogenaamde adviescomités van deskundigen, die toch een invloedrijke rol spelen bij het adviseren over Europese wetgeving. Deze worden nog altijd gedomineerd door

grote zakelijke belangen, wat betekent dat hun lobbyisten en de belangen die zij vertegenwoordigen een grote rol spelen in de besluitvorming van wet- en regelgeving.

Een rapport, dat is vrijgegeven door de ngo ALTER – EU en de Oostenrijkse vakbondsorganisaties AK EUROPA en ÖGB Europabüro, toont aan dat de Commissie veel beroep doet op grote bedrijven in haar adviesgroepen. Men kan zich daarbij soms toch vragen stellen. In hoeverre moeten speculanten de EU adviseren over financiële regelgeving, drankbedrijven over een alcoholbeleid, of fossiele brandstofbedrijven over klimaatverandering ?

Het rapport spreekt daarbij haar bezorgdheid uit over een aantal concrete gevallen, bijvoorbeeld wanneer grote telecombedrijven het debat bepalen over privacy van gegevens, of wanneer big business lobbyisten het debat over de aanpak van de eurocrisis gaan monopoliseren.

De bezorgdheid over deze situatie zette het Europees Parlement ertoe aan om het budget voor dergelijke expertgroepen te bevriezen. Europarlementariërs stellen hervormingen voor zoals 'geen lobbyisten in adviesgroepen', openbare oproepen tot deelname aan dergelijke adviesgroepen en volledige transparantie. Zij ontvangen daar budget voor dat sinds 2015 nog is verhoogd.[207]

Europarlementsleden laten zich sponsoren: cash for law

Sommige Europarlementariers laten zich gewillig sponsoren door belangenorganisaties, en het gaat dan zeker niet alleen om economische drukkingsgroepen. Om hun sponsors enigszins te ontzien proberen ze de oorsprong van de gelden te verstoppen achter een stichting. Een voorbeeld is Hans van Baalen, de man die samen met Guy Verhofstadt de staatsgreep in Oekraine ging bejubelen op het Maidanplein in Kiev. Dat extreem-rechts bij deze staatsgreep was betrokken, was blijkbaar geen probleem.

In 2008, een jaar voor de Europese Verkiezingen, werd de Stichting Vrienden van Hans van Baalen[208] in het leven geroepen, om fondsen te werven voor de verkiezingscampagne van de liberale VVD-er in Nederland. Uit de organisatiestructuur van de Stichting blijken linken naar bankiers en de Israëlische lobby. Dat blijkt onder andere uit het profiel van enkele bestuurders :

Kees Hoving was ooit als vrijwilliger assistent-internationaal secretaris bij de VVD onder Van Baalen. Hij is een bankier voor Deutsche Bank in Nederland, die opereert op een niveau

waarbij hij wel eens in conclaaf zat met de gewezen Nederlandse minister van Financiën Dijsselbloem.
John Manheim is wellicht zijn meeste interessante vriend, niet alleen omdat hij de Joodse lobbypoot van de club vormt. Van Baalen gaf toe dat Manheim hem giften gaf.[209] Waar Manheim zijn geld precies mee heeft verdiend, is onduidelijk. Maar hij zou connecties hebben met Elbit, een Israëlische drones-fabrikant. Momenteel domineren de Amerikanen die markt, ook in Europa. Via Van Baalen zou Elbit voet aan Europese bodem kunnen krijgen.
Het cv van Manheim grossiert in nevenfuncties, maar zijn belangrijkste bestuursfunctie is, van 1986 tot 2010, bij dé Israëlstichting van Nederland, het CIDI. Tevens is hij 'honorair consul' aan het Consulaat van de Staat Israël te Wassenaar. Hij zetelt in het bestuur van de R.- en E. Konig Stichting, die in de *'lease van niet-financiële immateriële activa'* zitten. In die stichting is ook CIDI-man Ronny Naftaniël bestuurder. Zo zijn er nog talloze niet-joods geschoeide stichtingen (zoals Caesarea Golf in Wassenaar) en wel-joods gerichte stichtingen, zoals de Lexhanna-stichting die schenkingen doet aan culturele, maatschappelijke of wetenschappelijke instellingen 'welke een joods karakter hebben'.

Frappanter nog is het geval van Europarlementsleden die zich lieten omkopen door valse banklobbyisten [210]. De meeste mensen, voor zover ze iets over lobbying weten, denken bij een lobbyist eerder aan iemand die bij een Europarlementariër (MEP) op bezoek komt en dan met argumenten probeert hem/haar te overtuigen om voorstellen zo en zo aan te pakken, te amenderen, te wijzigen.
In zijn boek 'Corporate Europe' geeft onderzoeksjournalist David Cronin voorbeelden die verder gaan. Zo zijn er MEP's die in feite hun werk gewoon uitbesteden aan die lobbyisten en vragen 'Waar moet ik tekenen?' Het probleem is dat die MEP's verkozenen zijn in plaats van werknemers te zijn van een bedrijf. Ze worden verondersteld een politiek programma uit te voeren, namelijk de dingen die ze beloofd hebben tijdens de verkiezingen. Het gaat hier over een enorme industrie op zich, waarbij met enorme middelen wetten worden geschreven op maat van de bedrijven, zonder dat de bevolking daar een impact op heeft.

Journalisten van de krant The Sunday Times namen de proef op de som, gaven zich in 2011 uit voor lobbyisten en stelden verscheidene Europarlementsleden voor om hen 100.000 euro per jaar te betalen indien ze bereid zouden zijn om hun amendementen te verdedigen. De zondagskrant schrijft dat drie parlementsleden op hun aanbod zijn ingegaan. Het Roemeense parlementslid Adrian Severin mailde bijvoorbeeld terug: "Just to let you know that the

amendment desired by you has been tabled in due time," stuurde een factuur voor €12.000 en liet na de ontmaskering weten "I didn't do anything that was, let's say, illegal or against any normal behaviour we have here." En Oostenrijker Ernst Strasser schepte zelfs op over het ontvangen van €500.000 per jaar voor het zich laten omkopen door lobbyisten. De voormalige Sloveense minister van Buitenlandse Zaken Zoran Thaler ging ook in op het aanbod.
Ernst Strasser heeft ondertussen drie jaar gevangenis gekregen. Voor Zoran Thaler vond OLAF , het antifraudeorgaan van het Europees Parlement, niet voldoende bewijzen om hem te beschuldigen; ze stelde tegengewerkt te zijn door het Europees Parlement.[211] Adrian Severin is uit zijn fractie (Sociaaldemocraten) gezet en is nu geen Europees Parlementslid meer.

Ander frappant van eigen bodem is tenslotte Louis Michel (MR) die zijn stemknopje ooit verhuurde aan privacylobbyisten [212]. Louis Michel werkte zich in Europa in het nieuws als de tweede slechtste op het vlak van bescherming van de privacy. Zo diende hij in het Europees Parlement 158 amendementen in om de privacywetgeving af te zwakken. Maar Louis Michel verklaarde nog nooit gehoord te hebben van deze amendementen. Hij was namelijk op dat moment op reis in Mali .
De bewuste amendementen waren door zijn belangrijkste assistent, Luc Paque, ingediend. Luc Paque heeft toegegeven dat hij verzoeken ontving van industriële belangenorganisaties, waaronder VBO en Agoria (beide Belgisch). Omdat Louis Michel niet bereikbaar was en er een deadline was, besloot hij om de wijzigingen zonder toestemming van zijn baas in te dienen. Luc Paque heeft officieel ontslag genomen en Louis Michel lijkt de zaak te beschouwen als gesloten. Als de activisten van LobbyPlag.eu dit niet ontdekt zouden hebben, zou niemand de door Louis Michel voorgestelde wijzigingen, met inbegrip van Louis Michel zelf, het hebben geweten !

Wat de cases hierboven vooral leren, is de normvervaging bij een deel van de Europarlementsleden: ze zien blijkbaar niet eens in dat hun mentaliteit en gedrag een probleem is. De tussenkomst van lobbyisten is een geïntegreerd deel geworden van de Europese politiek.

Brussel nu tweede grootste lobbycentrum van de wereld

Niemand weet precies hoeveel lobbyisten er actief zijn in Brussel, maar 30.000 is een schatting die vaak terugkeert. Dat is ongeveer evenveel als het aantal mensen die de Europese Commissie tewerkstelt. Ongeveer 60 procent daarvan zouden bedrijfsbelangen behartigen [213].

Enkele resultaten uit de databank van lobbyfacts.eu

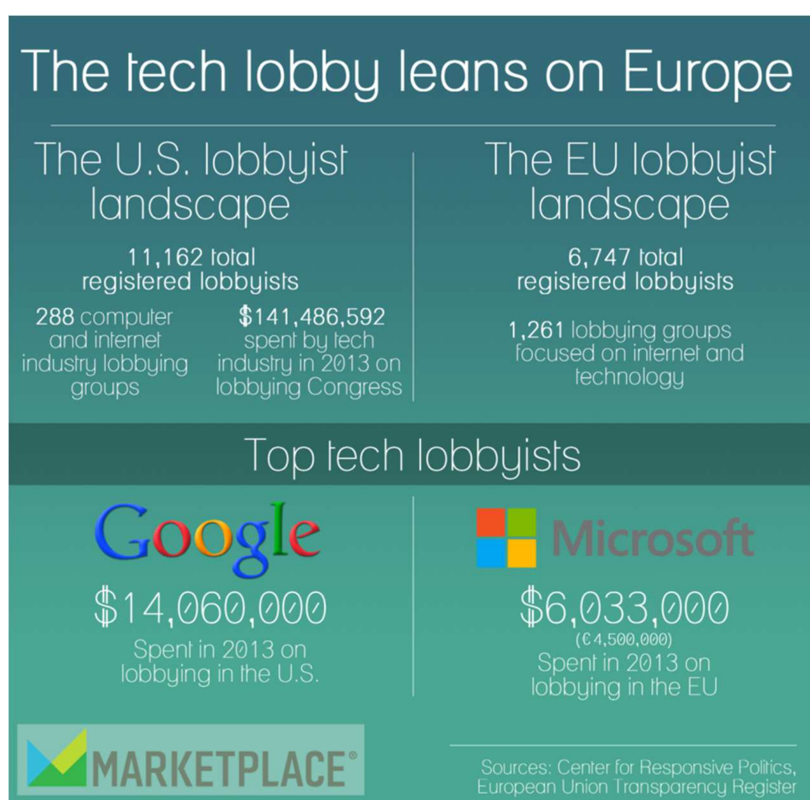
- De 10 grootste bedrijven spenderen jaarlijks gemiddeld 3,9 miljoen euro aan lobbyactiviteiten.
- Amerikaanse bedrijven spenderen het meest aan lobbyactiviteiten in Brussel.
- 60 procent van de lobbyisten vertegenwoordigt bedrijfsbelangen.
- De tien grootse lobbyconsultancys hebben samen een omzet van 60 miljoen euro per jaar

€ 120.000.000 : dit is het bedrag in euro dat jaarlijks wordt uitgegeven door de financiële sector om te lobbyen bij de Europese instellingen in Brussel, aldus de denktank European Corporate Europe Observatory (CEO). [214] Volgens hen zijn er voor de financiële sector 1.700 lobbyisten in de weer in de Belgische hoofdstad , veel meer dan in andere sectoren .
Om deze raming te verkrijgen hebben mensen van CEO onder andere het "transparantieregister" onderzocht, dat in 2008 geïntroduceerd werd onder druk van leden van het Europees Parlement. Daarin kunnen alle organisaties zich vrijwillig registreren die zich bezighouden met lobbyen. Vermits de registratie vrijwillig is, zal het werkelijke aantal lobby's waarschijnlijk hoger liggen.
De onderzoekers hebben ook tientallen andere documenten onderzocht, zoals de" Lobbying contact reports". Hieruit blijkt onder andere dat in de eerste zes maanden van 2013, 25 Britse conservatieve Europarlementsleden 74 vertegenwoordigers uit de financiële sector hebben ontvangen. Onder de betrokken organisaties vindt men JP Morgan, Citigroup en Goldman Sachs.

Brussel huisvest tegenwoordig ook tal van lobbyisten van de Amerikaanse IT-sector, die giganten vertegenwoordigen zoals Microsoft, Facebook en Google [215]. Ze organiseren zich omdat veel Amerikaanse IT-bedrijven zich verzetten tegen Europese privacyregels. *"De nieuwe regelgeving dreigt veel te ver te gaan"*, aldus Jean-Marc Leclerc, directeur van Digital Europe, een lobbygroep die onder andere Apple en Microsoft als leden *heeft*. *Er zijn ondertussen duizenden amendementen geweest en nachtelijke stemmingen*.

"Ik denk dat Brussel na Washington hiermee het tweede grootste lobbycentrum is geworden van de wereld", aldus Joe McNamee, directeur van de ngo European Digital Rights. *"De Europarlementsleden beseffen volgens mij niet hoe machtig deze lobbygroep is."*

Sommige Europarlementsleden hebben echter begrip voor de verzuchtingen van Digital Europe omdat er veel op het spel staat. "*Het is onvermijdelijk dat de zakenwereld lobbyet voor haar belangen"*, aldus Claude Moraes, Brits Europarlementslid voor Labour. "*Sommige van de 4000 amendementen zijn echter letterlijk gedicteerd door hun lobbyisten."*

Na de bankencrisis : bankenlobby G 30 versoepelt Basel III-akkoord

De internationale financiële toezichthouders van het Bazel Comité (het *Basel Committee on Banking Supervision* is een comité van 60 centrale banken uit de hele wereld[216]) hebben de oorspronkelijke regels voor liquide middelen die banken moeten aanhouden, versoepeld en uitgesteld.[217] De liquiditeitsregels moeten banken beschermen tegen een eventuele bankrun, waarbij mensen massaal hun spaargeld willen opnemen.

Volgens het uiteindelijke akkoord mogen banken nu meer soorten bezittingen, waaronder bepaalde aandelen en hypotheekproducten, mee laten tellen om te voldoen aan de

zogenoemde 'liquidity coverage ratio'[218] dan in het oorspronkelijke plan. De banken krijgen bovendien vier jaar extra de tijd om te voldoen aan de regels.[219]

Het oordeel van Christine Lagarde als topvrouw van het IMF was alvast negatief : "*Het financieel systeem is nauwelijks veiliger dan het in september 2008 was toen Lehman Brothers in elkaar stuikte. Het is nog steeds veel te complex. De activiteiten zijn nog te veel geconcentreerd in grote instellingen en het perspectief van 'too big to fail' blijft onveranderd. Voortdurende excessen en herhaalde schandalen bewijzen dat de cultuur van het financiewezen ten gronde niet veranderd is*".[220]

In oktober 2011 liet ook Ajai Choptra, onderdirecteur van de Europa-desk van het IMF, weten dat Basel III (zoals het toen voorlag en dus nog strenger was dan het uiteindelijk akkoord) absoluut onvoldoende was voor de Europese banken.[221]

In september 2012 verklaarde ook Karolina Ekholm, vicegouverneur van de Zweedse centrale bank, nog dat Basel III voor haar onvoldoende streng is. Zij gaf aan dat Zweden de voorzieningen van Basel III inzake liquiditeitsbuffer vroeger dan voorzien in Basel III zou invoeren.[222]

En Wayne Byres, de secretaris generaal van het BCBS, liet in een speech in november 2012 nog weten dat "Basel III noodzakelijk is maar niet voldoende". Byres verwijst dan verder expliciet naar o.m. de beschikkingen inzake de liquiditeitsbuffers. Van enige versoepeling van de voorziene regels kon volgens Byres geen sprake zijn.[223]

Johan Van Overtveldt concludeerde begin 2013, toen nog als redacteur van Trends : *"Er kan niet ontsnapt worden aan de conclusie dat de bankenlobby een stevige slag heeft thuis gehaald. De afzwakking van de liquiditeitsbuffer als nieuwigheid in Basel III maakt dat er weer een stap terug achteruit gezet wordt in de regulering van het bankwezen. Een nieuw en ernstig incident binnen het bankwezen is terug een stuk dichterbij gekomen. Wat is er nodig om het tot iedereen diep te laten doordringen dat banken vandaag echt te groot zijn en dat schaduwbankieren het Fukushima van de financiële sector was, is en blijft."*

ECB-president Mario Draghi was dan weer wél een voorstander van een versoepeling van de oorspronkelijke regels in het Basel III akkoord.[224] Dat is misschien niet zo verwonderlijk

want Mario Draghi is lid van "De Groep van Dertig", kortweg de G30. De G30 is een organisatie met daarin dertig belangrijke centrale en private bankiers, toezichthouders en economen.[225] In 2012 opende de Europese ombudsman een onderzoek naar de president van de ECB wegens mogelijke belangenverstrengeling na een klacht van een groep Europese activisten, de Corporate Europe Observatory. Zij vreesden dat de onafhankelijkheid, reputatie en integriteit van de ECB op het spel stonden omdat Draghi lid is van deze "Groep Van Dertig". Volgens de ombudsman is deze organisatie echter 'te divers' om aangeduid te kunnen worden als een belangenorganisatie of lobbygroep. Volgens hem is deze organisatie geen lobbygroep, maar slechts een discussieforum. De klacht tegen Draghi is daarom verworpen.[226]

Dat de G30 slechts een vrijblijvend discussieforum is, zoals de Europese ombudsman beweert, blijkt alvast niet uit hun website. De G30 claimen op de startpagina van hun website[17] dat ze een invloedrijke organisatie is : *Influential - The work of the Group of Thirty impacts the current and future structure of the global financial system by delivering actionable recommendations directly to the private and public policymaking communities.*

De organisatie heeft voor die aanbevelingen werkgroepen die gemeenschappelijke standpunten publiceren over een waaier aan financiële en economische onderwerpen[227].

De G 30 is in 1978 opgericht met steun van de Rockefeller Foundation[228], die wel meer gelijkaardige lobbygroepen heeft helpen oprichten. Momenteel wordt de G 30 gefinancierd door zowel centrale banken als door private banken (BNP Paribas, Goldman Sachs, HSBC, Citigroup, Deutsche Bank, JPMorgan Chase,…)[229].

Naast Mario Draghi bekleden (of bekleedden) 14 leden van de G 30 een topfunctie in een centrale bank, die ook in het Baselcomité vertegenwoordigd is :

Overzicht op 22 november 2011 [230]:

	Centrale bank
Paul A. Volcker	*Former Chairman, Board of Governors of the Federal Reserve System US*

[17] http://www.group30.org

Jean-Claude Trichet	*Former President, European Central Bank* *Former Governor, Banque de France*
Leszek Balcerowicz	*Former President, National Bank of Poland*
Stanley Fischer	*Governor, Bank of Israel*
Arminio Fraga Neto	*Former Governor, Banco Central do Brasil*
Philipp Hildebrand	*Chairman of the Governing Board, Swiss National Bank*
Mervyn King	*Governor, Bank of England*
Guillermo Ortiz Martinez	*Former Governor, Banco de Mexico*
Mark Carney	*Governor, Bank of Canada*
Jaime Caruana	*Former Governor, Banco de España*
Guillermo de la Dehesa Romero	*Former Deputy Managing Director, Banco de España*
William Dudley	*President, Federal Reserve Bank of New York*
Masaaki Shirakawa	*Governor, Bank of Japan*
Yutaka Yamaguchi	*Former Deputy Governor, Bank of Japan*

Vele centrale bankiers hebben trouwens hun sporen verdiend in de private bankwereld. Goldman Sachs is er vertegenwoordigd door E. Gerald Corrigan en Mario Draghi, Morgan Stanley door E. Gerald Corrigan en David Walker.

De G 30 heeft ook leden die in andere internationale organisaties zetel(d)en, zoals het IMF, of die politiek actief zijn.

Kortom, de samenstelling van de G 30 staat symbool voor de verwevenheid tussen de centrale bankwereld en de private bankwereld.

De vervlechting tussen de centrale en private bankwereld is één zaak, de vraag of en hoe groot de invloed van de G 30 is, is nog een andere zaak natuurlijk.

Naast Mario Draghi was ook Mervyn King voorstander van het afgezwakte Basel III akkoord. Hij was voorzitter van het Bazel Comité op het moment dat het Basel III-akkoord is gemaakt én lid van de G30. Hij nuanceerde de kritiek op de afzwakking van het Basel III-akkoord met de stelling dat het een compromis was tussen de verschillende visies in de wereld.[231]

Bij de vraag of de G 30 al dan niet de hand heeft gehad in het Basel III akkoord moeten we ons beperken tot twee vaststellingen :

- Twee G 30-leden, Draghi en King, spraken zich uit als voorstander van het afgezwakte akkoord
- De drie bovenstaande critici (Lagarde, Choptra en Ekholm) zijn daarentegen géén lid van de G30

Bankenlobby IIF vermindert kwijtschelding van Griekse schulden

Een andere financiële lobbygroep is de IIF.[18] Deze heeft veel meer leden (meer dan 500 in 70 verschillende landen) en een bredere ledenbasis : ook verzekeringsondernemingen en ratingagentschappen zijn bijvoorbeeld lid. Er zijn slechts 22 centrale banken lid van de organisatie.

In 2011 kwam de IIF in beeld toen ze onderhandelde namens de private banken met de EU-commissie over de kwijtschelding van Griekse overheidsschulden. Ze slaagde er in om de kwijtschelding te beperken tot 21 %.[232] Het vervolg is bekend : de resterende schuldenberg bleek nog te groot voor Griekenland.

Pharma-industrie casht gesubsidieerde patenten [233]

De Europese Unie voorziet 2,6 miljard euro belastinggeld voor een publiek-private constructie voor biomedisch onderzoek : de 'Innovative Medicines Initiative' (IMI). Binnen deze constructie werken meer dan 1.200 teams van academici, pharma-industrie, KMO's en overheden samen, zodat versneld nieuwe geneesmiddelen kunnen worden ontwikkeld zoals antibiotica, middelen voor diabetici en kankerpatiënten. Onderzoeksinstellingen en organisaties in ons land ontvangen niet minder dan 24,8 miljoen euro om deel te nemen aan projecten binnen de IMI. Daarmee doet de EU wat ze haar lidstaten verbiedt : overheidssteun geven aan eigen bedrijven.

Het was de pharmakoepel EFPIA zelf die midden jaren 2000 het initiatief had genomen om de voorloper van de IMI op te richten en daarbinnen de plannen voor de IMI uit te werken. Omdat Europa vreesde dat de pharma-industrie naar Amerika en Azië zou vertrekken, zette de Europese Commissie de constructie vervolgens op poten.

[18] www.iif.com - Institute of International Finance

De academici klagen dat de pharma-industrie het onderzoek naar haar hand zet. En dat wat er onderzocht wordt, niet altijd de ontwikkelingen van medicijnen dient waar Europa dringend nood aan heeft. Binnen de IMI zijn het namelijk de pharmabedrijven die onderzoeksthema's bepalen en mee beslissen welke academici mogen deelnemen aan het onderzoek. En het is vaak ook de pharma die de onderzoeksresultaten mag gebruiken en er lucratieve patenten mee mag aanvragen. Kort samengevat: de kosten zijn voor de gemeenschap, de opbrengsten voor de pharma-industrie.

Voedingsindustrie stopt niet voor traffic lights [234]

Het Europees Parlement stemde in 2010 het voorstel goed om de voedingswaarde-etikettering van voorverpakte voedingsmiddelen verplicht te stellen, maar verwierp het voorstel van gezondheids- en consumentenorganisaties voor een stoplichtsysteem (traffic lights) dat de consument een visuele waarschuwing geeft voor een hoog vet-, suiker- of zoutgehalte in een voedingsproduct .

Corporate Europe Observatory, een ngo, beweert dat de voedsel- en drankenindustrie meer dan 1 miljard € had geïnvesteerd in een lobbycampagne om de verplichte "traffic lights" te blokkeren. De Confederatie van de Food and Drink Industries (CIAA) ontkent het bedrag, maar geeft de lobbycampagne toe met als argument dat iedereen in een democratisch Europa mag proberen om Europarlementsleden te overtuigen.

Het Parlement steunde verder wel een voorstel van de milieucommissie van de Europese Commissie voor een verplichte herkomstetikettering van vlees, vis, gevogelte en zuivel, zelfs wanneer het wordt gebruikt als ingrediënt in verwerkte levensmiddelen.

Suikerlobby laat stevia verbieden

Stevia is een plantaardige zoetstof die steviolglucosiden bevat, en is 300 keer zoeter dan suiker en calorievrij. Vroeger kon men stevia kopen in natuurwinkels. De Europese Commissie besloot dan in 1998 op advies van het Scientific Committee on Food (SCF) om stevia te verbieden als voedingsmiddel én als voedingssupplement. Het argument was dat er geen wetenschappelijke informatie bestond die aantoonde dat stevia wel veilig was.[235]

Vijftien jaar heeft het professor Jan Geuns van de KU Leuven gekost om het Europese voedselagentschap[19] te overtuigen dat de zoetstoffen uit de plant stevia geschikt zijn voor voedingsmiddelen. Dat het hem zoveel tijd gekost heeft, wijt hij aan de lobby van de voedingsindustrie.[236]
Stevia is lange tijd geweerd uit de EU, waarbij Geuns hekelt dat in instanties zoals EFSA ook mensen zetelen die werken voor firma's in de voedsel- en farmaceutische industrie. "*Wij denken in een democratie te leven*", klaagt Geuns, "*terwijl onze politici dansen naar de pijpen van de voedsellobby en farmaceutische lobby*."

De suikerlobby is trouwens al veel vroeger actief. Zo zorgde de Amerikaanse suikerindustrie er in de jaren zestig voor dat overheidsonderzoek tegen tandbederf zich niet zou richten op het verminderen van suikerconsumptie.[237] Dat blijkt uit onderzoek dat is gepubliceerd in PLOS Medicine, een toonaangevend Amerikaans tijdschrift over geneeskunde. Het onderzoek is onder meer gebaseerd op brieven die directeuren van suikerbedrijven in de jaren zestig en zeventig aan elkaar schreven. Die zijn door onderzoekers van de University of California toevallig gevonden in een universiteitsbibliotheek in de privécollectie van een overleden hoogleraar.

De onderzoekers vergeleken die brieven met documenten van het Nationaal Instituut voor Tandonderzoek (NIDR), dat in 1971 een onderzoeksprogramma lanceerde, het Nationale Cariës Programma (NCP).

De wetenschappelijke bevinding dat sucrose leidt tot tandbederf, kon de suikerindustrie niet veranderen. Daarom kozen ze ervoor de aandacht "*te verleggen van het verminderen van de suikerconsumptie naar maatregelen om de schadelijke effecten van suiker te verminderen*". Ze betaalden bijvoorbeeld onderzoek naar enzymen om tandplak af te breken en een onderzoek naar een vaccin tegen tandbederf. Succesvol is dit onderzoek echter nooit geweest.

Hun belangrijkste tactiek was het aanhalen van de banden met het NIDR, om zo het onderzoeksprogramma te kunnen beïnvloeden. In 1969 had het NIDR bijvoorbeeld besloten dat het verminderen van de suikerconsumptie praktisch niet haalbaar. Een bizar standpunt

[19] European Food Safety Authority

voor een gezondheidsinstituut. De onderzoeksprioriteiten van de NIDR bestonden voor meer dan driekwart uit de tekst zoals die door de suikerlobby was voorgesteld. Toen het NCP uiteindelijk werd gelanceerd, was elk onderzoek weggelaten dat schadelijk zou zijn voor de industrie, zoals onderzoek naar meetmethoden voor het verband tussen verschillende voedingswaren en tandbederf.

De suikerindustrie beschermde zichzelf met ander woorden tegen onderzoek dat hen niet uitkomt.

Ook voedselagentschap EFSA is bevolkt door lobbyisten

Een belangrijke maar weinig bekende instelling in de EU, is de European Food Safety Authority (EFSA). Zij is gevestigd in Parma in Italië en moet er over waken dat het voedsel dat we dagelijks eten, veilig is.

Na enkele controverses over banden met de voedingsindustrie, ontwikkelde het agentschap een nieuw beleid om de onafhankelijkheid van zijn wetenschappelijke panels te waarborgen.

Toch blijven er nog belangenconflicten. Meer dan de helft van de 209 wetenschappers in de panels van het agentschap hebben direct of indirect banden met de industrie die ze mee moeten helpen te reguleren. Dat is één van de bevindingen uit een onderzoek door CEO[20], een ngo die lobbypraktijken op EU-niveau volgt en onderzoekt. Zij baseert zich daarvoor op de publieke verklaringen die de leden van de wetenschappelijke panels zelf geven. De EFSA doet zelf geen onderzoek naar mogelijke banden met de industrie waardoor een aantal belangenconflicten allicht niet boven water komen.

Een bedenking bij de onafhankelijkheid van de wetenschappers is dat ze niet betaald worden door de EFSA (ze krijgen alleen onkosten terugbetaald) en dat ze alleen maar de studies van de industrie beoordelen in plaats van zelf onderzoek te doen. Kritische beoordelingen formuleren is daardoor niet interessant voor wetenschappers die nog een carrière in de industrie willen opbouwen. Positieve beoordelingen daarentegen wel natuurlijk. [238]

[20] Corporate Europe Observatory

Tabaksindustrie kan aan 'corporate branding' blijven doen

De tabaksindustrie heeft massaal en agressief gelobbyd om de Europese Tabaksproductenrichtlijn in 2015 te beïnvloeden. De richtlijn bevat onder meer regels over de grootte en vorm van sigarettenverpakkingen, de grootte van gezondheidswaarschuwingen en een verbod op bepaalde smaakstoffen.

Philip Morris International (PMI) zette meer dan 160 lobbyisten in om op de nieuwe regelgeving te wegen. En met succes: verpakkingen zonder merknamen en een verbod op verkooppuntdisplays, zoals in de buurt van kassa's in de supermarkt, werden uit het oorspronkelijke voorstel voor de nieuwe richtlijn geschrapt.[239] (In juli 2015 had Philip Morris slechts 7 lobbyisten geregistreerd in het Europees lobbyregister.[240])

Britse onderzoekers reconstrueerden de lobbycampagne. Ze baseerden zich daarvoor op verslagen en rapporten van de Europese Commissie, het Europees Parlement en de Raad van Ministers, interviews en gelekte interne documenten van PMI. Uit de reconstructie blijkt een goed georganiseerde strategie waarbij PMI zich richtte op alle spelers van de trialoog binnen de EU-besluitvorming. Het is een strategie die ook andere bedrijfslobbies min of meer met succes toepassen.

Welke rol speelt de Europese Commissie [241] hierin? Ze beslist bij gewone meerderheid : een Commissaris moet dus een meerderheid van zijn collega's kunnen overtuigen. De tactiek bestond er daarom in om de voorstellen van de bevoegde Commissaris (het Directoraat Gezondheid of "DG Sanco") zo veel mogelijk te laten bestoken met negatieven adviezen en amendementen door de Directoraten-Generaal van de andere Eurocommissarissen. Een voorbeeld was om de regels rond etikettering als overmatige regelgeving te laten bestempelen.
Een ander deel van de tactiek bestond er in om de voorstellen te laten bestoken met een spervuur van vragen rond rechtsgrond, wetenschappelijk bewijs en economische gevolgen zoals werkgelegenheid.

De Commissie weigert bovendien om publiek te maken hoeveel keer en met wie haar medewerkers ontmoetingen hebben gehad aangaande de tabaksindustrie. Bovendien zien ze meetings met de advocaten van die sector ook niet als lobbying, en valt dat dus niet onder de

regels van transparantie. Nochtans is de Europese ombudsman, Emily O'Reilly, al bijzonder kritisch geweest voor dat gebrek aan transparantie. "*In strijd met de VN-conventies en een manifest voorbeeld van slecht bestuur*", zegt ze. Maar de Europese Commissie wijst erop dat die richtlijnen "vrijwillig" zijn, je hoeft ze dus niet te volgen.[242]

Daarnaast richt de lobby haar pijlen ook op de Europarlementariërs.[243] Er werden in totaal 233 leden van het EP benaderd door PMI of door haar consultants. PMI concentreerde zich daarbij vooral op leden van twee belangrijke parlementaire commissies: ENVI (milieubeheer, volksgezondheid en voedselveiligheid) en IMCO (interne markt en consumentenbescherming). Bijna de helft van de Europese Volkspartij en Europese centrumrechtse groepen hebben effectief vier tot vijf ontmoetingen met de lobbyisten gehad.

Ook de Europese Raad wordt tenslotte door lobbyisten bewerkt. De Raad beslist eveneens bij een eenvoudige meerderheid over de zaken waarvoor ze bevoegd is. De vereiste unanimiteit van stemmen van vroeger is echter nog niet helemaal verdwenen. Lidstaten kunnen een maatregel toch nog tegenhouden met een blokkeringsminderheid als hun belangen al te zeer geschaad worden.[244]

Daardoor is er binnen de Raad lang getouwtrek geweest rond een verbod van smaken in sigaretten, zoals fruitsmaakjes, vanille of menthol. Duitsland was echter sterk voorstander van een verbod, dat het eind 2013 uiteindelijk ook haalde.[245] Maar midden 2014 ging Polen in de tegenaanval en stapte ze naar het Europees Hof voor Justitie met als bezwaar dat mentholsigaretten een Pools streekproduct zijn. Magdalena Wlodarczyk, vertegenwoordiger van British American Tobacco, Imperial Tobacco, Philip Morris en Japan Tobacco International verklaarde: "*Mentholsigaretten werden in 1953 in Polen geïntroduceerd en er werken 60.000 mensen in de Poolse tabaksindustrie.*" Samen vertegenwoordigen Philip Morris en deze bedrijfslobbies 99% van de Poolse markt.[246]

Philip Morris schakelde ook derde partijen in zoals tabakstelers, retailers, organisaties rond intellectuele eigendom en werkgeversorganisaties om te gaan lobbyen. In één van de gelekte lijsten van Philip Morris stond bijvoorbeeld genoteerd dat het Zweedse groene parlementslid Carl Schlyter niet open staat voor gesprekken met bedrijfslobbyisten en dus benaderd moest worden door derde partijen zoals tabakstelers of vakbondsmensen.[247]

PMI organiseerde ook ontmoetingen tussen derde partijen en belangrijke ambtenaren van de Commissie, met inbegrip van het kabinet van de Europese voorzitter Manuel Barroso.[248] Maar ook de bedrijfslobbyisten zelf kwamen bij Barrosso over de vloer, wat volgens de anti-fraudedienst OLAF nochtans verboden is volgens de conventies van de Wereldhandels-organisatie WHO.[249]

De richtlijn bevat volgens de wetenschappers nog steeds goede punten, zoals de verplichting dat waarschuwingen 65 procent van de verpakking moeten innemen, maar het eindresultaat is door het massale lobbywerk dus zwakker dan wat eerder op tafel lag.

Dalligate : schandaal of complot ?

De affaire draait rond Eurocommissaris John Dalli, bevoegd voor SANCO (het gezondheids-agentschap van de EU), die in 2012 via zijn relatie, de Maltese advocaat Silvio Zammit, benaderd werd door de Europese tabaksindustrie. Zammit vroeg in een afgeluisterd gesprek om 80 miljoen euro aan steekpenningen waarvoor hij in ruil Dalli zou bewegen de ontwerprichtlijn aan te passen. Verschillende media suggereren dat het eerder een complot is vanwege de tabaksindustrie dan corruptie door Dalli.

De ontwerprichtlijn werd meerdere malen tegengehouden, met name op aanvraag van de juridische dienst en het algemeen secretariaat van de Commissie. Dit tot ergernis van verschillende landen zoals Ierland dat van oudsher voorop loopt in de strijd tegen tabak.

In april 2012 waarschuwde Dalli, tot grote tevredenheid van de anti-tabaksorganisaties, dat hij niet van afwijken zou weten. Uit de schaarse informatie in de media blijkt dat het verbod op *snus*, pruimtabak geproduceerd door Swedish Match dat bij wijze van uitzondering alleen in Zweden is toegestaan, gehandhaafd zou blijven. De klacht tegen eurocommissaris Dalli werd ingediend door Swedish Match, dat in 2009 een joint venture is aangegaan met tabaksgroep Philip Morris.

Dalli was ook van plan om de tabaksreuzen aan te vallen die 'juwelendoosjes' op de markt brengen, originele sigarettenpakjes die met name vrouwelijke rokers moeten verleiden. De ontwerptekst zou een 'plain packaging' verplichten, oftewel neutrale en weinig sexy pakjes, maar ook zichtbare sigarettenrekken in bepaalde tabaks- en tijdschriftenwinkels verbieden.

In mei 2012 diende Swedish Match een klacht in voor poging tot omkoping. Het OLAF, dat normaal een paar jaar over een onderzoek doet, behandelde de klacht met ongebruikelijke snelheid, want nog geen vijf maanden later werd het eindrapport officieel aangeboden aan de Commissie. Het rapport, dat niet definitief is, stelt "niet het bewijs van deelname" van de commissaris vast, zo staat in het persbericht van 16 oktober van de Commissie.

Het rapport werd op 15 oktober 2012 overhandigd aan Barroso. De dag nadien maakte de Europese Commissie via een persbericht al bekend dat eurocommissaris John Dalli naar aanleiding van het onderzoek "zijn ontslag had ingediend".

Dalli heeft altijd met kracht ontkend betrokken te zijn geweest bij corruptie en gaf aan door Barroso tot vertrek te zijn gedwongen. Op 17 oktober opende de Europese Commissie, bij hoge uitzondering, de deuren van haar perszaal voor de algemeen directeur van het OLAF, Giovanni Kessler, die de Europese correspondenten voorzag van de onderzoekdetails.

Door dit aftreden werd de aanneming van de Europese ontwerprichtlijn over tabaksproducten voor onbepaalde tijd opgeschort[250] omdat er geen eurocommissaris werd gevonden die in staat was de "politieke verantwoordelijkheid" te dragen. En dat terwijl de richtlijn op 22 oktober juist in een slotfase terecht zou komen zodat het in de weken daarop aangenomen zou kunnen worden. De Europese anti-tabaksorganisatie maakte zich zorgen over het verdere verloop.

In dezelfde week, op 18 oktober, stond de medewerkers van SFP een onaangename verrassing te wachten. Toen zij die dag aankwamen in de Trierstraat nummer 49-51, middenin de Europese wijk, kwamen zij erachter dat er die nacht bezoek was geweest in hun kantoor. Verschillende computers waren gestolen en dossiers waren overhoop gehaald.[251]

Hoewel er een twintigtal organisaties in het gebouw zijn gevestigd waren er maar drie het doelwit geworden: SFP, European Public Health Association en European Respiratory Society. Deze ngo's voeren openlijk oorlog tegen de tabaksmultinationals die zij beschuldigen van het "blokkeren, wijzigen en uitstellen" van de nieuwe wetgeving in een rapport genaamd *"Block, amend, delay"*. Dit honderd pagina's dikke rapport over de lobby van de tabaksindustrie werd in opdracht van SFP opgemaakt door verschillende kankerorganisaties.

Volgens de eerste resultaten van het politieonderzoek zouden de inbrekers erin zijn geslaagd het bewakingssysteem te omzeilen. Zij zouden toegang in het acht verdiepingen hoge pand hebben gevonden door via het dak langs de gevel naar beneden te klimmen en via de balkons naar binnen te gaan. Vervolgens zouden ze met een tiental laptops onder de arm via de

uitgang zijn vertrokken. Dat is uiteraard een aantal bruggen verder dan doordeweeks lobbyisme: we zitten hier in een criminele sfeer, die nooit helemaal opgehelderd werd.

Afschaffing van de "roamingkosten", slechts na veel getrek en geduw

De Europese eenheidsmarkt mag dan al op papier bestaan, in de telecomsector heeft de eenmaking lang geduurd. Zo rekenden telecomoperatoren nog lange tijd extra kosten aan wanneer men belde vanuit het buitenland, de zogenaamde roamingkosten. En om dat zo te houden benaderden lobbyisten niet alleen Europarlementsleden en Eurocommissarissen. Ook de Europese Raad voor Ministers werd niet gerust gelaten. Het resultaat was dat de Europese Raad besliste dat de roamingkosten van toepassing bleven tot in 2018, waarna het onderwerp opnieuw op de onderhandelingstafel zou komen.[252]

In april 2014 sprak het Europees parlement zich in een stemming nochtans uit voor de afschaffing van de roamingtarieven tegen einde 2015. Ook Jean Claude Juncker, de voorzitter van de Europese Commissie, had de eenmaking van de Europese markt voor telefonie als een prioriteit naar voren geschoven bij de bekendmaking van het programma van zijn meerderheidscoalitie.[253]

Dat alles weerhield de Europese Raad er echter niet van de verhoopte afschaffing in één beweging van tafel te vegen. De Europese Raad had zich blijkbaar laten beïnvloeden door de vereniging van mobiele operatoren GSMA die het rapport *Mobile Wireless Performance in the EU & the US* hadden opgemaakt. Dat rapport stelde dat investeringen in mobiele netwerken sinds 2007 waren gestegen in de VS terwijl ze gedaald waren in de EU, dat de netwerken in de VS sneller waren dan in de EU en dat Amerikaanse operatoren gemiddeld 69 dollar per maand verdienen aan een klant tegen 38 dollar in de EU. De boodschap was: de EU hinkt achterop en lagere winsten door meer concurrentie zou dat nog verergeren.[254]

Een rapport van alternatieve operatoren, ECTA Regulatory Conference, veegde deze argumenten van tafel. De hogere investeringen in de VS liggen gewoon aan het feit dat de bevolkingsdichtheid er veel lager ligt. En in 2008 haalden mobiele operatoren in de EU 21 procent rendement op hun geïnvesteerde vermogen, tegen 11 procent in de VS.[255]

Begin 2017 zijn de roamingkosten uiteindelijk afgeschaft met één klein addertje: telecombedrijven die kunnen bewijzen dat deze maatregelen hen zouden verplichten om de binnenlandse tarieven op te trekken, kunnen aan de nationale regulator toestemming vragen om een 'minimale' meerprijs te behouden.[256]

Deze hele saga bewijst meteen ook nog eens een belangrijk democratisch deficit, met name het gebrek aan één duidelijk beslissingsorgaan.

Monsanto: nog altijd geen lijst met verboden hormoonverstorende pesticiden

In 2009 besloot Europa om hormoonverstorende pesticiden te verbieden. Reden was de toenemende hoeveelheid wetenschappelijk bewijs die stelt dat hormoonverstoorders wereldwijd een rol spelen bij de toename van kanker, onvruchtbaarheid, diabetes, overgewicht en ontwikkelingsstoornissen. Om erachter te komen welke pesticiden hormoonverstorend zijn, moest de Europese Commissie uiterlijk december 2013 met een definitie van hormoonverstorende stoffen komen. Deze definitie zou dan gebruikt worden om stoffen aanwezig in plastics, cosmetica, elektronica, meubels en bijvoorbeeld voedselverpakkingen te verbieden.

Het Europese milieuministerie, het Directoraat-Generaal (DG) Milieu, moest de verboden lijst opstellen en haalde professor Andreas Kortenkamp in huis, expert op het gebied van EDC's[21]. Bij het opstellen van de lijst hield het DG Milieu een slag om de arm: ook vermoedelijke hormoonverstoorders, waarbij aanwijzingen van gezondheidsschade bestaan zonder hard werden als EDC aangemerkt. Dit omwille van het voorzorgsprincipe waarmee de EU mens en milieu beschermt, onder het motto *better safe than sorry*.
Toen de pesticide-industrie het rapport van DG Milieu onder ogen kreeg, stuurde ze koepelorganisaties ECPA en CropLife America op de ambtenaren af en de CEO's van chemiebedrijven als Bayer en BASF mailden rechtstreeks naar de Commissaris:
'Als de regels voor EDC's niet zorgvuldig en proportioneel worden opgesteld', schrijven de pesticide-bedrijven februari 2013 aan Commissaris Janez Potocnik (Milieu), 'dan zullen vele pesticiden onnodig streng gereguleerd worden. Dat schaadt uiteindelijk het concurrentievermogen van Europese boeren, de voedselindustrie, en heeft het een negatief

[21] endocrine disruping chemicals

effect op internationale handel. Daarnaast zal het risico toenemen dat de zeer kapitaal-intensieve research and development van onze industrie in de toekomst niet langer houdbaar is in Europa.'[257]

De voorgestelde lijst van DG Milieu krijgt daarop steeds meer weerstand vanuit de DG Gezondheid en DG Landbouw. In de zomer van 2013 trekt het secretariaat-generaal, dat direct onder Commissievoorzitter Barroso valt, de stekker eruit. De lijst verdwijnt en DG Gezondheid wordt medeverantwoordelijk gemaakt voor het dossier. Deze koerswijziging werd aan het Europees Parlement verantwoord omwille van een 'meningsverschil onder belanghebbenden en wetenschappers'.

Volgens professor Kortenkamp was er van wetenschappelijke onenigheid echter geen sprake. Ten tijde van de discussie verscheen er in gespecialiseerde toxicologie-tijdschriften wel een opiniestuk met als titel: 'Wetenschappelijk ongefundeerde voorzichtigheid drijft de aanbevelingen van de Europese Commissie op het vlak van EDC-regulering'. Kortenkamp: 'Dat opiniestuk was geschreven door redacteuren van toxicologie-tijdschriften. Geen van hen bevindt zich in de voorhoede van het onderzoek naar hormoonverstoorders en het zijn wetenschappers die nauwe banden met de industrie onderhouden.' Environmental Health News deed onderzoek en concludeerde dat 17 van de 18 wetenschappers achter het artikel inderdaad in meer of mindere mate banden hebben met bedrijven als Monsanto, Bayer en Dow Europe.

De lobbycampagne was dus succesvol. De Europese Commissie stopte het proces en ging over tot een zogeheten "routekaart" die de Europese Commissie in juni 2014 presenteerde. Binnen de routekaart worden opties voor criteria geïntroduceerd die in lijn zijn met de wensen van de industrie, zoals 'risico' en 'de mogelijkheid om risico's te verminderen'.[258] Daardoor zou blootstelling aan lage dosissen toch worden toegelaten zonder onderzoek naar de impact op langere termijn.[259] Deze wijziging gaat regelrecht in tegen het oorspronkelijke voorzorgprincipe 'better safe than sorry' dat het DG Milieu wou hanteren.

Doordat er geen verboden lijst is, worden hormoonverstoorders opnieuw voor lange tijd goedgekeurd. Glyfosaat is bekend onder de merknaam Roundup, een bestrijdingsmiddel van de Amerikaanse multinational Monsanto. Roundup is naast een mogelijk kankerverwekkende stof ook een vermoedelijke hormoonverstoorder. Monsanto investeert trouwens veel in

lobbying en opinievorming. Zo heeft ze binnen haar organisatie bijvoorbeeld een afdeling die zich alleen bezighoudt met het discrediteren van kritische wetenschappers.[260]

Omdat EU-beleid op vlak van hormoonverstoorders op zich laat wachten hebben enkele lidstaten zelf maatregelen genomen. In Frankrijk verbiedt bijvoorbeeld sinds begin 2015 bisfenol A (BPA) in alle voedingsverpakkingen. Daarnaast beperkt Frankrijk het aantal weekmakers in speelgoed. Ook Denemarken nam maatregelen. Sinds 2010 is BPA niet meer toegestaan in verpakkingen van voeding voor kinderen onder de drie jaar, en sinds 2014 zijn vier verschillende weekmakers verboden. De Deense overheid geeft zwangere vrouwen ook tips over hoe ze hormoonverstoorders kunnen vermijden. In België is sinds 2013 BPA in voedingsverpakkingen voor kinderen jonger dan drie jaar verboden.

Lobbyen voor bijendodende pesticiden : lunchen met Barack Obama en Herman Van Rompuy

Het Zwitserse bedrijf Syngenta en het Duitse bedrijf Bayer zijn de grootste producenten van insectenverdelgers. De twee bedrijven hadden een agressieve lobbycampagne opgezet om de goedkeuring van het verbod op bijendodende pesticiden tegen te gaan.[261] Bij een eerste stemronde haalde het voorstel van de Europese Commissie voor een tweejarig verbod geen meerderheid.
Het Europees Agentschap voor Voedselveiligheid (EFSA) publiceerde een rapport waarin ze adviseren de neonicotinoïden enkel te gebruiken op teelten die niet aantrekkelijk zijn voor bijen. Volgens het rapport veroorzaken de stoffen (Clothianidine, Thiametoxam en Imidacloprid) desoriëntatie waardoor ze hun korf niet meer terugvinden en sterven. Een bijkomend nadeel is dat de stof lang in de natuur aanwezig blijft.
Syngenta en Bayer zijn de twee grootste producenten van neonicotinoïden in Europa. Ze startten een miljoenencampagne en een actieplan om de autoriteiten ervan te overtuigen dat er andere manieren zijn om de bijensterfte tegen te gaan.

Het startschot van de lobby-oorlog was de aankondiging van Frankrijk in juni 2012 om het gebruik van de pesticiden te verbieden. De bedrijven waarschuwden dat een verbod een verlies van zeventien miljard euro in vijf jaar tijd zou betekenen en dat 15 000 jobs op het spel staan.

Lobbywaakhond en ngo Corporate Europe Observatory (CEO) onthulde hoe beide bedrijven de Commissie probeerden te beïnvloeden. De ngo onderschepte brieven van Syngenta naar de Europese Commissie, het EFSA en de CEO.
Eén brief onthult dat Syngenta het rapport van de EFSA de dag voor de publicatie van het persbericht al te lezen kreeg. Daarop verklaarde het bedrijf dat het rapport niet correct is en ze desnoods juridische stappen ondernemen als het persbericht niet aangepast zou worden. Volgens CEO probeerde Syngenta de resultaten van het rapport te ontkrachten met tegenstrijdige resultaten van hun eigen wetenschappers. Bovendien probeerden ze de schuld van de bijensterfte af te schuiven op de boeren en imkers zelf.

Daarnaast is er een brief van Syngenta-topman Michael Mack aan John Dalli, de toenmalige Europees commissaris voor Gezondheid. Daarin herinnert de topman Dalli eraan dat hij nog geluncht had met enkele prominenten zoals Amerikaans president Barack Obama, EU-voorzitter Herman Van Rompuy en Commissievoorzitter José Manuel Barroso om te bespreken hoe Syngenta bijdrages kan leveren aan de voedselzekerheid in Afrika.
De Europese Commissie stelde in december 2013 uiteindelijk slechts een tijdelijk verbod in. Volgens critici zijn er bovendien veel uitzonderingen waardoor de effecten niet goed meetbaar zijn. Hiermee gaat het tijdelijke verbod ook voorbij aan de watervervuiling en het negatieve effect op de biodiversiteit van insecten in en om het water. [262]

Na het dieselschandaal met sjoemelsoftware werd de emissienorm versoepeld

En dan is er natuurlijk hét schandaal dat Europa in het hart treft en waarin de machtige automobielindustrie zich van haar meest Machiavellistische kant laat zien: het zgn. *Dieselgate*. In 2013 wees een rapport voor de Europese Commissie op het risico van software die de uitstoot van stikstofoxiden (NO_x) terugdringt tijdens tests met dieselmotoren. In dit rapport adviseerde het Joint Research Centre (JRC) om dieselmotoren op de weg te testen en niet op testbanken of in laboratoria, om het risico van manipulatie te reduceren. Met deze aanbevelingen werd niets gedaan.[263]

In 2014 onderzocht de non-profitorganisatie International Council on Clean Transportation (ICCT) de uitlaatgassen van dieselauto's onder "reële" rijomstandigheden; daaruit bleek dat ze meer vervuilende stoffen bevatten dan de Europese en Amerikaanse standaarden toelaten. Sommige modellen vertoonden een groot verschil met de meetwaarden

op de testbank.[264] Volkswagen noemde de tests eerst oneerlijk, maar gaf later toe dat het vervalsingssoftware had ingezet. Ook BMW en Opel kwamen in opspraak.

Door informatie afkomstig van sensoren wist de software wanneer het voertuig op een testbank stond, en deed dan het nodige om aan de stikstofoxidennormen te voldoen. Op de weg werd het reductiemechanisme uitgeschakeld waarna de motor tien tot veertig keer meer giftige stoffen uitstootte dan toegelaten.

De Europese Commissie stelde een nieuwe testprocedure voor. De uitstoot van wagens zou niet meer alleen in het labo gemeten worden, maar ook op de baan. In haar voorstel voorzag ze nog wel een overgangsperiode waarbij de uitstootgrenzen nog met een ruime marge mogen overschreden worden. Dat de Commissie de uitstootnormen wou versoepelen is wellicht mee ingegeven door haar expertengroep CARS21, waar 13 van de 19 niet-gouvernementele leden de auto-industrie vertegenwoordigen.[265]

Tegen het voorstel had de milieucommissie van het Europees Parlement bezwaar ingediend. Zij wees op de kwalijke gevolgen voor de volksgezondheid en pleitte voor de bestaande norm die in 2007 naar 80 mg/km werd gebracht. De testen toonden aan dat auto's die Europese norm met gemiddeld 400 procent overtraden. Het bezwaar werd van tafel geveegd, zij het nipt. De Europarlementsleden Gerolf Annemans (Vlaams Belang), Ivo Belet en Tom Vandenkendelaere (beide CD&V) stemden het bezwaar mee weg.[266]

Een onderzoekscommissie van het Europees Parlement stelde later vast dat een aantal EU-landen en de Europese Commissie wel degelijk wisten dat dieselauto's te veel schadelijke stoffen uitstootten.[267] De schandaalsfeer werd nog opgepookt toen een geheime website van de autolobby uitlekte waar Eurocommissarissen en Europarlementariërs auto's konden kopen met een korting van 20%.[268] Ook het liberale Europarlementslid Hans Van Baalen droeg bij aan de schandaalsfeer. Hij bleek in 2015 als 'adviseur' op de loonlijst te staan van Mercedes-Benz Nederland en van de autolobby RAI.[269] Een jaar eerder riep hij in een opiniestuk de Nederlandse regering nog op om zich "vierkant achter de TTIP onderhandelingen te scharen om belemmerende wetgeving voor de auto-industrie te schrappen."[270] Van Baalen vond dat hij niks verkeerd deed, maar legde toch beide functies neer.[271]

Naast het gelobby rond de emissienormen is er ook succesvol gelobbyd rond de testen zelf. Het is zo dat fabrikanten kunnen kiezen in welke lidstaat ze de testen laten uitvoeren. Eens de goedkeuring is gehomologeerd, zijn andere lidstaten verplicht om het betrokken model op hun markt toe te laten. De uitvoering van en het toezicht op de homologaties ligt bij de nationale autoriteiten. Autofabrikanten moeten dus gewoon de juiste lidstaat kiezen.
De parlementaire onderzoekscommissie concludeerde dat de Commissie en de lidstaten hadden gefaald in het toezicht op de nationale autokeuringsinstanties. Ze stelde daarom voor dat een EU-agentschap de nationale keuringsinstanties ging controleren. Het Europees Parlement, waaronder de EVP met Ivo Belet (CD&V), verwierp het voorstel.[272]

Het monsterverbond tussen coalitiecultuur en lobbycratie

Als men de ongeschreven wetmatigheden van een coalitiecultuur en lobbycratie hierboven overloopt, wordt het duidelijk dat er een *organisch* verband bestaat tussen beiden, de ene bevordert de werking van de andere.

Het begint bij de coalitiecultuur, waarbij de verkozenen van een meerderheidscoalitie het parlementair debat wegkapen en herleiden tot een formaliteit; het parlement is voor belangrijke beslissingen niet meer dan de stemmachine van de coalitie. Er is geen tegensprekelijk debat met vrije concurrentie van meningen waar het idee met het grootste draagvlak het uiteindelijk haalt.

Parallel heb je het fenomeen dat een belangengroep een verkozene benadert en al dan niet persoonlijke voordelen aanbiedt. Ofwel benadert de belangengroep de bevoegde minister of zelfs de partijvoorzitter, afhankelijk van het onderwerp. In dat geval voeren parlementsleden gewoon uit wat de partij dicteert, en opereren de belangengroepen op partijniveau. En dat werkt vooral efficiënt in een coalitiecultuur. Lobbyisten moeten dan immers niet verschillende partijen benaderen om een parlementaire meerderheid te overtuigen, ze kunnen hun actieveld beperken tot één van de meerderheidspartijen.

De verwevenheid tussen lobbycratie en particratie gaat zelfs nog een stapje verder. Zo wordt bij de toekenning van ministerposten de bemanning ervan binnen elke meerderheidspartij verdeeld in functie van diverse evenwichten. Eén van die evenwichten is een goede verdeling onder bevriende belangengroepen. Daardoor gebeurt het dat een meerderheidspartij een

minister afvaardigt met sterke banden met een bepaalde belangengroep. Bij CD&V is het evenwicht tussen belangengroepen trouwens het belangrijkste evenwicht. De partij is namelijk een samenvoeging van verschillende lobbyorganisaties, in het politiek jargon worden ze *standen* genoemd. Deelname aan de macht houdt de lobbyorganisaties en daarmee de partij samen. Zo levert de CD&V op de post natuur & milieu traditioneel een Boerenbond-figuur, wat het lobbywerk van deze sector allicht vereenvoudigt. En de ministerpost van Economie wordt bemand door een lobbyist van een middenstandsorganisatie (Kris Peeters, ook CD&V). De permanente machtsdeelname van de CD&V maakt zo het monsterverbond tussen lobby en politiek compleet.

De wil van de burger wordt dus uiteindelijk dubbel gepasseerd: één keer door de politieke partijen en één keer door de lobbygroepen. De regelgeving weerspiegelt daardoor in vele gevallen bijlange niet de wil van het volk want ze wordt geprefabriceerd in cenakels die aan parallelle besluitvorming doen *à la tête du client*, ver weg van het parlementair halfrond.

Voeg daarbij de zelfbedieningscultuur en bijhorende vetzucht van het politieke en gepolitiseerde deel van de overheid, de gebrekkige parlementaire controle op overheidsdiensten, dan rest er maar één conclusie; de democratie werkt niet zoals de publieke opinie het van haar verwacht. Het is dus niet alleen de besluitvorming die niet representatief is, de democratische werking in zijn geheel is niet representatief.

Het komt er dus op aan om daar iets tegenover te stellen: is het bijvoorbeeld mogelijk om die coalitiecultuur te doorbreken en zo de lange reeks van democratische deficits te dichten ?

TIJD VOOR EEN BURGERLOBBY

Het lijkt er niet op dat er iets zal veranderen zolang politieke partijen de logica van meerderheidscoalities blijven volgen. Die coalitiecultuur en logica is immers het business-model van politieke partijen: het is via deelname aan een meerderheidscoalitie dat een partij meer kan wegen op de besluitvorming en dat ze een reeks politieke en gepolitiseerde mandaten in de uitvoerende en rechterlijke macht kan bekomen.

En op zelfregulering moeten we niet rekenen. Sinds de financiële crisis in 2008 weten we dat zelfregulering niet werkt in de banksector. Zelfregulering werkt in geen enkele sector trouwens, dus ook niet in de politiek. Als puntje bij paaltje komt, kiest de politieke klasse voor een overlevingsstrategie. Denk maar aan de kiesdrempel, het royale dotatiesysteem, de wafelijzerpolitiek en het in stand houden van senaat en provinciebestuur.

Indien we als burger impact willen krijgen op de besluitvorming en de zelfbediening, zullen we zelf iets moeten ondernemen. We zullen ons moeten organiseren en zelf lobbyen voor onze standpunten. Of we moeten zelfs een stap verder gaan en een *machtssgreep* plegen om de coalitiecultuur te breken en zo de particratie en de lobbycratie terug te dringen.

In het Verenigd Koninkrijk is er al op lokaal vlak een machtsgreep tegen de partijpolitiek gebeurd door gewone burgers. Frome was in 2011 een stadje in verval in Engeland. Bij de lokale verkiezingen verjoeg de burgerbeweging *Independants for Frome* de partijpolitiek uit het gemeentehuis; ze behaalden 10 van de 17 zetels. Ze hebben geen ideologie; een conservatief idee kan voor hen net zo constructief zijn als een progressief. De zeven overige partijpolitici voorspelden anarchie, maar het tegendeel is bewaarheid geworden. Het stadje is terug gaan herleven, op sociaal en economisch vlak. Ook de besluitvorming werd helemaal anders. Transparant, geen beslissingen meer in besloten commissies. Bij de daaropvolgende verkiezingen in 2015 rijfden de onafhankelijken daardoor alle 17 zetels in.

Laat ons een gelijkaardige *burgerlobby* oprichten met een programma op basis van resultaten uit eigen burger- of volksraadplegingen. Internetreferenda waar de Belgische burger met de elektronische identiteitskaart aan kan deelnemen. Deliberatieve democratie waarbij een burgerpanel in een soort G30 vooraf de tijd nemen om de vragen en/of de keuzes op te maken na dat ze zich hebben laten informeren door belanghebbenden, ervaringsdeskundigen en

‘experten’ in de brede zin van het woord. Als vervolgens voldoende mensen deelnemen aan de referenda, kan het parlement de resultaten ervan niet negeren en moet ze deze omzetten in besluitvorming en beleid.

Beleidsstandpunten op basis van dergelijlke eigen volksraadplegingen, okee, dat is al een eerste belangrijke stap, maar wat zijn dan zoal de politieke vernieuwingen die zo’n nieuwe burgerlobby verder nog moet nastreven ? Een nieuw initiatief moet immers toch ook antwoorden bieden op de diagnoses in dit boek ?! Ziehier een voorstel met grote lijnen, samen met een aantal concrete suggesties.

1. Ideologisch pragmatisme

Als men spreekt over een nieuwe politieke organisatie, dan is de vraag automatisch waar deze zich bevindt in het politieke landschap en wat haar maatschappijvisie of ideologie is. Men wil een politieke organisatie of beweging immers kunnen plaatsen, eventueel op een klassieke links-rechts as. Het lijkt dan allicht te gemakkelijk om zich ervan af te maken *ideologisch neutraal* te zijn. Toch is het zo en de reden is simpel; de meerderheid van de mensen wil niet meer achter de vlag van één ideologie lopen.

In het verleden werd men als het ware “geboren” als communist, liberaal, socialist, Vlaams-nationalist, katholiek, vrijzinnig,…. Dergelijke etiketten verdampen hoe langer hoe meer; kinderen kiezen hun eigen weg en “shoppen” als het ware binnen de verschillende ideologieën en levensvisies. In het verlengde daarvan wordt de “partij” als ideologische vertegenwoordiger hoe langer hoe meer achterhaald.

2. Representatief parlement

Eén kieskring zonder kiesdrempel : elke kiezer kan op elke kandidaat stemmen

Onze samenleving is zeer divers, in allerlei opzichten. Als we die diversiteit vertegenwoordigd willen zien in een verkozen orgaan zoals een parlement, mag er geen kiesdrempel zijn die de kleintjes en potentiële nieuwkomers buiten houden. Nieuwkomers houden de bestaande partijen bovendien scherp. Het is een beetje te vergelijken met de

economie: een toegankelijke markt met veel nieuwkomers en af en toe een “spelbreker” zorgt voor vrije concurrentie die grote spelers voortdurend uitdaagt.

Voor een goede representativiteit van een verkozen orgaan moet bovendien elke kiezer op elke kandidaat kunnen stemmen, wat zo veel betekent als één kieskring voor het volledige grondgebied waarvoor het verkozen orgaan bevoegd is.[22] Elke kiezer moet minstens één verkozene hebben die men echt als *zijn* vertegenwoordiger beschouwt. Eén kieskring voorkomt ook dat een verkozene alleen lokale belangen verdedigt, die soms tegen het algemeen belang ingaan. Jammer genoeg zit het er niet direct in voor de verkiezing van ons federale parlement: het wantrouwen tussen de Franstalige en Nederlandse taalgemeenschappen is te groot. Maar één Belgische kieskring voor de verkiezingen voor het Europese Parlement, dat moet toch haalbaar zijn ?! Meer nog, een verdragswijziging van de EU zou zelfs lidstaatoverschrijdende kieskringen moeten voorzien.

Stemrecht in plaats van stemplicht: laat thuisblijvers vertegenwoordigen door lege zetels

En wat met het stemrecht versus stemplicht? De stemplicht in België is ingevoerd samen met het algemeen stemrecht. Het idee erachter was dat men wou voorkomen dat de rijken, die voorheen als enigen stemrecht hadden door het cijnskiesrecht, de nieuwe kiezers zoals arbeiders en landbouwers, zouden verhinderen om te gaan stemmen. Bij de rijken waren immers ook veel fabrieksbazen. De opkomstplicht heeft dus zeker zijn nut gehad, maar is nu voorbijgestreefd.

Voorstanders van de opkomstplicht argumenteren dat sociaal en financiëel zwakkeren makkelijker thuis zullen blijven als de plicht wegvalt en zodoende niet vertegenwoordigd zullen zijn, zoals in de VS sterk het geval is. Iedereen is het er mee eens dat we moeten streven naar een zo hoog mogelijke opkomst, maar de opkomstplicht legt eigenlijk een negatieve druk bij de kiezer. Waarom geen positieve incentive leggen bij de verkozenen? Dat kan gewoon door alleen zetels toe te kennen naargelang men echt stemmen heeft en de stemmen van thuisblijvers en blancostemmen te laten vertegenwoordigen door lege zetels. Zo stimuleer je partijen om de kiezers achter die lege zetels te bereiken en voor zich te winnen.

3. **Representatieve besluitvorming: de coalitiecultuur doorbreken**

[22] Dit is ook het standpunt van prof. Em Wilfried De Wachter – De Trukendoos van de Belgische Particratie is een Europese schande – hoofdstuk XV

Het mag duidelijk zijn, democratische en eerlijke besluitvorming vereist een *vrije concurrentie van meningen* in een parlement waarin verschillende beslissingen (wetten) al dan niet via verschillende meerderheden tot stand komen. Onrealistisch, denkt u? Er zijn in de praktijk toch twee landen waar vrije concurrentie van meningen bij besluitvorming de gewoonste zaak van de wereld is. Ook Nederland en België hebben trouwens periodes gekend met een vrijere besluitvorming.

CD&V promoot net de coalitiecultuur

Sinds het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen in 1921 tot stand kwam, wordt België bestuurd door meerderheidscoalities. Wisselmeerderheden zijn hier uitzonderlijk. Ze komen alleen voor in periodes zonder coalitiemeerderheid, dus tijdens een *regering van lopende zaken*, of tijdens politieke crisissen.

Vooral in ethische dossiers zijn er al wisselmeerderheden geweest, meestal gepaard gaande met politieke crisissen. Zo werd de abortuswet (Lallemand-Michielssens) in 1990 bij een wisselmeerderheid (liberalen in de oppositie en socialisten in de meerderheid) goedgekeurd tijdens de regering Martens VIII (socialisten-christendemocraten, aangevuld met VU).[273] En in 2014 werd met een wisselmeerderheid de bestaande euthanasiewetgeving uitgebreid. Ook toen werden de Christendemocraten buiten spel gezet.[274]

In de politieke geschiedenis is het meestal de CD&V die door haar coalitiepartners buiten spel werd gezet. "Oncollegiaal" noemen zij dit en "het zorgt voor politieke instabiliteit". CD&V is dan ook de laatste die zelf een spelletje wisselmeerderheid gaat spelen.[275] Zo weigerde ze eind 2014 nog de helpende hand van sp.a en groen om een vermogenswinstbelasting in te voeren. 'Als mijn partij hierover discussieert, zal dat binnen de meerderheid zijn', aldus Servais Verherstraeten toen.[276]

De politieke geschiedenis in België had even een opflakkering van representativiteit in haar parlementaire besluitvorming, meer bepaald in Vlaanderen. Na de verkiezingen van 1981 legde de eerste Vlaamse Regering de eed af. Die regering (toen nog 'Vlaamse executieve') werd uit en door de Vlaamse Raad benoemd en samengesteld door alle grote politieke

partijen. Die proportionaliteit hadden ze zichzelf opgelegd om zo alle strekkingen bij de werking van de eerste gemeenschaps- en gewestregeringen te betrekken. Deze nobele intentie was echter van korte duur. De volgende Vlaamse Regering in 1985 werd samengesteld volgens het meerderheidsprincipe: christendemocraten en socialisten.[277]

Denemarken wordt al een halve eeuw bestuurd door een minderheidscoalitie

Denemarken is een land waar minderheidsregeringen en wisselmeerderheden al lang gewoon is. Daar zijn sinds de tweede wereldoorlog nog maar twee meerderheidsregeringen geweest. Minderheidsregeringen en wisselmeerderheden behoren er met andere woorden tot de politieke cultuur. Sinds 2001 gaf de Deense Volkspartij bijvoorbeeld gedoogsteun aan de centrumrechtse regering van conservatieven en liberalen op voorwaarde dat ze de immigratie verminderden. Daarin is de Deense minderheidsregering toen ook in geslaagd, aldus de Deense Volkspartij. Voor 2001 waren er volgens hen jaarlijks 25.000 tot 28.000 immigranten (inclusief asielzoekers en familieherenigingen). Na verstrenging viel dat aantal terug tot ongeveer 2400 tot 3000 per jaar, een tiende dus.

Als de regeringspartijen voor een maatregel geen steun vinden bij de gedoogpartij, waarmee ze een akkoord hebben over andere welbepaalde thema's, zoeken ze gewoon een alternatieve meerderheid. De gedoogpartij, in dit geval de Deense volkspartij, kon elk moment de regering doen vallen, maar deed dat toch niet. "Politiek is een kwestie van onderhandelen, van geven en nemen, aldus één van de leiders van de Deense Volkspartij".[278]

Sinds juli 2015 wordt Denemarken bestuurd door een minderheidsregering van liberalen (Venstre), de derde grootste partij, en opnieuw met gedoogsteun van de Deense Volkspartij, de tweede grootste partij.[279] Het immigratiebeleid wordt dus allicht niet versoepeld.

Maar in Nederland mislukte de minderheidscoalitie toch ?

Nederland heeft één keer geëxperimenteerd met het systeem van minderheidscoalities met gedoogsteun. Zonder succes. Geert Wilders nam het Deense idee over en steunde sinds oktober 2010 met zijn partij PVV het minderheidskabinet Rutte I dat bestond uit Christendemocraten (CDA) en liberalen (VVD). In 2012 raakten de drie partijen het echter

niet eens over de begroting 2013. De PVV trok daarop haar gedoogsteun in. Het minderheidskabinet zocht geen alternatieve meerderheid en bood daarop het ontslag van haar regering aan.[280] Dit is geen argument tegen minderheidsregeringen, maar eerder een les die men moet trekken, namelijk dat men goede afspraken moet maken bij de vorming, vooral rond begroting. De minderheidsregering wou bij de begroting de logica van meerderheidscoalitie blijven volgen. Fout.

Ook hier kan men een les leren uit Denemarken. De begroting wordt er niet onderhandeld volgens de logica van een meerderheidscoalitie, dus niet achter gesloten deuren van ministeriële kabinetten. De begrotingen worden er per beleidsdomein in de commissie Financiën en diverse bevoegde commissies van het parlement onderhandeld. De minister van Financiën modereert de onderhandelingen.[281]

Ook de proportionele regering in Zwitserland garandeert vrije concurrentie van meningen

Zwitserland wordt al decennia lang bestuurd door een zogenaamde "proportionele regering". Dit is een regering die gevormd wordt door een afspiegelingscoalitie, een coalitie waarin alle verkozen politieke partijen proportioneel vertegenwoordigd zijn. Ook in deze vorm krijgen de meningen van alle parlementaire fracties evenveel kans om gestemd, gewijzigd of verworpen te worden vermits er geen oppositiepartijen buitengesloten worden.

Even terzijde. Stijn Decock, hoofdeconoom van de werkgeversorganisatie VOKA, komt in zijn onderzoek tot de conclusie dat de burger in Denemarken en Zwitserland het meeste waar voor zijn belastinggeld krijgt.[282] Toevallig de twee landen met vrije concurrentie van meningen in hun parlementaire besluitvorming.

Gedoogsteun aan een minderheidscoalitie, maar een apolitiek expertenkabinet is nog het beste

Gedoogsteun aan een minderheidskabinet of een proportionele regering ? Als we Denemarken en Zwitserland als goede voorbeelden aanhalen, is de conclusie simpel. Vermits wij als politieke organisatie of partij de scheiding der machten respecteren, is deelname aan een

regering al uitgesloten. We willen als organisatie namelijk niet deelnemen aan de macht in de wetgevende én de uitvoerende macht. Dan blijft er voor ons dus alleen de gedoogsteun over.

En toch. Met een minderheidscoalitie (en zeker met een proportionele regering) heb je nog altijd enkele partijen die deelnemen aan de macht in de wetgevende en uitvoerende macht. De besluitvorming is dan wel vrijer, maar het blijft nog altijd zo dat deze partijen zichzelf controleren. Daarom is het beter om te kiezen voor een *apolitiek kabinet* : een kabinet van ministers die aangeduid worden op basis van bestuurskwaliteit en expertise in plaats van op basis van politieke verhoudingen. Zodat alle politieke partijen in het parlement onbevooroordeeld deze ministers kunnen controleren.

Een apolitiek kabinet is daarmee een beetje vergelijkbaar met de Raad van Bestuur van een bedrijf: ze vormen het uitvoerend orgaan en het dagelijks bestuur. Ze bemannen de cockpit of stuurhut, doen het schip varen, maar bepalen niet de koersrichting en de bestemming; daarvoor dient de aandeelhoudersvergadering, in politieke termen het parlement.

4. Online inspraak: België wordt pionier met internetreferenda

Een andere remedie voor scheefgetrokken besluitvorming bestaat erin de burger de mogelijkheid te geven om een *rode kaart* te trekken als hij of zij niet akkoord is met een beslissing. De burger moet met andere woorden de kans krijgen om beslissingen terug te fluiten of bij te sturen, een soort van vetorecht dus. Dat kan door middel van bindende referenda. Deze redenering is niet nieuw. Theodore Roosevelt, president van de VS in de negentiende eeuw, formuleerde het toen al zo: *'Ik geloof in referenda, niet om het representatieve stelsel te vernietigen, maar juist om dat te corrigeren wanneer het niet meer representatief is.'*

Is deliberatieve democratie dan niet voldoende ?

Vooreerst, wat is deliberatieve democratie ? Het waren de initiatiefnemers achter de G1000, met David Van Reybrouck voorop, die het begrip in België bekend maakten in 2011. Zij wilden zich met dit nieuwe begrip uitdrukkelijk onderscheiden van de voorstanders van bindende referenda.[283]

Het is moeilijk om een concrete definitie te vinden van “deliberatieve democratie”. Het opzet van een deliberatieve democratie is om met een diverse groep gewone burgers (een representatieve steekproef van de bevolking) tot een politiek besluit te komen, nadat ze adequaat geïnformeerd zijn en de nodige tijd kregen om met elkaar te overleggen over de best mogelijke oplossing of het meest gedragen standpunt.[284] Sommigen, zoals de mensen achter de G1000, plaatsen deze beslissingsvorm tussen directe democratie, waar alle burgers beslissen, en representatieve democratie, waar alleen verkozenen beslissen.

Maar in de verschillende definities van deliberatieve democratie is er geen eenduidigheid te vinden rond de methodiek ervan. Welke zijn de (wetenschappelijke) criteria rond de representativiteit ? Kunnen de deelnemers op het einde in alle discretie hun stem uitbrengen zodat sociale of politiek-correcte druk uitgesloten wordt ? Wie moet het initiatief nemen, burgers of politici ?

Een lovenswaardig initiatief van deliberatieve democratie in de praktijk kwam van Sven Gatz (Open VLD) in 2015. Als Vlaams Minister van Cultuur organiseerde hij, naar analogie van de G1000 in 2011, een burgerkabinet van 150 mensen die moesten nadenken waarom mensen net wel of net niet deelnemen aan bepaalde culturele activiteiten. Het viel daarbij op dat zijn initiatief veel interesse genoot bij het publiek: er waren meer kandidaten dan gegadigden. Wat eveneens opviel, was dat het culturele middenveld zich als klassieke gesprekspartner een beetje gepasseerd voelde en het initiatief afdeed als een marketingstunt.[285] Misschien is dat net het bewijs dat het initiatief echt vernieuwend was.

Een negatieve reactie tegenover inspraak zagen we ook bij het Oosterweeldossier. Caroline Gennez (sp.a) liet zich laatdunkend uit over het burgerprotest tegen het concept van de BAM[23]. De burgerinitiatieven zouden te professioneel en daarom niet spontaan genoeg zijn. De klassieke beleidsmensen hebben blijkbaar een probleem als anderen zich in het debat komen mengen, vooral als die dan ook nog expertise hebben. In het opiniestuk komt ze niet verder dan wat wollige en vrijblijvende verklaringen over deliberatieve democratie en spreekt ze zich uit tegen directe democratie.[286] Met die laatste stelling neemt ze als socialist duidelijk afstand van het Charter Van Quaregnon dat decennia lang de ideologische leidraad was van

[23] Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel

de Belgische socialisten. Het Charter eist in I.4. namelijk een "*rechtstreeksche wetgeving*", zijnde een recht van volksinitiatief en referendum.[287]

Het Charter van Quaregnon

In België verliepen de verkiezingen van 1894 voor het eerst volgens het stelsel van het meervoudig kiesrecht, na afschaffing van het cijnskiesrecht. Daardoor konden voor het eerst ook de arbeiders gaan stemmen waardoor de Belgische Werkliedenpartij (BWP) de kans kreeg een aantal vertegenwoordigers naar het parlement te sturen. De BWP stelde daarom een charter als programma op om aan de kiezers voor te stellen. Uit een veelheid van ideeën distilleerde de Brusselse jurist Emile Vandervelde een aantal stellingen die werden aangenomen op een congres te Quaregnon in Wallonië. Het Charter trotseerde als doctrinaire basistekst voor de Belgische socialisten twee wereldoorlogen. Na 1979, toen de Belgische Socialistische Partij (BSP) uiteenviel in een Nederlandstalige SP en een Franstalige PS, werd de tekst officieel verlaten.[288]

Hoe dan ook, een punt is en blijft dat deliberatieve democratie een verhaal is van 'uitverkorenen', net zoals de verkozenen bij een representatieve democratie. Een nieuwe elite dus, vooral dan gevormd door een mondige middenklasse. Het blijft met ander woorden een beperkte groep die iets mag beslissen, terwijl principieel iedereen toch behoefte en recht op inspraak heeft; iedereen moet impact kunnen hebben op de besluitvorming. Congressen en debatten organiseren tussen burgers (en experten) heeft maar zin wanneer de gehele groep, iedereen dus, finaal het laatste woord heeft. Beter is dus als zo'n burgerjury enkele opties kan voorstellen waaruit de gehele groep dan het finale kan kiezen. Zoals in IJsland.

Ijsland combineert directe en deliberatieve democratie

David Van Reybrouck kiest voor deliberatieve democratie als tegenhanger of alternatief van directe democratie. Directe democratie, waar burgers door middel van bindende referenda het beleid kunnen bijsturen, is nochtans perfect combineerbaar met een deliberatieve democratie, waar een beperkt aantal burgers zich verdiepen in een onderwerp. Een voorbeeld is de grondwetswijziging in IJsland in 2010.[289] Omdat IJsland slechts 320.000 inwoners telt, had

men het voordeel dat men kon experimenteren met een zogenaamde 'crowd-sourced grondwet'. Er werden 25 burgers gekozen die zich over de bestaande grondwet moesten buigen. Zij maakten hierbij gebruik van sociale media om naar de mening van hun landgenoten te polsen. In juli 2011 maakten ze hun wetsontwerp over aan het IJslandse parlement (het Althing) dat in mei 2012 besliste om een referendum te houden over 6 stellingen die al dan niet in de nieuwe grondwet moesten komen zoals “Moeten natuurlijke rijkdommen die nog geen particulier bezit zijn, uitgeroepen worden tot nationale eigendom ?” Het voorstel maakt het onmogelijk dat een particulier of een bedrijf er in de toekomst aanspraak op kan maken op bijvoorbeeld geothermische bronnen. Een andere vraag was of burgers een referendum moeten kunnen eisen voor bepaalde problemen. Op alle voorstellen stemde een meerderheid ja.

Keuzeopties in plaats van brexit-referenda

Eén van de terechte kritieken van David Van Reybrouck en Bart De Wever (N-VA) op de huidige bindende referenda is het simplisme. Je kan bijvoorbeeld het lidmaatschap van de EU niet samenvatten in één vraag, waar je vervolgens maar alleen de twee uiterste opties kunt kiezen: ja of nee. Het lidmaatschap van de EU gaat immers over een aantal pijlers, zoals vrij verkeer van goederen en diensten, vrij verkeer van personen, de (on)democratische besluitvorming, de subsidies en de bevoegdheden van de EU. Je moet dus over elke pijler minstens één vraag of stelling voorleggen, en bij voorkeur in de keuze-opties ook voldoende nuances voorzien. De EU is immers geen zwart-wit verhaal. Als je wetgeving omtrent referenda dit niet voorziet, kan je beter geen referendum organiseren.

Een referendum met meerdere vragen, opties en nuances zou de bezwaren van de Britten afgelijnd en duidelijk naar boven gebracht hebben. Met die resultaten had de Britse premier Cameron politieke munitie gehad om de EU constructief te bekritiseren. Nu heeft hij met het simplistische brexit-referendum alleen zichzelf politiek in de voet geschoten. Een deel van de kiezers hebben van het referendum immers gebruik gemaakt om hun ongenoegen over het binnenlands beleid te ventileren.

Een gelijkaardig voorbeeld is het immigratiereferendum in Zwitserland. Zwitserland maakt geen deel uit van de Europese Unie, maar wordt er wel door omringd. Na bilaterale akkoorden werd vanaf 2002 het vrij verkeer van personen geleidelijk ingevoerd. Bij de

invoering was afgesproken dat er maximaal 8.000 immigranten zouden zijn per jaar, maar de immigratie groeide tot circa 80.000 nieuwe inwoners per jaar.[290] Daarop beslisten de Zwitsers in 2013 in een referendum dat de immigratie moest verminderen. Er was gewoon één vraag, massa-immigratie verminderen, ja of nee. Het referendum had op z'n minst verdeeld moeten in een aantal vragen per migratievorm: politiek asiel, economische migratie, volgmigratie, oorlogsvluchtelingen.

Ook toen ventileerden een deel van de Zwitsers hun ongenoegen via het referendum. Het nee-kamp (tegen minder immigratie) lag in de weken ervoor nog voorop. Tot de Zwitserse werkgevers en de EU de Zwitserse burger in de lokale media de les kwamen spellen. De Europese Unie dreigde alle verdragen op te zeggen als de Zwitsers een einde maken aan het vrij verkeer van personen. "Het gaat om een kwestie van nationale soevereiniteit", repliceerden de voorstanders van een inperking. Zij vonden dat Zwitserland niet moest buigen voor het "Europese dictaat".

Inspraak, maar dan wel van meet af aan

Inspraak moet niet pas georganiseerd worden als er al beslissingen genomen zijn. Vooral bij projecten met een impact op de leefomgeving in een buurt of een regio is het belangrijk om de bevolking vooraf goed te informeren én te bevragen naar mogelijke bezwaren en suggesties. In het Oosterweeldossier[24] is dit niet gebeurd, wat meteen de grootste fout is geweest in dit dossier. Naar aanleiding van het referendum in 2009, waarin de Antwerpenaar het toenmalig concept verwierp, adviseerde de commissie *Berx*[25] in het Vlaams Parlement om in dergelijke investeringsprojecten vanaf het begin inspraak te organiseren.[291]

Inspraak is ook een remedie tegen zelfbediening en machtshonger

---

[24] Met de Oosterweelverbinding wil sinds 1997 de Vlaamse regering de bereikbaarheid van de stad Antwerpen en de haven fors verbeteren. De Oosterweelverbinding maakt deel uit van het Masterplan 2020 van de Vlaamse overheid. Het masterplan bestaat uit zestien infrastructuurprojecten voor wegen, waterwegen, openbaar vervoer en zwakke weggebruikers. Doel van alle masterplanprojecten is het verhogen van de leefbaarheid en verkeersveiligheid en het garanderen van een betere mobiliteit voor de stad Antwerpen, de haven en de naburige districten.
[25] Genoemd naar de voorzitter van deze Commissie, Cathy Berx, Provinciegouverneur Antwerpen

We weten ondertussen dat zelfregulering niet werkt in het bedrijfsleven. Herinner u de excessen van de graaicultuur die aan de oppervlakte kwamen tijdens de financiële crisis van 2009. Zelfregulering werkt dus ook niet in de politiek, we kennen nu ondertussen genoeg de zelfbedieningscultuur, de belangenvermengingen, draaideurcarrières, het gelobby.

Zelfverrijking zit met ander woorden in de aard van het beestje. Het is een beetje zoals de machtshonger die door een verdeling en scheiding van machten afgeremd moet worden. Daarom is het nodig dat de burger op tijd en stond kan ingrijpen en dat kan natuurlijk niet als de burger slechts om de vijf jaar alleen de verhouding van de zitjes onder de politieke partijen kan wijzigen.

Het idee alleen al dat beslissingen effectief kunnen teruggedraaid worden, zorgt er wellicht voor dat politici niet meer ongegeneerd dingen doorduwen en ervan uit gaan dat de burger de helft is vergeten tegen de verkiezingen. Een cultuur van referenda verhoogt daardoor het democratisch karakter van een samenleving omdat ze de burger aanspoort tot permanente alertheid en participatie aan het debat. Een referendumcultuur relativeert met andere woorden het belang van verkiezingen.

Burgerpanels bereiden de internetreferenda voor, leg je eid-kaart maar al klaar

Om op een legale manier inspraak (bindende referenda) te kunnen organiseren, is een grondwetswijziging nodig. Als burgerlobby willen we daar niet op wachten en gaan alvast zelf inspraak (door internetreferenda) organiseren die voor ons bindend zijn; het standpunt met het grootste draagvlak zullen we als partij verdedigen in het parlement. Tenminste, als we als partij effectief deelnemen aan parlementaire verkiezingen en de kiezer ons een mandaat geeft. Op die manier overstijgt deze burgerlobby alle ideologische oogkleppen en wordt ze de verwezenlijking van wat ooit de volkswil heette.

Het concept is zoals dat van IJsland. De burger kiest de thema's en een burgerpanel komt bij elkaar, laat zich informeren door experts en betrokkenen en stelt tenslotte de vragen en keuze-opties van het referendum op.

We gebruiken daarvoor de eID webapplicatie waarvan het concept ontwikkeld is door Frank Cornelis toen hij nog bij Fedict werkte. De module laat toe om verkiezingen en referenda te organiseren waarbij de burger kan stemmen met behulp van de elektronische identiteitskaart. Makkelijk, te makkelijk zo blijkt want zijn voorstel werd door de top van Fedict[26] netjes opgeborgen. De mogelijke politieke consequenties waren wellicht te onzeker.

De internetreferenda zullen allicht een antwoord zijn op de verzuchting van vele jongeren als we socioloog Luc Huyse mogen geloven. Hij stelt namelijk dat jongeren liefst à la carte zouden willen stemmen, per thema.[292]

Interessante referenda

Wat zijn de onderwerpen en thema's die mensen belangrijk vinden ? Hieronder enkele onderwerpen die sterk leven op sociale media en die regelmatig aan bod komen opiniestukken.

Basisinkomen

Dit is momenteel een discussiepunt in de publieke opinie. Bepaalde voorstanders willen een basisinkomen bovenop de bestaande sociale zekerheid, terwijl andere voorstanders een basisinkomen willen waarmee je dan je plan moet trekken: geen terugbetaling dokter- en ziekenhuisbezoek, en inschrijvingsgeld volgens kostprijs in plaats van het quasi gratis onderwijs nu. Als er ooit peilingen rond het basisinkomen worden georganiseerd, moet duidelijk gevraagd worden welke (sociale) voorzieningen door het basisinkomen mogen of moeten vervangen worden. Dus zeker geen ja-nee referendum.

Financiering van religies

Het is een debat dat af en toe de kop opsteekt in België. Moet de overheid, lees de belastingbetaler, godsdiensten en structuren financieren of subsidiëren ? In IJsland staat nog slechts 22 % van de bevolking achter dat systeem.[293]

---

[26] Federale overheidsdienst die zich bezig houdt met digitale transformatie en ondersteuning

Er zijn nochtans ook goede argumenten vóór het behoud van financiering door de overheid: *wie betaalt, bepaalt*. Of tenminste wie betaalt, kan voorwaarden opleggen en controle uitoefenen.

Ook het Duitse systeem van kerkbelasting is een interessante optie. Daar betaal je sowieso, maar bepaal je zelf naar welke religie een stukje van je belasting gaat.

Kindergeld

Kindergeld is in de negentiende eeuw in Frankrijk voor het eerst ingevoerd om de inkomsten van gezinnen met lage lonen op te trekken. Een sociale maatregel dus. Vandaag spelen in de discussie ook andere uitgangspunten mee, zoals overbevolking (van België en de planeet) en de verhouding tussen actieve beroepsbevolking en gepensioneerden ? Moet het krijgen van kinderen nog altijd aangemoedigd worden ? Is er een gulden middenweg of zijn de doelstellingen te combineren ? Hoe dan ook, de vraag is of en voor hoeveel kinderen we nog kindergeld willen voorzien. Een vraag die dus niet losstaat van het debat rond het basisinkomen.

Een andere invalshoek is het idee om kindergeld te koppelen aan een voorwaarde, waardoor het geen stukje basisinkomen meer wordt. De Open VLD lanceerde in 2015 het voorstel om kindergeld te koppelen aan schooldeelname, met de bedoeling om vooral allochtone kinderen zo vroeg mogelijk in het onderwijs te krijgen en zo de integratie te bevorderen.[294]

Onderwijs

Het Vlaams onderwijslandschap is nog altijd verdeeld volgens levensbeschouwelijke breuklijnen. Men heeft enerzijds het vrije (maar wel grotendeels door de overheid gefinancierd) onderwijs op religieuze basis (katholiek, islam en joods) en anderzijds het openbaar "neutraal" onderwijs (dat door een overheid zoals een gemeente of een provincie wordt georganiseerd). De laatste decennia zijn er echter ook scholen opgericht die niet uitgaan van een filosofie of religie, maar eerder van een opvoedingsvisie en een onderwijsmethode (die beide ook weer niet los staan van een maatschappijvisie), zoals de Steinerscholen.

De vraag aan de samenleving is hoe zij dit vandaag ziet. Moet het vrij onderwijs op basis van een religie en filosofie blijven bestaan of is religie een privé-aangelegenheid ? Of is een combinatie tussen religie en onderwijsproject mogelijk, omdat religieuze scholen ook vandaag reeds een opvoedingsproject uitdragen ?

De vraag komt er dus op neer welke breuklijnen het onderwijslandschap mogen of moeten diversifiëren;

- een pedagogische visie
- een visie rond onderwijs en leermethodes
- een religie of levensfilosofie

5. Wat als … u nu al inspraak zou hebben

Om een idee te hebben hoe Vlaanderen en België er zouden uitzien als het beleid zou overeenstemmen met de publieke opinie of met andere woorden als er echte inspraak zou bestaan, is het interessant om een aantal peilingen te overlopen. De resultaten ervan zijn interessant omdat ze afwijken van het gevoerde beleid. Twee nuances daarbij. Vele peilingen zijn bestelde peilingen, waarvan de resultaten de klant (toevallig) goed uitkomen. Ook over de wetenschappelijkheid, zoals de representativiteit of de mogelijke sturing door de vraagstelling, kan hier en daar daarom zeker gediscussieerd worden. Maar alleszins stemt het tot nadenken dat de resultaten van die peilingen ver staan van het daadwerkelijk gevoerde beleid.

Minder immigratie

Volgens een onderzoek van Ipsos in 2011 vond 94 procent van de Belgen dat er op dat moment de laatste vijf jaar te veel migranten waren bijgekomen. En 72 procent van de Belgen vond dat de immigratie ons land geen goed heeft gedaan.[295] Uit de resultaten van de G1000 bleek bovendien een draagvlak voor het principe van integratieplicht en voor een Europese harmonisering van het immigratiebeleid.[296] Wat die integratieplicht precies inhoudt, werd tijdens de G1000 niet gedefinieerd.

Een andere peiling bevestigde dat de Vlaming de grenzen niet willen sluiten, maar anderzijds dat het asielbeleid gericht moet zijn op terugkeer. Men wil bijvoorbeeld een tijdelijk verblijf voor politieke vluchtelingen in plaats van immigratie op definitieve basis.[297]

Sociaal: één pensioenstelsel in plaats van drie

Ook op sociaal vlak zijn er een aantal resultaten uit bevragingen die afwijken van het huidige beleid. Zo bleek uit de resultaten van de G1000 dat er draagvlak is om werkloosheidsuitkeringen te beperken in de tijd.[298] Minder sociaal dus, maar anderzijds willen Belgen de kinderbijslag dan weer afhankelijk maken van het inkomen, wat dan weer wijst op een zekere solidariteit met lagere inkomens.[299] Uit de verschillende bevragingen blijkt geen eenduidig sociale of asociale intentie van de burgers.

Een ander standpunt is de harmonisatie van de verschillende pensioenstelsels (werknemers, ambtenaren, zelfstandigen) die werd voorgesteld door de 700 Belgische deelnemers op de G1000 in november 2011. Het begrip harmoniseren werd hier niet duidelijk geformuleerd. Hoe dan ook, dit standpunt is op het eerste gezicht in tegenspraak met het standpunt van de Pensioencommissie onder leiding van Frank Vandenbroucke. Die pleiten namelijk "niet voor een integratie van de wettelijke stelsels van werknemers, zelfstandigen en ambtenaren".[300]

Fiscaal : geen gunstregimes meer

Als men de bevragingen bekijkt over fiscaliteit, lijken de resultaten eerder op een reactie van een afgunstige meerderheid tegen een begoede minderheid te zijn. Zo is men voor een vermogens(winst)belasting (terwijl we toch al onroerende vermogensbelastingen hebben), wil men bedrijfswagens zwaarder belasten (zonder onderscheid naar bijvoorbeeld vervuiling) [301] en wil men een Tobintaks op financiële transacties [302].

Wellicht moet men die afgunstige meerderheid eerder beschouwen als een meerderheid die zich verongelijkt voelt door de vele ontwijkingsmogelijkheden en gunstregimes die bepaalde minderheden genieten door middel van succesvolle lobbystrategieën. Zo is de meerderheid best bereid om de vennootschapsbelasting te verlagen op voorwaarde dat men de

achterpoortjes dichtdoet. [303] Het zou interessant zijn om aan de mensen te vragen of ze met die achterpoortjes ook de fiscale gunstregimes bedoelen.

In 2013 werd een bevraging gedaan naar het fiscale rechtvaardigheidsgevoel.[304] Vooral bij cijferberoepen, al bleek het verschil met niet-professionals niet zo groot. Daaruit bleken standpunten die men allang kent, maar nu bevestigd ziet, zoals de fiscale wetgeving die te complex is en de belastingdruk die te hoog is. De Belg wil daarom niet weten van een btw-verhoging om een lagere personen-en/of vennootschapsbelasting te compenseren. Dat mensen de belastingtarieven progressief willen laten stijgen is toch markant en een duidelijke vingerwijzing naar de voorstanders van een vlaktaks (slechts één tarief voor zowel hoge als lage inkomens).

Economie: geen voorkeursbehandeling voor ARCO

Uit een peiling, uitgevoerd door de zender ActuaTV, blijkt dat niet de overheid (dus de belastingbetaler), maar het ACW zelf, als referentie-aandeelhouder, de Arco-coöperanten moet vergoeden voor het geleden verlies van hun inbreng als gevolg van het faillissement van Arco. Dat is een standpunt dat duidelijk verschilt van het regeerakkoord Michel I waarin afgesproken werd dat de "overheid naar een alternatief moet zoeken" nadat de Europese Commissie de staatswaarborg als een illegale overheidssteun beschouwde.[305]

Milieu en ecologie : geen voetbalstadion en geen kernenergie

En dan nu een voorbeeld van peilingen die elkaar tegenspreken. 66 procent van de Belgen was in 2011 voor een kernuitstap en vond het een goede zaak dat de drie oudste kernreactoren tegen 2015 zouden sluiten. 61 procent was toen voor een totale kernuitstap tegen 2025.[306] [307] De regering Michel I besliste in 2014 echter om de kerncentrales Doel 1 en 2 10 jaar langer open te houden dan eerder was afgesproken.[308] Ze kregen achteraf gelijk van de nucleaire lobby : volgens hun peiling is namelijk 75 % van de mensen voorstander van een combinatie van kernenergie en hernieuwbare energie.[309] Kortom, één van de twee peilingen is fout : ofwel zijn we voor een totale kernuitstap, ofwel zijn we voor een combinatie van kernenergie en hernieuwbare energie. Het is een interessante vraag voor een nieuwe peiling, maar dan georganiseerd door een onafhankelijke opdrachtgever.

Een ander onderwerp waar beleid lijkt te verschillen van de publieke opinie is dat van het nationaal voetbalstadion. Als het aan de kijkers van Actua-TV ligt, komt er helemaal géén nationaal voetbalstadion op parking C van de Heizel in Grimbergen. In totaal is namelijk meer dan 70 % van de kijkers tegen de plannen : [310]

· Voor, want dat is goed voor het Belgisch voetbal: 25 %

· Voor, want het is een oplossing voor Anderlecht: 1 %

· Voor, om alle redenen: 3%

· Tegen, want het is concurrentievervalsing: 7 %

· Tegen, want de belastingbetaler betaalt ultiem de rekening: 35 %

· Tegen, voor alle redenen: 29 %

Gezien de controverse rond dit project, was het logischer geweest om via een volksraadpleging aan de Belgen te vragen in hoeverre zij een volledig nieuw voetbalstadion met overheidsgeld willen financieren, samen met nog enkele andere opties. Misschien had een renovatie van het Heizelstadion voldoende draagvlak gehad.

Justitie : afschaffing afkoopwet

Een ander discussiepunt waar de "gewone man en vrouw" hun ongenoegen laat blijken, is de zogenaamde afkoopwet. Een ruime meerderheid van de Vlamingen wil niet dat fraudeurs hun proces nog kunnen afkopen.[311] De grote tegenstand heeft allicht te maken met een aantal rechtszaken die afgekocht werden en die voor veel verontwaardiging hebben gezorgd. Zo is er de indruk van een klassenjustitie ontstaan waarbij rijken aan vervolging en straffen ontsnappen.

Even ter herinnering : de afkoopwet is een zwaktebod. Omdat justitie traag werkt (en dan verjaring dreigt) en omdat één procedurefout (te) grote gevolgen heeft, heeft men de afkoopwet ingevoerd, "om toch nog iets te hebben". Maar nu blijkt deze wet zijn doel voorbij te schieten. Ook drugscriminelen, oplichters en allerhande witteboordencriminelen maken van deze regeling gebruik om op een goedkope manier een veroordeling te ontlopen. De beleidspartijen hadden dit nochtans kunnen weten vermits verschillende magistratenverenigingen bij het ontwerp al aan de alarmbel hadden getrokken.[312]

Met de afkoopwet erbij heeft een crimineel in totaal drie mogelijkheden om een veroordeling te ontlopen. Eerst en vooral is er de kans dat de zaak gewoon geseponeerd wordt en als de zaak niet geseponeerd wordt, is het kwestie om een procedurefout te vinden. Eén procedurefout in België betekent dat niet alleen het betrokken bewijs nietig wordt, maar dikwijls het hele onderzoek. Vindt de advocaat geen procedurefout, dan kan de verdachte zijn proces afkopen, zelfs helemaal aan het einde van een lange procedure en meestal aan een goedkoop tarief. En dat in alle discretie want de onderhandelingen zijn niet openbaar en het akkoord moet niet goedgekeurd worden door een rechter. Op die manier wordt de afkoopwet gebruikt in een juridische kansberekening. Het hoeft geen betoog dat er weinig publiek draagvlak is voor dit systeem en dat het hoogstwaarschijnlijk zou sneuvelen na een bindend referendum. Het Grondwettelijk Hof heeft de afkoopwet uiteindelijk verworpen omdat een akkoord niet wordt gecontroleerd door een rechter.

Verkeer : rijbewijs met punten en meer controle

Een grote meerderheid van de weggebruikers wil meer trajectcontroles en trager verkeer in de bebouwde kom.[313] Het is een opinie die ook effectief in beleid wordt omgezet door de Vlaamse regering.

Wat nog niet in beleid is omgezet, is het rijbewijs met punten. Uit een peiling in 2014 van mobiliteitsorganisatie VAB en radiozender MNM bleek namelijk dat jongeren gewonnen zijn voor een rijbewijs met punten en voor meer nachtcontroles. [314]

6. Depolitisering van de uitvoerende en rechterlijke macht

Een coalitiecultuur leidt automatisch tot een collusie van wetgevende en uitvoerende macht, met politisering tot gevolg. Het zal dus een hele opdracht worden om beide machten te depolitiseren. De traditionele politieke partijen hebben immers een uitgebreid en loyaal netwerk opgebouwd binnen vele overheidsinstellingen.

Bovendien is de politisering deel van het systeem geworden door regelingen zoals het cultuurpact. Het komt er dus ook op aan om dergelijke regelingen af te schaffen.

Ministers aanduiden: een apolitiek expertenkabinet

Veel voorstanders van directe democratie, zoals de Piratenpartij in IJsland, maar ook prof emeritus Wilfried De Wachter, stellen voor om burgemeesters en ministers rechtsreeks te laten kiezen door de burgers als antwoord op de politisering. Ook in een verder verleden stelden de socialisten in het Charter Van Quaregnon al voor om de burgemeester rechtstreeks te laten kiezen.[315] Maar in dat geval bestaat het risico dat je in de praktijk evenzeer beroepspolitici kiest waardoor de wetgevende en uitvoerende macht nog altijd gestuurd worden door dezelfde organisaties, namelijk politieke partijen. En daarmee bevestigt men de schending van de triasleer en bestendigt men eigenlijk gewoon de coalitiecultuur.

Anderen stellen het Amerikaanse 'spoil' systeem voor, dat trouwens ook gebruikt wordt voor het aanstellen van Europese Commissarissen.316 In dat systeem worden politieke kandidaten op de rooster gelegd door het parlement. Punt is : in de praktijk blijft het een politieke benoemingscarroussel zoals we gezien hebben bij de aanstelling van de Europese Commissarissen in 2014. De aanstelling was toen nog altijd een koehandel tussen socialisten, liberalen en christendemocraten waarbij uiteindelijk allemaal beroepspolitici (waaronder zelfs een aantal lobbyisten) werden aangesteld. Kortom, dit 'spoil' systeem is het beste, op voorwaarde dat de coalitiecultuur gebroken wordt.

Ook op gemeentelijk niveau kan men als burgemeester en schepenen evenzeer niet-politieke profielen kiezen. Constant de Ranitz was bijvoorbeeld burgemeester van Utrecht van 1948 tot 1970 en was geen lid van een politieke partij.[317] En in Maastricht is de partijloze Annemarie Penn ter Strake sinds 2015 burgemeester.[318]

Collusie op gemeentelijk niveau is wettelijk verankerd: nog veel werk aan de winkel

Het gemeentedecreet van 2005 zette alvast een kleine stap in de richting van de scheiding tussen uitvoerende en wetgevende macht door de mogelijkheid te voorzien van een voorzitter van de gemeenteraad die niet de burgemeester is.[319] Hij of zij krijgt hoogstens het dubbel van het presentiegeld van de gemeenteraadsleden, wat veel minder is dan de schepenen en de burgemeester. Het hoofd van het wetgevend orgaan op gemeentelijk niveau is met ander

woorden een functie die nog niet echt serieus wordt genomen. Dat blijkt ook uit de verkiezingen van 2012. Slechts ongeveer een derde van de gemeenten en steden heeft effectief een aparte gemeenteraadsvoorzitter.[320]

In tegenstelling tot het federale en Vlaamse parlement zijn de leden van de uitvoerende macht op gemeentelijk niveau (burgemeester en schepenen) bovendien lid van het wetgevend orgaan, met name de gemeenteraad. En dat is uiteraard een flagrante aanfluiting van de scheiding der machten. Kortom, werk aan de winkel voor wie het gemeentelijk niveau wil democratiseren.

Ocmw integreren in gemeentelijke werking en ocmw-raad afschaffen

Het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) is een gemeentelijke dienst. Het verstrekt diensten aan armen, zorg aan ouderen (het OCMW beheert onder andere bejaardentehuizen) en ook psychische hulp aan de inwoners. Zij geeft ook uitkeringen aan mensen die kunnen aantonen niet rond te komen, armen, het zogenaamde "leefloon". Het OCMW heeft ook een politiek orgaan, de ocmw-raad, en een eigen rechtspersoonlijkheid.

In andere landen maken deze diensten gewoon deel uit van de diensten van het gemeentebestuur. Het OCMW is immers de sociale dienst van de gemeente. De logica zelve.

In België is er in 2017 een politiek debat over de ocmw-raad en de integratie in de gemeentelijke werking. [321] Voor politici uit traditionele partijen blijkt de afschaffing van de ocmw-raad en de integratie in de gemeente niet vanzelfsprekend te zijn. Zo argumenteert Philip De Coene (sp.a voorzitter ocmw Kortrijk) dat ‘dit eigenlijk een principestrijd is want dat het nu toch goed werkt’.[322] Het is begrijpelijk dat beleidspartijen niet snel geneigd zijn om een instelling af te schaffen waar ze hun partijsoldaten kunnen plaatsen, ook al heeft deze instelling geen democratische en bestuurlijke meerwaarde.

7. Efficiënte en integere overheid; onderzoekspolitici en auditors gezocht

Een efficiënte overheid begint bij efficiënte besluitvorming: Unia

De Raad van State controleert de juridische zuiverheid van ontwerpen van besluitvorming. Kwaliteitscontrole van besluitvorming mag echter niet beperkt blijven tot juridische zuiverheid. Ook de bestuurskwaliteit is van belang. Als de besluitvorming met haken en ogen aan elkaar hangt, kan de uitvoerende macht nooit efficiënt werken. Liberalen (N-VA & Open VLD) maken er bijvoorbeeld de gewoonte van om overheidsdiensten af te schilderen als log, bureaucratisch en inefficiënt zonder daarbij hun eigen verantwoordelijkheid als besluitvormers hierin te erkennen.

Het samenwerkingsakkoord van Unia in 2014 is een voorbeeld van een bestuurlijk gedrocht of om het beleefder uit te drukken, het resultaat van besluitvorming zonder kwaliteitscontrole.

Unia is een overheidsinstelling die werd opgericht als opvolger van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding. Ze heeft als opdracht allerlei vormen van discriminatie te analyseren en beleidsadviezen te formuleren. Een eerste bedenking is waarom men seksisme en het daarvoor opgerichte Centrum voor gelijkheid van mannen en vrouwen er niet mee in heeft opgenomen, vooral omdat het zelf ook streeft naar een genderevenwicht in de 'interfederale' Raad van Bestuur.

De instelling is opgericht door de zogenaamde Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en valt dus onder de bevoegdheid van het Brusselse Gewest. Deze Verenigde Vergadering is een instelling die in het leven is geroepen in één van de vele staatshervormingen. Je verwacht dat het Brusselse Gewest speciaal is gekozen om ook taaldiscriminatie aan te pakken. Maar laat taal nu net niet in die lijst van opgesomde discriminaties zitten. De vraag is dan waarom de politici er niet gewoon een federale instelling van gemaakt hebben?

Typisch bij de oprichting en het bestuur van zo'n instellingen is de wafelijzerpolitiek. Vetzucht is dan altijd het gevolg. Zo is er niet één directeur, maar zijn er twee codirecteurs, elk van een andere taalrol want we leven in een communautair land. Deze instelling moest dus communautair én politiek correct zijn.

En nogmaals, waarom moet deze instelling een aparte rechtspersoonlijkheid hebben? Omdat ze opgericht is door zeven parlementen ? Wellicht omdat bij een rechtspersoon een Raad van

Bestuur hoort. De leden van de Raad van Bestuur van Unia zijn inderdaad mensen die aangeduid zijn door de meerderheidscoalities van zeven parlementen.

Een ander punt van kritiek in dit akkoord zit in de personeelsaanwervingen. Er wordt namelijk geen personeel aangeworven naargelang de werklast, maar naargelang de beschikbare kredieten. Is er weinig werk en veel budget, dan zal er volgens deze regeling een te veel aan personeel ontstaan.

Kortom, het is nuttig om ook bij besluitvorming naast het advies van de Raad van State ook het advies van het Rekenhof te vragen, en te volgen.

Normering altijd zo centraal mogelijk: de geluidsnormen

De grootste miskleunen op bestuurlijk vlak in de Belgische politieke geschiedenis zijn wellicht de verschillende staatshervormingen. Het zijn resultaten van politieke koehandels zonder dat er naar bestuurlijke kwaliteitscriteria is gekeken. Doordat communautaire dossiers politiek altijd heel moeilijk zijn, laat men het criterium *bestuurskwaliteit* blijkbaar vallen.

Een voorbeeld van zo'n criterium is om normeringen zo veel mogelijk te centraliseren. Als je dat niet doet, krijg je het risico op een soort interne concurrentie zoals bij de geluidsnormen voor vliegverkeer. Zo werden geluidsnormen ingevolge een staatshervorming de bevoegdheid van de Gewesten, waarop het Brussels Gewest besliste om de geluidsnormen te verstrengen. Het Brusselse Gewest zelf heeft namelijk geen luchthaven. Het is de 'Vlaamse' luchthaven in Zaventem, vlak naast het Brusselse Gewest, die het slachtoffer is.

Centrale normering van consumptiegoederen door de EU is een voorbeeld van één van haar meerwaarden, die ook door de burger gewaardeerd wordt. Stel je eens voor dat elke lidstaat eigen regels zou hebben rond bijvoorbeeld gsm-opladers.

Wie financiert, moet zélf de juiste besteding ervan controleren: het Vlinderakkoord

Naast centralisering van normen zijn er ook bestuurscriteria rond financiering. Wie subsidies uitkeert, of een overheid die gewoonweg uitgaven plant, moet duidelijk bepalen waarvoor ze moeten dienen. En moet daarna zelf ook nauwgezet controleren of de centen effectief

daarvoor gebruikt zijn. Het principe is simpel en logisch, maar toch zie je dat er veel tegen gezondigd wordt, met alle gevolgen van dien. Kijk maar naar de voorbeelden van de Europese subsidies voor Gaza, Egypte, Spanje en Zimbabwe. Inspecties van Financiën binnen verschillende overheidsniveaus moeten daarom dikwijls deze opmerking herhalen.

Een flagrant voorbeeld van twee zondes tegen dit principe is te vinden in het Vlinderakkoord dat het resultaat is van de zesde Staatshervorming in 2012.

Federale werkloosheidsuitkeringen : Wallonië en Brussel controleren zichzelf …

De controle op de 'beschikbaarheid' van de werklozen is overgeheveld van de federale Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) naar de gewesten. Sinds juli 2004 was de RVA verantwoordelijk voor die controles, via een systeem van evaluatiegesprekken en sancties.

Samengevat betekent dit : de federale overheid betaalt, het gewest controleert of de uitbetaling terecht is. Laat ons eens in het vel van de communautaire wolf kruipen. Als het Waalse en Brusselse Gewest streng controleert en vele werkloosheidsuitkeringen laat schrappen, dan komen een deel van die mensen terecht bij de Waalse en Brusselse ocmw's, die gefinancierd moeten worden door Waalse en Brusselse gemeenten. Dat is echter niet in het belang van Wallonië en Brussel. En als het Waals en Brussels Gewest die controles niet zo nauw nemen, dan betaalt de federale overheid gewoon de werkloosheidsuitkeringen uit. Zonder meer. Het is dus uitkijken naar de ijver van de Gewesten om werklozen op te volgen.

Welk parlement gaat de efficiëntie van die controles op de 'werkbereidheid' controleren ? Gaat het federale parlement de uitvoerende macht van de gewesten controleren ? Zo ja, gaan de gewesten zomaar toestaan dat het federale parlement, met een eventuele andere meerderheidscoalitie, zich hierin komt moeien ?

Brussel krijgt blancocheque van 580 miljoen €per jaar

Nog erger wordt het wanneer men een uitgavepost overeenkomt zonder af te spreken waaraan men de centen mag uitgeven. Dan valt er immers niets te controleren en heb je als betalende overheid geen recht van spreken. Dat is het geval voor de jaarlijkse financiering van het

Brusselse Gewest. Het Brussels gewest ontvangt € 461 miljoen in 2015 + € 125 miljoen Beliris[27]-middelen. Dit brengt het totaal op €586 miljoen.

Dit bedrag stemt ongeveer overeen met de begrotingstekorten van de jaren voorheen. Het is dan ook grotesk dat de Brusselse begrotingsminister Vanhengel (Open VLD) in persconferenties telkens komt gloriëren dat de begroting in evenwicht is.

Men had toch minstens verwacht dat er tegenover die 580 miljoen € iets stond, zoals concrete investeringen in de hoofdstedelijke functie of een interne staathervorming met bijvoorbeeld de samenvoeging van politiekorpsen en ocmw's. Subsidies zonder duidelijke afspraken rond besteding (en controle erop) vormen een vrijbrief voor misbruiken, slecht bestuur en verspilling.

Lobbyfiscaliteit: aftrekken schrappen en tarieven egaliseren

De lobbyfiscaliteit met de gekende diarree aan uitzonderingen en aftrekken is uiteraard ook een voorbeeld van slechte besluitvorming. Het is al door velen dikwijls gezegd en herhaald, maar hier dus nog eens. Door schrapping van aftrekken en uitzonderingen kunnen de tarieven van personen-en vennootschapsbelasting voor iedereen verlaagd worden.

Daarnaast komt het erop aan om de binnenlandse belastingontwijking te counteren. We kennen allemaal het verschijnsel van de belastingontwijking naar belastingparadijzen, maar er bestaat ook zoiets als *binnenlandse belastingontwijking*. Zo laat men inkomsten in een vennootschap belasten om de duurdere personenbelasting te ontwijken. Een andere manier van *binnenlands ontwijken* is om (als persoon of als vennootschap) een inkomen te laten kwalificeren als een inkomen dat aan een lager tarief belast wordt.

Veel discussies met de fiscus gaan over deze twee ontwijkingsmanieren. Dit betekent veel verloren energie voor fiscus én belastingplichtige. Egalisering van tarieven moet dus op twee

---

[27] Beliris of officieel de Samenwerkingscommissie van de Belgische Regering met de Brusselse Hoofdstedelijke Regering is een Belgisch overlegorgaan waarin de federale regering de samenwerking met de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, regelt. Dit ter bevordering van:

- de internationale rol van Brussel vanwege de aanwezigheid van de instellingen van de Europese Unie in de Europese wijk, en van de hoofdzetel van de NAVO in Brussel.
- het functioneren van Brussel als hoofdstad van België.

fronten gebeuren. Het aantal vennootschappen die om puur fiscale redenen opgericht worden, zou daardoor dalen; dat betekent minder kosten en werk voor de belastingplichtige en minder controlewerk voor de fiscus.

Operationele audits: het parlement heeft onderzoekspolitici en een auditdienst nodig

Na de besluitvorming komt de uitvoering en de controle er op. Onze democratie heeft sterke instellingen die het parlement helpen bij haar controletaken: de Inspectie van Financiën die overheidsopdrachten controleert en het Rekenhof dat de boekhoudingen en begrotingen van overheden controleert.

Het parlement moet echter ook de operationele werking van de rechterlijke en uitvoerende macht controleren. In tegenstelling tot het Vlaamse niveau is het federale parlement daar momenteel niet voor uitgerust. Daarvoor moet het parlement beroep kunnen doen op een auditdienst die de operationele werking opvolgt en controleert. Een dienst die gelijkaardig is aan het Rekenhof die financiële audits doet. Het is dan aan het parlement om zo'n auditdienst te sturen met juiste opdrachten: alleen het parlement mag de onderzoeksvragen en de scope van onderzoeken definiëren. Om dat goed te doen heb je meer onderzoekspolitici nodig, met name parlementsleden die zich concentreren op efficiëntie en integriteit van overheden. Mensen met ervaring in de auditwereld, Justitie en onderzoeksjournalisten.

Nu zult u zeggen: maar er zijn toch al auditdiensten binnen een aantal federale overheidsdiensten ?! Klopt, en dat is uiteraard beter dan niets natuurlijk; zij staan dan onder de hoogste ambtenaar van hun administratie. Vlaanderen staat op dat vlak een stapje verder dan de federale overheid. Vlaanderen heeft namelijk één overkoepelende interne auditdienst die in een agentschap zit en dat onder leiding staat van de Vlaamse regering. Samengevat komt het erop neer dat Vlaams en federaal de uitvoerende macht zichzelf controleert. Nogmaals, dit is beter dan niets, maar het is toch logisch dat de parlementen in hun grondwettelijke controletaak worden bijgestaan door een professionele auditdienst, gelijkaardig aan de Inspectie van Financiën en het Rekenhof voor financiële controles.

Wat de rechterlijke macht betreft is er geen reden om de controle op een andere manier te organiseren. Professor Paul Van Orshoven [323] uitte in 2009 tijdens een debat nog kritiek op de houding van de rechterlijke macht als het over controle gaat. *De hoogste gezagsdragers*

van de rechterlijke orde riepen in de jaren tachtig, toen een aantal disfuncties van het gerecht aan het licht kwam, de onafhankelijkheid van de rechter in om zich daarachter te verschuilen en te ontsnappen aan elke controle van de wetgevende en uitvoerende macht, die orde op zaken wilden stellen. De onafhankelijkheid in de uitoefening van de rechterlijke bevoegdheden, dus bij het nemen van concrete jurisdictionele beslissingen, neemt niet weg dat er voorzien kan worden in een systeem van toezicht op de rechter en op de werking van de rechters in het algemeen, om hun functie tot een goed einde te brengen.

Montesquieu nuanceert eigenlijk de rol van de rechterlijke macht: *'le juge n'est que la bouche de la loi', de rechter is slechts de mond der wet*. Montesquieu gaat nog verder in zijn nuancering: de rechterlijke macht is een '*pouvoir nul'*, mag geen macht zijn, moet '*nul et invisible*' zijn, onzichtbaar.[324] Daarin heeft hij gelijk. Een rechter doet eigenlijk niet meer dan feiten toetsen aan regels, net zoals zo vele ambtenaren doen bij de uitvoerende macht. Zo toetst de fiscus bijvoorbeeld de boekhouding van een belastingplichtige aan de fiscale regels. Kortom, ook Montesquieu geeft dus een argument om de rechterlijke macht op dezelfde manier te controleren als de uitvoerende macht.

8. Scheiding der machten vereist een doorgedreven decumul

Ondanks de succesverhalen van lobbygroepen is en blijft het een liberale verworvenheid en een democratisch recht om zich te organiseren en gezamenlijk zijn belangen en standpunten te behartigen. Een goed georganiseerd middenveld is bovendien een meerwaarde in een samenleving. Maar de succesverhalen in het hoofdstuk *lobbycratie* roepen vragen op waar nu de grenzen liggen van het toelaatbare en het laakbare.

Belangenbehartiging op zichzelf is niet fout. Zo zijn er heel wat mensen en organisaties die opkomen voor een nobel doel of voor algemene belangen zoals milieuorganisaties, werknemers- en werkgeversorganisaties, derde- en vierdewereld ngo's en mensenrechtenactivisten. Deze maatschappelijke organisaties zijn bovendien transparant over hun standpunten en hun doelstellingen. Belangenbehartiging wordt een probleem als het belang individueel is (van een bedrijf of een bedrijfssector), als de beïnvloeding heimelijk gebeurt (dan spreekt men van lobbying) en als het doel indruist tegen algemene normen of geen draagvlak heeft.

Decumul betekent scheiding tussen politiek, bedrijfsleven en uitvoerende macht

Het toppunt in het Telenetschandaal was Siegfried Bracke (N-VA). Hij zetelde in de zogenaamde adviesraad van Telenet en was tegelijk parlementsvoorzitter, het hoogste ambt in een democratie. Hij moet dus onder andere parlementsleden de les spellen inzake deontologie terwijl hij hier zelf op vlak van integriteit gefaald heeft. Siegfried Bracke heeft hiermee het ambt van de parlementsvoorzitter besmeurd. Dat de N-VA vervolgens besliste om hem als parlementsvoorzitter toch te laten aanblijven, is dan ook onbegrijpelijk. Zeker voor een partij die in haar verkiezingscampagne net pleitte voor meer integriteit, zoals de afschaffing van politieke benoemingen.

De verontwaardiging tijdens het Telenetschandaal begin 2017 ging meestal niet verder dan de bedragen die de politici ontvingen en het feit dat ze er weinig of niets voor moesten doen. Het echte probleem is echter dat het ging om parlementsleden die tegelijk ook in betaalde dienst consultant zijn en daarmee worden ze eigenlijk ook minstens op een passieve manier lobbyist. Of denkt u dat dergelijke parlementsleden tijdens debatten kritische stellingen zullen innemen tegen hun client of diens belangen ? Ze worden door de samenleving betaald om in het parlement het programma van hun kiezers en het algemeen belang te behartigen. Maar ze worden dus ook betaald om in dat zelfde parlement de besluitvorming te beïnvloeden ten gunste van de bedrijfsbelangen van hun klant. Belangenconflict dus.

Het parlementair debat over decumul ging daarna over bijverdienen, terwijl het vooral over belangenconflicten en -vermenging moet gaan. Wie heeft er immers een probleem mee dat Siegfried Bracke en Patrick Dewael na hun uren bijvoorbeeld gaan bijverdienen als kelner in een dancing.

Zelfde verhaal bij de politici die in de Raad van Bestuur van banken zetelen. Denkt u dat zij nog even gedreven zijn om te pleiten voor de noodzakelijke strengere regels zoals kapitaalgaranties ?

De kern van de zaak is terug te brengen tot de vraag welke functies door eenzelfde persoon mogen uitgeoefend worden, en welke niet. In het uitgebreide plaatje van Montesquieu gaat het over de vijf machten; iemand met invloed in de ene macht, mag geen invloedrijke functie

in een andere macht hebben. De politieke schandalen, zoals we ze bijna wekelijks moeten lezen, zijn samen te vatten tot een verwevenheid tussen één of meer van de vijf machten. De scheiding der machten, met vijf in plaats van drie machten, moet dan ook hét uitgangspunt zijn voor een parlementaire commissie of werkgroep *deontologie* of *politieke vernieuwing*. Wat daar momenteel gebeurt, lijkt echter meer op theater en politieke maneuvers.

Let op bij debat decumul: niet alleen individuen, maar ook organisaties evalueren

De voorbeelden illustreren het risico, gelegen in het feit dat de groep die de beslissingen neemt (politieke partijen) ook dezelfde groep is die de beslissing uitvoert, of macht heeft in de rechtspersonen die de beslissingen uitvoeren. Nogmaals, dit gaat in tegen het principe van scheiding der machten en ook tegen de principes van functiescheiding, de versie van de scheiding der machten in het bedrijfsleven.

De discussie over belangenvermenging wordt dikwijls slechts gevoerd op individueel niveau : men beoordeelt slechts de vraag of een bepaalde persoon ook andere functies heeft die kunnen leiden tot een belangenconflict of vermenging. Meestal gebeurt dit wanneer die persoon bekend is. Herinner u de discussie rond de draaideurcarrière van Johan Van De Lanotte (sp.a).

De voorbeelden van Dexia en de huisvestingsmaatschappijen illustreren echter dat men de vraag steeds moet stellen op niveau van organisaties in plaats van enkel personen: is een organisatie zowel betrokken bij de beslissingen als bij de uitvoering?

Dat doen we toch ook bij bijvoorbeeld vakbonden, bedrijfslobby's of loges. We kijken waar ze voor staat, hun rol en vooral waar ze overal invloed hebben. En we kijken dan niet zozeer welke persoon die organisatie vertegenwoordigt. Als we bijvoorbeeld naar de farmalobby kijken, weten we zelfs niet wie deze momenteel vertegenwoordigt. Welnu, een politieke partij is net zo goed ook een belangenorganisatie, dit wil zeggen een ideeënorganisatie van mensen die beslissen om samen standpunten en belangen te verdedigen, al dan niet volgens een bepaalde visie en ideologie.

Een ander voorbeeld van belangenvermenging waar de tekening moet gemaakt worden op niveau van de organisatie in plaats van het individu is de affaire Versnick (Open VLD).[325]

Als gedeputeerde in de provincie Oost-Vlaanderen besliste Geert Versnick over bouwkundige vergunningen. Zo bleek dat hij vergunningen verleende aan vastgoedbedrijven die aanwezig waren op de brunch die hij in 2015 organiseerde in Sint-Martens-Latem en waarvan sommige het evenement sponsorden. De heel duidelijke deontologsiche fout is dat Geert Versnick zich liet sponsoren door vastgoedbedrijven waarover hij moest beslissen.

De andere fout bemerk je pas als je de tekening maakt voor de Open VLD als organisatie. In die tekening duikt namelijk ook Carina Van Cauter op. Als advocate vertegenwoordigt ze vaak de vastgoedbedrijven die bij de deputatie in beroep gaan om een bouwvergunning te krijgen. In 2015 kregen zeven aanvragers uiteindelijk een vergunning, tegen advies van de administratie in. Zo ontstaat de indruk dat Versnick de door Van Cauter voorbereide dossiers laat 'passeren'. Een betere reclame kan het advocatenkantoor van Van Cauter zich niet wensen.

Het is tenslotte bekend dat Open VLD bij gemeentelijke bestuurscoalities altijd aast op de schepenambten van Ruimtelijke Ordening. Op die manier kunnen de lokale liberalen via de bestendige deputatie zo veel mogelijk vergunningen voor bouwpromotoren afleveren. En daarmee is de tekening van hun business model compleet. De Open VLD zorgt dus dat ze op alle niveaus binnen de uitvoerende macht invloed uitoefent op het vastgoedbeleid. Deze tekening is daarmee het duidelijkste pleidooi pro depolitisering van de uitvoerende macht, als antwoord op belangenverstrengeling en ongeoorloofde cumuls.

9. Het politieke overheidsapparaat ontvetten

Zoals reeds in dit boek gesteld, is één van de symptomen van een coalitiecultuur de zelfbedieningscultuur en de wafelijzerpolitiek die zorgt voor een te veel aan politieke mandaten en instellingen. Het gaat dan enerzijds om het politieke deel van de overheid (de verkozenen, de schepenen en de ministers) en anderzijds het gepolitiseerde deel met de leden van Raden van Bestuur en (top)ambtenaren. Het zal immers niet voldoende zijn om die coalitiecultuur te doorbreken, ook deze restanten van de politieke vetzucht en zelfbediening zullen daarna moeten aangepakt worden. Zo zijn er een reeks voorbeelden van functies en organen die ofwel gewoon afgeschaft ofwel sterk afgebouwd kunnen worden. Deze aanpak zou de afbouw betekenen van het lucratieve baantjesnetwerk dat eigen is aan een particratie.

Onnodig te zeggen dat er veel neutrale, dus niet-partijpolitieke, expertise nodig zal zijn om deze stal uit te mesten. Dit wordt een hele uitdaging …

Monarchie

De monarchie is uiteraard geen symptoom van particratie, maar is gewoon nog een levend restant van het verleden dat geen plaats heeft in een democratische grondwet. Ze is hier dus alleen te vermelden waard omdat de afschaffing ook een kostenbesparing zou zijn. Men kan de Belgische koning als staatshoofd, die wetten en verdragen ondertekent, vervangen door de parlementsvoorzitter. Dit gebeurt al in verschillende andere landen zonder monarchie. Een protocollaire monarchie kan uiteraard ook nog als er maatschappelijk draagvlak voor bestaat. Zo kan een protocollaire koning ook zinvol zijn binnen de diplomatie en bij begeleiding van handelsmissies. De afschaffing van de grondwettelijke monarchie zou trouwens een mooie gelegenheid zijn om van het Koninklijk domein in Laken het *Central Park* van Brussel te maken.

Senaat

De senaat is na de zesde staatshervorming alleen maar in leven gehouden om niet verkozen politici op te vangen. Voorstanders zeggen dat de senaat een ontmoetingsplaats is voor de taalgemeenschappen. Daarvoor bestaat echter al een orgaan: het federaal parlement. Deze instelling heeft dus geen enkele democratische meerwaarde en kan dus zonder probleem opgedoekt worden.

Minder parlementsleden

België heeft zes parlementen met in totaal 473 verschillende leden, of één parlementslid voor 23000 inwoners. Nederland heeft twee parlementen met in totaal 225 leden, of één parlementslid voor 71000 inwoners. België heeft dus in verhouding driemaal zoveel parlementsleden. Dat het aantal parlementsleden moet verminderen hoeft dus geen betoog. Dergelijke afslanking wordt best samen gedaan met de afschaffing van provinciale kieskringen en de kiesdrempel. Daarbij zou het interessant zijn om voor een gedeelte van het federale parlement een federale kieskring te bestuderen.

Regeringscommissarissen

Regeringsafgevaardigden houden toezicht op de werking van allerhande instellingen, vennootschappen en agentschappen die met de Vlaamse of federale overheid verbonden zijn. Voorbeelden van Vlaamse instellingen zijn De Lijn, de VRT en de universiteiten.
In opdracht van de regering – feitelijk: van de minister die hen benoemt – moeten ze nagaan of de regels wel worden gevolgd en of 'het algemene belang' wel wordt nagestreefd. In de praktijk zijn dit politiek benoemde functies en stelt de controle de facto niets voor, aldus Lode Vereeck als LDD-parlementslid in 2010.[326] Als de controletaak belangrijk zou zijn, zou men inderdaad beter iemand van de oppositie aanduiden. Er bestaat ook geen raadpleegbaar archief van controleverslagen vanwege deze commissarissen.

Regeringscommissaris is een bezoldigde functie, al wordt die niet door iedereen als dusdanig aangegeven als men de website cumuleo.be of het linkedin-profiel nagaat. De vergoeding varieert naargelang de organisatie waarin men zetelt. Enkele voorbeelden zonder politieke insinuatie.

Naam	Instelling	Politieke partij	Jaarvergoeding (€) Niet geïndexeerd	Staatsblad numac
Dominique Offergeld	Belgocontrol	MR	20.000	2015014113
Damien Van Eyll	Nationale Loterij	MR	15.000+500/zitting	2015003195
Johan Hanssens	Proximus	Open VLD	8000 vast + max16.000 variabel	2015014145
Samir Louenchi	Viapass	N-VA	1500+150/vergadering	2014203871
Peter Moors	BIO	Open VLD	2500 + 500/zitting	2014015263
Peter Moors	BTC	Open VLD	2500 + 500/zitting	2014015269
Alain Zenner	HR Rail	MR	2250 vast + max 4500 variabel	2015014118 2013014742

Deze instellingen en agentschappen zijn een deel van de uitvoerende macht en worden dus eigenlijk gecontroleerd door de uitvoerende macht zelf. Logischerwijs worden deze instellingen als deel van de uitvoerende macht beter door het parlement gecontroleerd. Er is in dat verband al gepleit voor de 'single audit': één controle-instantie, en geen 'zeven' naast

elkaar opererende, zoals het Rekenhof, de inspectie Financiën, regeringscommissarissen, enzovoort. Ook de Vlaamse Adviesraad Bestuurszaken (Vlabest) heeft reeds in voorzichtige termen gepleit voor een 'herbeschouwing' van de rol van de regeringscommissarissen.[327]

Ministeriële kabinetten

Ministeriele kabinetten helpen de minister bij de opmaak van wetgeving, omzetting van nieuwe wetgeving en opvolging van het departement. In de praktijk ontvangen de kabinetsmedewerkers lobbyisten en overleggen ze met kabinetsleden van andere politieke partijen in zogenaamde IKW's (Inter Kabinetten Werkgroepen).

In een democratie waar wetgeving in het parlement gemaakt wordt en niet achter gesloten deuren van kabinetten, zijn zulke kabinetten overbodig en zelfs hinderlijk voor de transparantie.

Voorstanders stellen dat men op die manier experten en consultants kan aantrekken en dat is natuurlijk ook zo, maar die experten staan dan niet ter beschikking van het parlement. In een parlementaire democratie is het aan het parlement om ad hoc experten te raadplegen, bij voorkeur met verschillende meningen, zodat men in de bevoegde parlementaire commissie een tegensprekelijk debat krijgt met vrije concurrentie van meningen. Een deel van het budget van de kabinetten moet door het parlement gebruikt kunnen worden voor consultancy, expertises en studies.

Hoge Raad voor Justitie328

De Hoge Raad bestaat uit 44 leden en 43 medewerkers die samen jaarlijks 6,5 miljoen euro kosten. Zoals hoger beschreven zou deze gepolitiseerde instelling beter afgeschaft worden en vervangen worden door een auditdienst onder leiding van het parlement dat niet gepatroneerd wordt door een meerderheidscoalitie. De echte auditors die reeds bij de Hoge Raad werken, kunnen mee overgaan in zo'n nieuwe auditdienst.

Provincies: niet halveren, maar volledig afschaffen zoals in Wallonie

Vijftig jaar geleden waren er drie politieke niveaus (gemeente, provincie en nationaal). Vandaag hebben we er vijf (gemeente, provincie, Vlaams, federaal en Europees). Dat is van het goede te veel. Bij de oprichting van het Vlaamse niveau had men het provinciale niveau ineens moeten afschaffen en de bevoegdheden naar de gewesten overhevelen.

Als we Ivan Sabbe van de LDD mogen geloven, zou de afschaffing van de provincies een bruto besparing van 1 miljard betekenen. [329] Ook hier is het een brutoverhaal, want met de overheveling van bevoegdheden, zoals het provinciaal onderwijs, wegen en recreatiedomeinen moet je uiteraard deze budgetten mee overhevelen.

De besparing zal hem vooral zitten in de afschaffing van het politieke deel van de provincies : 13 gouverneurs, 60 gedeputeerden - elk met wagen, chauffeur en kabinet - 10 griffiers en 678 raadsleden. De centralisatie van een aantal bevoegdheden naar het Vlaamse Gewest kan allicht ook nog voor een rationalisatie zorgen. Het zou interessant zijn om de bedragen hiervan te kennen.

In 2017 werd onder impuls van Vlaams Minister van Binnenlandse Zaken het aantal mandaten drastisch verminderd. Mooi, maar een volledige afschaffing had logischer geweest. Het hoeft geen betoog dat ook hier het behoud van deze instelling te maken heeft met de mogelijkheid om een netwerk van trouwe partijsoldaten uit te bouwen.

Financiering van politieke partijen

Momenteel krijgen politieke partijen overheidssubsidies naargelang ze verkozenen hebben. Hoe meer verkozenen, hoe meer subsidies. Zo is hoger al beschreven dat grote politieke partijen op een berg geld zitten die ze bijna niet op krijgen en het teveel dan maar gaan beleggen. Dat kan de bedoeling toch niet zijn. De verontwaardiging leidt ertoe dat sommigen de partijdotaties in zijn geheel willen afschaffen. Dat zou een slecht idee zijn omdat politieke partijen dan te afhankelijk worden van sponsoring door het bedrijfsleven, zoals in de VS. Daar worden kandidaten en verkiezingen bij wijze van spreken gekocht.

Vermits een politieke partij in feite niet meer dan een ideeënorganisatie zou mogen zijn, zou het logischer zijn de subsidie te linken aan de noden van een normale werking, zowel de besteding ervan als de hoogte van de subsidie.

België geeft jaarlijks 69 miljoen euro uit aan haar democratie, via de financieringsregelingen van de verschillende parlementen. Nederland gaf in 2016 ongeveer 16,5 miljoen uit. Hendrik Vuye en Veerle Wouters, beide onafhankelijke federale parlementsleden, hebben een voorstel gedaan om de bedragen vanuit het federale parlement te verlagen. [330]

Intercommunales en huisvestingsmaatschappijen fusioneren 331

Test Aankoop klaagt al lang aan dat de distributietarieven die intercommunales aanrekenen voor gas en elektriciteit sterk kunnen verschillen per regio, terwijl de consument geen vrije keuze heeft. De tarieven zijn volgens hen bovendien te hoog. Zij vragen om intercommunales met een zelfde activiteit samen te voegen. [332] Het zou dus nuttig zijn om ook een <u>audit</u> te laten doen <u>naar de operationele werking</u> van de verschillende soorten intercommunales (energie, water, milieu,…) om een samenvoeging en rationalisering mogelijk te maken.

Test-Aankoop vraagt het aantal distributienetbeheerders in België te beperken. Er zijn er nu een 30-tal. Ter vergelijking: in heel Nederland zijn er een tiental. In Frankrijk is er één. Test-Aankoop pleit ook voor transparantere kostenstructuren en lagere, uniforme tarieven, en voor minder zitjes voor politici in de raden van bestuur. Het zijn ideeën om ook op de andere intercommunales (nog 239 in 2004[333]) en huisvestingsmaatschappijen toe te passen.

Dergelijke veranderingen zullen wellicht alleen mogelijk worden nadat deze vehikels gedepolitiseerd zijn want ook zij maken momenteel deel uit van het politieke netwerk van partijsoldaten.

Vzw's en eva's[28] vereffenen

Vele gemeenten, de vlaamse en de federale overheid besteden hoe langer hoe meer overheidstaken uit. Dat kan zijn aan privébedrijven, maar dat kan ook aan rechtspersonen die ze zelf oprichten. Dergelijke vzw's en eva's die overheidstaken uitvoeren, vormen zo een

[28] Vereniging Zonder Winstoogmerk en Extern Verzelfstandigde Agentschap

tussenschot tussen het verkozen orgaan dat de uitvoering moet controleren en de uitvoering zelf. De facto komt het neer op minder controle.

Daarnaast betekenen dergelijke aparte rechtspersonen ook meer kosten. Zo zijn er de kosten van oprichting, boekhoudkosten (want er moet een aparte boekhouding gehouden worden in plaats van ze mee te integreren in de overheidsboekhouding met een eigen kosten- en opbrengstenplaats) en de jaarlijkse neerlegging van een jaarrekening. En vergeet de zitpenningen niet voor de leden van de raad van bestuur. Tenslotte gebeurt het dat zo'n rechtspersoon ook nog eens een extra btw-kost met zich meebrengt.

Ook de uitbesteding aan een privéfirma brengt soms btw-kosten met zich mee. Een poetsfirma moet bijvoorbeeld 21 % btw aanrekenen aan de gemeente; die btw valt weg wanneer een gemeente zelf een poetsdient heeft. De poetsfirma moet bovendien winst maken, dus moet er ook nog eens een winstmarge bijgeteld worden. Het wordt met andere woorden tijd om de rekening eens in detail te maken.

EU-Ambassades

De aanduiding van ambassadeurs maakt eveneens deel uit van een politieke benoemingscarroussel. Men kan de ambassades van de 28 lidstaten in een EU-land samenvoegen tot enkele EU-ambassades, geografisch verspreid over betreffende lidstaat, waar elke EU-burger (toerist, vrachtwagenchauffeur, ondernemer, …) terecht moet kunnen.

We vergelijken even met de VS. Daar hebben de vijftig verschillende Staten geen ambassades bij elkaar. Als de voorstanders van een "Verenigde Staten van Europa" consequent en geloofwaardig willen zijn, is de rationalisering van de 'interne' ambassades dus niet meer dan een logische stap. Eerlijk is eerlijk, de regering Michel I is er alvast mee begonnen.[334]

Ook buiten de EU kan men ambassades en consulaten van EU-lidstaten samenvoegen. En ook hier gaat de vergelijking met de VS op: de VS heeft hoogstens één ambassade per land, geen vijftig.

One Brussels

Over de vet- en verspilzucht in Brussel valt veel te zeggen. Het systematisch oplijsten ervan gebeurt momenteel eigenlijk vooral door het Rekenhof. Gelukkig dat we deze instelling hebben. Dat er niet méér journalisten en parlementsleden zijn die haar rapporten lezen en gebruiken om bepaalde malversaties verder uit te spitten, is een vorm van schuldig verzuim. Het duurde tot midden 2017 vooraleer de graai- en zelfbedieningscultuur in zijn geheel in beeld kwam. Voordien werd er af en toe eens over een enkele malversatie bericht.

Het is de logica zelve om het Brusselse Gewest te laten samenvallen met de stad en alles samen te brengen onder één bestuur, met één politiezone en één ocmw. Deze vraag dateert al van 1999 en is zelfs opgenomen in de resolutie van het Vlaamse Parlement.[335] Uit de schandalen die midden 2017 naar boven kwamen, bleek dat er ook nog andere stukjes Brusselse overheid ontvet kunnen worden. Zo kan men het aantal parlementsleden en ministers verkleinen tot hetzelfde niveau als het Vlaamse en Waalse parlement[29], net zoals het aantal kabinetsmedewerkers. Momenteel zijn er 357 kabinetsmedewerkers voor de acht Brusselse ministers versus 258 voor de Vlaamse ministers.

Daarnaast zouden de stedelijke en gewestelijke vzw's met zuivere overheidstaken, zoals de vzw Samusocial, beter vereffend worden. Overheidstaken hoeven niet uitbesteed te worden naar aparte rechtspersonen.

Als smaakmaker voor mogelijke ontvetting is er tenslotte de 'vondst' van Luckas Vandertaelen. Hij ontdekte dat het Brussels Gewest toch nog altijd een soort provinciegouverneur heeft, terwijl het provinciaal niveau in het Brusselse Gewest is afgeschaft.[336]

Geeft toe, als men dit allemaal leest en laat bezinken, is het toch onbegrijpelijk dat Brussel nog jaarlijks 500 miljoen euro krijgt uit het Vlinderakkoord.

Beneluxparlement

---

[29] Rekening houdend met het aantal inwoners

Het Benelux-parlement werd opgericht op 5 november 1955 door België, Nederland en Luxemburg. Het Benelux-parlement komt afwisselend en voor twee opeenvolgende jaren bijeen in Brussel, Den Haag en Luxemburg. Er zetelen 49 leden van de parlementen van de drie landen. Men komt drie maal per jaar bij elkaar. Het parlement beschikt over een vast secretariaat en zetelt in het Paleis der Natie te Brussel.

Het Benelux-parlement heeft geen beslissingsbevoegdheid. Het adviseert de drie regeringen op het gebied van economische en grensoverschrijdende samenwerking. Het stimuleert de samenwerking tussen de Benelux-landen én in internationaal verband.

In 2013 stelden de Nederlanders al het nut van deze instelling in vraag en stelden ze voor om het secretariaat terug te brengen tot 10 tot 15 mensen.[337] Hoeveel mensen het secretariaat nu tewerk stelt en hoe groot het budget is, is niet bekend want dit soort informatie wordt netjes uit de jaarverslagen gehouden. Ook vragen hieromtrent aan het contactadres van het Beneluxparlement bleven onbeantwoord.

Een vereenvoudiging en afschaffing van instellingen kan vele miljoenen besparen. Maar meer nog dan het financiële aspect is een vereenvoudiging en afslanking van de uitvoerende macht nodig om de particratie af te bouwen om zo de verzuring tegen "de politiek" als "postjespakkerij" te stoppen.

10. De EU zal democratisch worden ofwel uiteenvallen

In een persoonlijk opiniestuk in de krant De Morgen gaat gewezen EU-Commissaris Karel De Gucht (Open VLD) in op de discussie rond het CETA-akkoord. Daarbij laat hij zich laatdunkend uit: *Paul Magnette is géén democraat, want hij erkent niet dat op het niveau van de Europese Unie de beslissingen democratisch genomen worden*.[338] Zou Karel De Gucht echt menen dat hij de EU democratisch vindt ? Een constitutioneel gedrocht met twee nepparlementen, waar belangrijke beslissingen genomen worden in achterkamertjes, door een kransje regeringsleiders of door enkele commissarissen met lobbyisten op hun schoot. Een constructie waar voor de burger geen enkele inspraak in het beleid is voorzien. Om van de zelfbedieningscultuur en de geldverspilling nog maar te zwijgen.

Wanneer durft hij openlijk erkennen dat de EU-constructie geen maatschappelijk draagvlak meer heeft omwille van de lange lijst democratische deficits die in dit boek en elders al zo dikwijls zijn aangehaald. En dan gaat het niet alleen over de graai- en zelfbedieningscultuur, de wafelijzerpolitiek en de overbodige instellingen die populisten graag aanhalen, maar ook over minder spitante zaken zoals de gebrekkige controle op subsidies en de sabotage van corruptieonderzoeken. En dat maatschappelijk draagvlak wordt nog kleiner als men verwijst naar de sociale dumping en het mislukte immigratiebeleid tijdens de Syrische vluchtelingencrisis.

De enige weg is de weg naar democratie, of anders gezegd, naar een Unie met één echt parlement die als enige instelling beslist en waar burgers besluitvorming kunnen bijsturen. Kortom een Unie georganiseerd volgens de principes van de scheiding der machten, waar burgers te allen tijde via referenda het beleid kunnen bijsturen.

Maar Karel De Gucht lijkt nog liever met de EU-Titanic op een ijsberg te willen varen dan van koers te veranderen. Zo vindt hij dat er momenteel geen verdragswijziging nodig is.[339] Hij heeft blijkbaar nog altijd niet door dat deze Unie zonder maatschappelijk draagvlak uiteindelijk vanzelf uiteen zal vallen, ook zonder verdragswijziging.

11. Hoog tijd om het vetorecht in de VN-veiligheidsraad af te schaffen

We kunnen dan wel minder immigratie willen, of misschien een betere integratie, het zou moreel niet verantwoord zijn om de poort van Europa te sluiten voor vluchtelingen en migranten zonder de oorzaak van de migraties aan te pakken, want meestal is migratie een negatieve keuze. Dat is vandaag zo, en dat is altijd al zo geweest. Ga maar eens luisteren naar de getuigenissen in het Red Star Line Museum[30] in Antwerpen.

De oorzaken van migratiestromen zijn armoede, vervolging en (burger)oorlogen. Maar met de technologische mogelijkheden is armoede al lang geen gevolg meer van de grillen van de natuur alleen. Armoede is dikwijls meer een gevolg van een corrupte overheid, politieke

[30] Het Red Star Line museum documenteert over mensen die begin vorige eeuw met de stoomschepen van de rederij Red Star Line de oversteek maakten van Antwerpen naar Noord-Amerika

instabiliteit, dictatuur of erger, van (burger)oorlog. Het komt er dus vooral op aan om dictatuur en (burger)oorlogen te vermijden.

Na de Tweede Wereldoorlog hebben landen over de hele wereld zich verenigd in de Verenigde Naties (VN) om de vrede te bewaren *(peace keeping*). De twee belangrijkste organen zijn de Veiligheidsraad en de Algemene Vergadering. In de Algemene Vergadering zetelen alle VN-lidstaten, maar zij doen alleen politiek niet-bindende uitspraken. De Veiligheidsraad is het echte bestuursorgaan van de VN. Zij moet de internationale vrede en veiligheid handhaven en mag daarvoor gebruik maken van militaire middelen. De Veiligheidsraad heeft vijf permanente leden, die elk een vetorecht hebben: China, de Verenigde Staten, Rusland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Er zetelen ook nog tien andere landen, telkens voor een periode van twee jaar.

De VN is er sinds haar bestaan maar zelden in geslaagd om oorlogen te voorkomen of te bezweren. Toeval of niet, maar bij veel conflicten en burgeroorlogen zijn permanente leden van de Veiligheidsraad betrokken, direct of indirect. Als je dan vervolgens de lijst bekijkt van de VN-resoluties die zij blokkeerden met hun veto[340], dan blijken de permanente leden het vetorecht schaamteloos te misbruiken voor hun geopolitiek, hun politiek van inmenging en beïnvloeding.

Als ik de lijst overloop, stel ik me luidop de vraag hoe de wereld er nu uit zou zien als er nooit een vetorecht zou bestaan hebben. Kijk gewoon al eens naar de Arabisch-Perzische wereld. De VS heeft al een hele reeks resoluties tegengehouden die het beleid veroordelen van Israël in Palestina. En Rusland en China blokkeerden verschillende resoluties in het Syrië-conflict, resoluties die nota bene door de Arabische wereld breed werden gedragen. Rusland hield in 2016 nog een resolutie tegen die een onmiddellijk staakt-het-vuren oplegde in de Syrische stad Aleppo. Naast geopolitiek is een achterliggende reden dat Rusland en China het vetorecht systematisch gebruiken om inmenging van de VN in interne conflicten te voorkomen. Zij willen namelijk niet dat democratische revoluties slagen omdat ze zelf regelmatig kampen met dergelijke initiatieven.

Het vetorecht zorgt er ook voor dat de NATO, de VS en Rusland ongestoord oorlog kunnen voeren (Afghanistan, Irak, Libië, Syrië) zonder zelf terecht gewezen te worden door een resolutie van de VN. Het gevolg is gekend; de inmengingen van de VS en Rusland in de

Arabisch- Perzische wereld en hun veto's tegen betrokken resoluties hebben de regio geruïneerd, met massamigratie richting Europa tot gevolg.

Nu Groot-Brittannië binnenkort geen lid meer is van de EU, is de tijd rijp dat de leden van de EU in blok de afschaffing van het vetorecht eisen. Frankrijk heeft namelijk al meermaals te kennen gegeven dat het vetorecht afgeschaft mag worden. De laatste keer dat Frankrijk zijn vetorecht gebruikte was in 1989. De EU zou daarmee politiek relevant worden op het wereldtoneel en zich kunnen opwerpen als morele leider. Ze zou zo misschien haar verloren draagvlak terug een beetje vergroten bij de Europeanen.

Want geef toe, wie wil er nu lid zijn van een organisatie waar één iemand doodleuk een beslissing kan tegenhouden, zelfs als er een ruime meerderheid achter staat. Of erger nog, wie wil er nu lid zijn van een organisatie waar leden hun vetorecht schaamteloos misbruiken voor eigenbelang.

Het vetorecht verzwakt de werking en de daadkracht van de VN, en het is deze zwakte van de VN dat een machtsvacuüm creëert waar de grootmachten in gesprongen zijn.

Oproep : Word mee scenarist van de samenleving

Zo staan we voor de uitdaging van een nieuw initiatief. “Nog een partij?” zult u vragen. Nog een partij waarmee alles anders wordt ? Het is hopelijk duidelijk dat dit initiatief écht helemaal anders is. Het komt namelijk van burgers in plaats van politici : door het volk, voor het volk.

Doel is om vooral het democratisch systeem zélf te veranderen. Als je programma’s van de huidige politieke partijen erop naleest, dan beperkt *politieke vernieuwing* zich tot een paragraafje ergens achteraan. En als ze dan aan de macht komen, is dat paragraafje het minst belangrijke bij coalitieonderhandelingen. Het bevestigt de geschiedenisles dat echte veranderingen altijd van onderuit moeten komen.

Democratie mag geen exclusief eigendom meer zijn van een politieke klasse, en zeker niet van het bedrijfsleven. Het is dus aan ons, als burger en als kiezer, om die democratie terug op te eisen. Het mag toch niet gebeuren dat onze kinderen en de millennials, die binnenkort voor de eerste keer mogen stemmen, lijdzaam en gefrustreerd moeten accepteren hoe diverse elites hun agenda’s heimelijk doordrukken, zonder draagvlak of ten koste van maatschappelijke belangen. En we willen ons toch niet blijven ergeren aan politieke schandalen, die voor het merendeel terug te brengen zijn tot belangenverstrengeling, lees: een gebrek aan *scheiding der machten*.

Het belangrijkste middel is uiteraard het doorbreken van de coalitiecultuur, met een apolitiek expertenkabinet als einddoel. Gedoogsteun aan een minderheidscoalitie mag daarom slechts tijdelijk zijn. Voor de rest is het programma duidelijk: de standpunten verwezenlijken die de burger ons via onze volksraadplegingen aangeeft. En daarmee heeft de burger vanaf vandaag een extra stem, bovenop zijn stem in het kieshokje.

Laat ons ervoor gaan om binnen enkele legislaturen deze politieke hervormingen te verwezenlijken, waardoor het parlement zélf naar een *burgerlobby* evolueert. En als we dat bereikt hebben, kunnen we in schoonheid eindigen want vergeet niet : politiek mag geen doel op zich zijn.

BIBLIOGRAFIE

[1] http://www.demorgen.be/politiek/hoe-ziek-is-de-democratie-bbf80445/
[2] http://nl.wikipedia.org/wiki/Charles_de_Montesquieu
[3] http://www.ethics.be/ethics/viewpic.php?LAN=N&TABLE=EP&ID=1211,p347
[4] http://mjp.univ-perp.fr/textes/montesquieu.htm
[5] http://www.fiatjustitia.nl/artikel/de-kracht-van-de-vierde-macht-de-invloed-van-media-op-het-recht/
[6] http://www.liberales.be/boeken/hertzovername
[7] http://www.11.be/component/one/artikel/detail/1794
[8] http://www.indymedia.be/index.html%3Fq=node%252F31156.html
[9] http://www.vanhalewyck.be/boek/de-elite-van-belgi%C3%AB
[10] ALDE Businsess Club sprl, ondernemingnr 0628.888.711 te Avenue Latérale 297 1180 Ukkel
[11] www.droit-humain.be
[12] http://nl.wikipedia.org/wiki/Categorie:Belgisch_vrijmetselaar
[13] http://nl.wikipedia.org/wiki/Categorie:Belgisch_vrijmetselaar
[14] http://vrijmetselarijvoordummies.blogspot.be/2014/02/guy-verhofstadt-in-knack.html
[15] http://nl.wikipedia.org/wiki/Vrijmetselarij_in_Belgi%C3%AB#cite_note-6
[16] http://www.knack.be/nieuws/belgie/complot-de-loge-krijgt-niet-eens-eigen-huishouden-op-orde/article-normal-431603.html
[17] http://www.standaard.be/cnt/dmf20150621_01741208
[18] http://www.kvabb.be/nl/informatie/berichten/14/01/23/De-Belgische-onroerende-fiscaliteit-is-discriminerend-volgens-de-Europese-Commissie.aspx
[19] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/politiek/1.3002232
[20] http://www.bruzz.be/nl/actua/luckas-vander-taelen-het-komt-niet-meer-goed-tussen-groen-en-ecolo
[21] http://archive.ptb.be/nouvelles/article/recherche/test-fr/article/pvda-eist-openbare-aanplakborden-in-antwerpen.html
[22] http://www.knack.be/nieuws/belgie/hoe-democratisch-is-de-stemtest-van-vrt-en-de-standaard-als-hij-op-voorhand-partijen-uitsluit/article-opinion-132373.html
[23] http://www.hln.be/hln/nl/957/Binnenland/article/detail/1879114/2014/05/07/Klacht-PVDA-tegen-stemtest-pas-na-de-verkiezingen-behandeld-Kafka-in-Belgie.dhtml
[24] http://www.dewereldmorgen.be/blog/janhertogen/2014/10/27/regering-michel-vertegenwoordigt-maar-38-procent-bevolking
[25] Dirk Rochtus in Knack : http://www.knack.be/nieuws/wereld/kiesdrempel-als-hindernis-voor-de-democratie-de-duitse-case/article-opinion-109057.html
[26] Philipp Kiiver in het Montesquieu-instituut, http://www.montesquieu-instituut.nl/id/viuqdcn2fbo8/een_kiesdrempel_soms_onnodig_soms_nuttig
[27] http://www.doorbraak.be/nl/nieuws/bevoordeligt-belgische-kiessyteem-franstalige-partijen
[28] http://nl.wikipedia.org/wiki/Methode-D%27Hondt
[29] Sarah Van Liefferinge (Piratenpartij), http://www.knack.be/nieuws/belgie/u-onderhoudt-met-uw-belastinggeld-de-politieke-partijen/article-opinion-130847.html?fb_action_ids=696335630416536&fb_action_types=og.recommends&fb_source=other_multiline&action_object_map=%5B1422861797961127%5D&action_type_map=%5B%22og.recommends%22%5D&action_ref_map=%5B%5D
[30] https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/264476/1/trias_politica_debat.pdf
[31] http://stratengeneraal.wordpress.com/2009/07/07/het-mysterie-van-de-schadeclaims-in-het-oosterweeldossier/
[32] http://www.gva.be/cnt/dmf20140911_01262867/vlaanderen-moe
t-oosterweelverbinding-wellicht-opnemen-in-begroting
[33] http://www.knack.be/nieuws/belgie/geen-parlementaire-onderzoekscommissie-dexia/article-normal-30595.html
[34] Ivan Van De Cloot in Roekeloos (uitgeverij Lannoo)
[35] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1821395
[36] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1821395
[37] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1821395
[38] Georges Timmerman, De Doofpotten, De sabotage van het Hoog Comité van Toezicht, Woord Vooraf
[39] http://www.polfed-fedpol.be/org/djf_ocrc/djf_ocrc00_nl.php
[40] http://www.apache.be/2013/10/15/ps-schakelt-hinderlijke-corruptiespeurders-uit/
[41] http://www.apache.be/2013/12/05/ps-vuurt-opnieuw-op-hinderlijke-corruptiespeurders/
[42] http://www.tijd.be/nieuws/politiek_economie_belgie/Strijd_tegen_corruptie_ligt_op_apegapen.9390435-3136.art?ckc=1
[43] http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/BelgiumPhase3ReportEN.pdf
[44] http://www.apache.be/2013/10/16/oeso-geeft-belgie-veeg-uit-de-pan-over-aanpak-corruptie/
[45] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/terzake/2.38788?video=1.2330695
[46] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/terzake/2.38788?video=1.2330695
[47] http://www.apache.be/2014/10/13/cdv-beheerst-top-vlaamse-administratie-n-va-klimt-op/
[48] http://www.standaard.be/cnt/dmf20140801_01200137
[49] http://www.demorgen.be/binnenland/-vlaamse-ministers-regelen-topjobs-voor-hun-kabinetschefs-a1792755/
[50] http://www.apache.be/2014/10/07/stad-antwerpen-zet-lastige-stedenbouwkundig-ambtenaar-op-zijspoor/
[51] http://www.knack.be/nieuws/belgie/hoge-raad-voor-justitie-moet-aftreden/article-opinion-106271.html
[52] http://www.knack.be/nieuws/belgie/graag-een-beetje-fatsoen-heren-politici/article-opinion-144703.html
[53] http://www.standaard.be/cnt/dmf20131004_00774269
[54] http://www.knack.be/nieuws/belgie/de-hoge-raad-voor-de-justitie-van-vandaag-heeft-houdbaarheidsdatum-overschreden/article-opinion-139767.html
[55] Renaat Landuyt, Blunderboek Justitie
[56] Jan Verleyen, www.hetvonnis-film.be
[57] http://newsmonkey.be/article/74267
[58] http://www.hln.be/hln/nl/942/Economie/article/detail/2210023/2015/02/07/Besparen-bij-de-NMBS-Minister-heeft-keuze-genoeg.dhtml

[59] http://newsmonkey.be/article/37734
[60] http://www.knack.be/nieuws/belgie/ingrid-lieten-subsidieerde-als-minister-al-haar-eigen-uitloopbaantje/article-opinion-671151.html
[61] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/politiek/1.2913407
[62] http://www.guberna.be/sites/default/files/pubs/Deugdelijk_bestuur_Vlaamse_intercommunales.pdf
[63] http://www.demorgen.be/binnenland/hoofd-daklozenopvang-verdient-192-705-euro-per-jaar-a1729779/
[64] http://www.bruzz.be/nl/actua/pascale-peraita-stapt-uit-bureau-samusocial
[65] http://www.sampol.be/samenleving-en-politiek/zoeken-in-sampol/181-2014/december-2014/1818-hoe-rijk-zijn-onze-partijen
[66] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/VK14-formatie/1.2013400
[67] http://ec.europa.eu/priorities/docs/pg_nl.pdf
[68] http://www.demorgen.be/binnenland/-geen-onderzoekscommissie-in-europees-parlement-a2141495/
[69] http://www.standaard.be/cnt/dmf20170315_02781529
[70] www.oneseat.eu
[71] http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/10847979/10000-European-Union-officials-better-paid-than-David-Cameron.html
[72] http://newdirectionfoundation.org/documents/public/attachments/Ending-Excess-Cutting-the-Costs-of-the-European-Parliament.pdf
[73] http://newdirectionfoundation.org/documents/public/attachments/Ending-Excess-Cutting-the-Costs-of-the-European-Parliament.pdf - Antwoord op parlementaire vraag van Europees Parlementslid Derk Jan Eppink
[74] http://www.dumpert.nl/mediabase/6550000/03cc06d1/tom_staal_eu_duw_trekfilmpje.html
[75] http://www.geenstijl.nl/mt/archieven/2013/12/goh_alweer_een_dikke_volgevreten_walgelijke_leugenachtige_totale_euronietsnut_dus.html
[76] http://www.spiegel.de/international/europe/suspicious-voting-record-of-romanian-mep-dumitru-zamfirescu-a-929117.html
[77] http://www.express.be/articles/nl/column/wat-verdient-een-europarlementarie-volgens-een-europarlementarir/192988.htm
[78] http://www.mo.be/nieuws/journalisten-europa-dagen-europees-parlement-rechtbank
[79] http://newdirectionfoundation.org/documents/public/attachments/Ending-Excess-Cutting-the-Costs-of-the-European-Parliament.pdf - annex III
[80] http://eur-lex.europa.eu/budget/data/General/2015/nl/SEC03.pdf - hoofdstuk 16.03
[81] http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/ecosoc/index_nl.htm
[82] http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/cor/index_nl.htm
[83] http://eur-lex.europa.eu/budget/data/General/2015/nl/SEC07.pdf
[84] http://eur-lex.europa.eu/budget/data/General/2015/nl/SEC06.pdf
[85] https://euobserver.com/opinion/115175
[86] http://www.standaard.be/cnt/dmf20151028_01943775
[87] http://nl.wikipedia.org/wiki/Melchior_Wathelet_%281949%29
[88] http://nl.wikipedia.org/wiki/Karel_Pinxten_%28politicus%29
[89] http://nl.wikipedia.org/wiki/Comit%C3%A9_van_de_Regio%27s#Organisatie
[90] http://www.express.be/joker/nl/brainflame/eu-stuurde-1-miljard-euro-naar-egypte-en-niemand-die-weet-waar-het-geld-is/191985.htm
[91] http://www.express.be/joker/nl/brainflame/europese-belastingbetaler-betaalt-de-lonen-van-duizenden-palestijnse-ambtenaren-die-al-zes-jaar-lang-niet-werken/199688.htm
[92] http://www.express.be/business/nl/economy/2000-miljoen-euro-aan-eu-subsidies-verdween-in-zakken-van-spaanse-bedrijven-en-vakbonden/204461.htm
[93] http://www.halloonline.es/andalusie-kreeg-ruim-35-procent-van-de-subsidie-die-europese-unie-voor-spanje-bestemde/
[94] http://www.independent.co.uk/news/people/robert-mugabe-eats-a-zoo-for-obscene-91st-birthday-party-10077805.html
[95] http://www.telegraaf.nl/buitenland/23690614/__EU_geeft_234_mln_aan_Zimbabwe__.html
[96] http://www.europa-nu.nl/id/vjrhrz3x8mu7/nieuws/zimbabwe_krijgt_weer_eu_geld?ctx=vhwbe5qu4lz1&tab=0
[97] http://capacity4dev.ec.europa.eu/b4life/minisite/biodiversity-life-b4life/african-wildlife-conservation-strategy
[98] http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR14_21/QJAB14020NLN.pdf
[99] http://www.bbc.com/news/world-europe-33578949
[100] http://www.europa-nu.nl/id/vhfvjp7v8jja/hervorming_europees_landbouwbeleid#p6
[101] https://rechtsactueel.files.wordpress.com/2013/02/vreemde-namen-bij-belgische-ontvangers-landbouwsubsidies.pdf
[102] http://ec.europa.eu/anti_fraud/about-us/history/index_nl.htm
[103] http://nl.wikipedia.org/wiki/Paul_van_Buitenen
[104] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=en – art 325
[105] http://www.europa-nu.nl/id/vi1094w0kwvf/nieuws/nederland_bezorgd_over_antifraudedienst?ctx=vg9pin61gvzs
[106] http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/reports-sup_comm/2012/scaar_2012_supcom_nl.pdf - punt 49
[107] http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/reports-sup_comm/2012/scaar_2012_supcom_nl.pdf - punt 68
[108] http://ec.europa.eu/anti_fraud/investigations/fraud-in-figures/index_en.htm
[109] http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/reports-olaf/2014/olaf_report_2014_en.pdf - punt 2.1
[110] http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/reports-olaf/2014/olaf_report_2014_en.pdf - 1
[111] http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/reports-olaf/2014/olaf_report_2014_en.pdf - 3.1
[112] http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/reports-olaf/2014/olaf_report_2014_en.pdf - 3.2
[113] http://archive.ptb.be/nieuws/artikel/article/80-jaar-geleden-nam-hitler-de-macht-kroniek-van-een-gefinancierde-staatsgreep.html
[114] http://nl.wikipedia.org/wiki/Fritz_Thyssen
[115] http://archive.ptb.be/nieuws/artikel/article/80-jaar-geleden-nam-hitler-de-macht-kroniek-van-een-gefinancierde-staatsgreep.html
[116] http://archive.ptb.be/nieuws/artikel/article/80-jaar-geleden-nam-hitler-de-macht-kroniek-van-een-gefinancierde-staatsgreep.html
[117] Who financed Adolf Hitler : http://reformed-theology.org/html/books/wall_street/chapter_07.htm
[118] http://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaalsocialistische_Duitse_Arbeiderspartij
[119] http://archive.ptb.be/nieuws/artikel/article/80-jaar-geleden-nam-hitler-de-macht-kroniek-van-een-gefinancierde-staatsgreep.html
[120] http://nl.wikipedia.org/wiki/Krupp_(familie)
[121] http://nl.wikipedia.org/wiki/Hugo_Boss_(modeontwerper)
[122] http://www.demorgen.be/dm/nl/5036/Wetstraat/article/detail/1198388/2010/12/21/Politici-komen-informeel-samen-in-Diamantclub.dhtml
[123] http://www.apache.be/2013/12/03/de-afkoopwet-is-het-monster-van-frankenstein/
[124] https://www.apache.be/2015/04/02/de-geslepen-karaattaks-van-de-regering-michel/
[125] https://www.apache.be/2013/10/02/omega-diamonds-untouchabel-in-de-hele-wereld/

[126] http://www.demorgen.be/binnenland/pharma-be-voerde-grootste-lobbycampagne-ooit-tegen-kiwimodel-a34724/
[127] http://www.rug.nl/news/2011/06/110620phdosinga
[128] http://globenewswire.com/news-release/2014/06/04/641655/10084475/en/CEGEDIM-STRATEGIC-DATA-Worldwide-Pharma-Industry-Marketing-investment-flat-in-2013.html
[129] http://trends.knack.be/economie/finance/lobbygroepen-maken-fiscaliteit-duur-en-ingewikkeld/article-normal-245689.html
[130] https://twitter.com/MausMichel/status/582771234720616448
[131] http://trends.knack.be/economie/finance/lobbygroepen-maken-fiscaliteit-duur-en-ingewikkeld/article-normal-245689.html
[132] http://www.tijd.be/dossier/oovhj2017/Waarom-de-fiscus-niet-langer-uw-grootste-vijand-is/9872712
[133] http://www.demorgen.be/binnenland/-multinationals-vertrekken-indien-notionele-intrestaftrek-verdwijnt-a1760469/
[134] http://trends.knack.be/economie/finance/lobbygroepen-maken-fiscaliteit-duur-en-ingewikkeld/article-normal-245689.html
[135] https://www.apache.be/2015/04/08/geheim-protocol-tussen-mediagroepen-en-financien/
[136] https://www.apache.be/2015/04/08/geheim-protocol-tussen-mediagroepen-en-financien/
[137] http://www.kuleuven.be/metaforum/page.php?FILE=opiniestuk_pers&PID=78#473
[138] http://ccff02.minfin.fgov.be/KMWeb/document.do?method=view&id=658e5a3c-e6a2-4424-857d-8cec22834994#findHighlighted
[139] http://ccff02.minfin.fgov.be/KMWeb/document.do?method=view&id=86415664-e28f-4535-9db4-3f0c0aaa68a5&caller=1#findHighlighted
[140] http://www.standaard.be/cnt/dmf20131122_00850901
[141] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/factcheck/1.2108621
[142] http://m.deredactie.be/#!/p/1.2239435
[143] http://en.wikipedia.org/wiki/Crony_capitalism
[144] http://www.apache.be/2012/11/16/ticket-naar-het-schoon-verdiep-1-de-vrienden-van-ludo-van-campenhout/
[145] http://www.apache.be/2013/02/04/team-de-wever-4-ludo-van-campenhout-de-comeback-kid/
[146] http://www.apache.be/2014/12/30/dossier-oude-politieke-cultuur-in-antwerpen/
[147] http://www.apache.be/2014/12/30/dossier-oude-politieke-cultuur-in-antwerpen/
[148] Staatsblad van 10/03/1998: N 980310 - 322
[149] http://www.hbvl.be/cnt/dmf20141104_01357787/weekblad-onthult-onfris-verleden-chauffeur-joy-donne
[150] http://www.demorgen.be/binnenland/-n-va-s-porsche-boy-joy-donne-is-pion-van-vastgoedbaronnen-a2110809/
[151] http://www.hbvl.be/cnt/dmf20141104_01357787/weekblad-onthult-onfris-verleden-chauffeur-joy-donne
[152] http://www.demorgen.be/binnenland/-n-va-s-porsche-boy-joy-donne-is-pion-van-vastgoedbaronnen-a2110809/
[153] http://www.demorgen.be/binnenland/-n-va-s-porsche-boy-joy-donne-is-pion-van-vastgoedbaronnen-a2110809/
[154] Ministerieel besluit van 24 april 2014 Fod Justitie numac 2014202946
[155] http://www.hbvl.be/cnt/dmf20141104_01357787/weekblad-onthult-onfris-verleden-chauffeur-joy-donne
[156] https://nl.wikipedia.org/wiki/Obussencontract
[157] https://nl.wikipedia.org/wiki/Agustaschandaal
[158] http://www.mo.be/artikel/de-luchtvaartindustrie-wil-minstens-100-industriele-participatie
[159] http://www.mo.be/artikel/de-luchtvaartindustrie-wil-minstens-100-industriele-participatie
[160] http://trends.knack.be/economie/bedrijven/industrie-vraagt-minister-van-defensie-die-made-in-belgium-verdedigt/article-normal-235093.html
[161] http://kareljoos.be/
[162] http://kareljoos.be/portfolio/lobbyen/
[163] http://www.pa-academie.nl/blog-karel-joos/
[164] Bert Fraussen en Valérie Pattyn, Denktanks in België, onbekend en onbemind ? Samenleving en politiek, mei 2016
[165] http://www.itinerainstitute.org/nl/over-itinera/hoe-werkt-itinera
[166] http://burson-marsteller.nl/expertise-sectoren/public-affairs/
[167] http://www.prweek.com/article/1344934/uber-puts-public-affairs-account-pitch-moves-pr-in-house-gareth-mead
[168] https://www.febelfin.be/nl/over-febelfin/bestuur
[169] https://www.linkedin.com/pub/thomas-van-rompuy/1b/411/391
[170] http://www.en.quadriga.eu/executive/politikmanagement/e-learning/lobbying_the_eu__how_brussels_works_10_12
[171] http://conferences.quadriga.eu/en/publicaffairs/programme
[172] http://www.pa-academie.nl/leergang-lobbykansen-bij-de-verkiezingen/
[173] http://peterdedecker.eu/blog/belfius-en-de-gevaarlijke-drievuldigheid
[174] http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/53/1862/53K1862002.pdf
[175] http://www.nieuwsblad.be/cnt/543qee60
[176] http://corporateeurope.org/sites/default/files/foee_ceo_lc_-_1506_-_whose_representatives_-meps_on_the_industry_payrollfinal.pdf
[177] http://www.eipa.eu/en/news/show/&tid=365
[178] http://corporateeurope.org/sites/default/files/foee_ceo_lc_-_1506_-_whose_representatives_-meps_on_the_industry_payrollfinal.pdf
[179] http://www.europarl.europa.eu/pdf/meps/201206_Code_of_conduct_NL.pdf
[180] http://www.europa-nu.nl/id/viomf9m8vhhd/corruptieschandaal_leidt_tot_voorstellen#p3
[181] http://corporateeurope.org/sites/default/files/foee_ceo_lc_-_1506_-_whose_representatives_-meps_on_the_industry_payrollfinal.pdf
[182] http://www.tijd.be/nieuws/archief/Er_is_niets_illegaals_aan_De_Diamantclub.9002281-1615.art?ckc=1
[183] https://nl.wikipedia.org/wiki/Overleg:Willem-Frederik_Schiltz
[184] Oprichting Gewone Commanditaire Vennootschap met ondernemingsnummer 644.480.866
[185] Oprichting bvba Leterme Consultancy met ondernemingsnummer BE0556865320
[186] http://nl.wikipedia.org/wiki/Europese_Gemeenschap_voor_Kolen_en_Staal
[187] http://www.ert.eu/node/121
[188] The Brussels Business, documentary
[189] http://www.telegraaf.nl/dft/22520434/__Kok_actief_bij_Chinese_bank__.html
[190] http://www.sofina.be/pdf/RANL201304.pdf
[191] http://multinationales.org/Privatisations-forcees-en-Grece
[192] http://www.apache.be/2015/07/17/het-belang-van-verhofstadt-bij-griekse-privatiseringen/
[193] http://www.voka.be/media/3159443/vokatribune_schaliegas.pdf
[194] http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/apr/10/us-fracking-companies-climate-change-crisis-shock-doctrine

[195] http://corporateeurope.org/sites/default/files/foee_ceo_lc_-_1506_-_whose_representatives_-meps_on_the_industry_payrollfinal.pdf
[196] http://www.radio1.nl/item/187685-Schr%C3%B6der%20lobbyt%20voor%20Gazprom%20in%20Duitsland.html
[197] http://mianews.ru/en/2015/10/14/gerhard-schroeder-ukraine-into-nato-is-a-big-mistake/
[198] http://www.telegraph.co.uk/news/politics/tony-blair/8772418/Tony-Blair-visited-Libya-to-lobby-for-JP-Morgan.html
[199] http://www.telegraph.co.uk/news/politics/tony-blair/8772418/Tony-Blair-visited-Libya-to-lobby-for-JP-Morgan.html
[200] http://www.telegraph.co.uk/news/politics/tony-blair/8772418/Tony-Blair-visited-Libya-to-lobby-for-JP-Morgan.html
[201] http://corporateeurope.org/revolving-doors/2015/10/revolving-doors-spin-again
[202] http://www.cvc.com/Our-Portfolio.htmx
[203] http://www.ebsummit.eu/
[204] http://corporateeurope.org/power-lobbies/2014/09/many-business-dealings-commissioner-designate-miguel-arias-canete
[205] http://corporateeurope.org/revolving-doors/2014/10/hill-refuses-give-meps-details-his-past-lobbyist
[206] http://www.alter-eu.org/press-releases/2013/11/04
[207] http://www.hbvl.be/cnt/dmf20150429_01655863/europarlementsleden-willen-maandelijks-personeelsbudget-verhogen
[208] http://www.geenstijl.nl/mt/archieven/2014/05/de_old_boys_rond_hans_van_baalen.html#more
[209] http://www.ad.nl/ad/nl/1012/Nederland/article/detail/3651367/2014/05/08/Van-Baalen-weigert-inzage-in-donaties-van-rijke-vrienden.dhtml
[210] http://www.thesundaytimes.co.uk/sto/news/uk_news/National/article1388014.ece
[211] http://www.euractiv.com/future-eu/ex-mep-serve-prison-cash-laws-sc-news-533205
[212] LobbyPlag.eu
[213] http://www.apache.be/2014/10/01/lobbyparadijs-brussel-onder-de-loep/
[214] http://www.lemonde.fr/europe/article/2014/04/09/comment-le-lobby-financier-pese-sur-bruxelles_4398032_3214.html
[215] http://www.marketplace.org/topics/world/why-us-tech-lobbyists-have-descended-brussels
[216] http://www.bis.org/bcbs/membership.htm
[217] http://trends.knack.be/economie/finance/banken-krijgen-soepelere-liquiditeitsregels/article-normal-244629.html
[218] http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf
[219] http://trends.knack.be/economie/finance/banken-krijgen-soepelere-liquiditeitsregels/article-normal-244629.html
[220] http://trends.knack.be/economie/basel-iii-bankenlobby-haalt-grote-slag-thuis/article-opinion-221925.html
[221] http://trends.knack.be/economie/basel-iii-bankenlobby-haalt-grote-slag-thuis/article-opinion-221925.html
[222] http://trends.knack.be/economie/basel-iii-bankenlobby-haalt-grote-slag-thuis/article-opinion-221925.html
[223] http://trends.knack.be/economie/basel-iii-bankenlobby-haalt-grote-slag-thuis/article-opinion-221925.html
[224] http://trends.knack.be/economie/finance/banken-krijgen-soepelere-liquiditeitsregels/article-normal-244629.html
[225] http://www.group30.org/images/PDF/G30%20November%2022%2011%20Press%20Release%20FINAL.pdf
[226] http://europa.eu/rapid/press-release_EO-13-3_en.htm?locale=en
[227] http://www.group30.org/publications_bytopic.shtml
[228] http://www.rockefellerfoundation.org/uploads/files/0c797e3d-68d5-4121-923d-bb353948c181-1979.pdf
[229] http://www.group30.org/contributors.shtml
[230] http://www.group30.org/images/PDF/G30%20November%2022%2011%20Press%20Release%20FINAL.pdf
[231] http://trends.knack.be/economie/finance/banken-krijgen-soepelere-liquiditeitsregels/article-normal-244629.html
[232] http://www.voxeu.org/article/how-much-will-new-greek-bailout-cost-private-bondholders
[233] http://www.alter-eu.org/press-releases/2013/11/04
[234] http://www.euractiv.com/food-industry-wins-battle-traffic-light-labels-news-495324
[235] http://www.hiddenmysteries.org/health/nutrition/stevia2.html
[236] http://www.vilt.be/Pleitbezorger_stevia_hekelt_lobby_voedingsindustrie
[237] http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2015/03/13/suikerindustrie-vs-heeft-onderzoek-naar-caries-jarenlang-beinvloed
[238] http://www.ahealthylife.nl/wp-content/uploads/2015/01/unhappy_meal_report_23_10_2013.pdf
[239] http://eoswetenschap.eu/artikel/tabakslobby-weegt-op-europees-beleid
[240] http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/displaylobbyist.do?id=51925911965-76
[241] http://tobaccotactics.org/index.php/PMI%E2%80%99s_Lobbying_Campaign_to_Undermine_the_TPD#cite_note-TPDleak-0
[242] http://www.irishexaminer.com/ireland/eu-keeps-tobacco-lobbying-in-the-shadows-380790.html
[243] http://corporateeurope.org/power-lobbies/2014/05/looking-back-tobacco-lobbying-battle-philip-morris-allies-european-parliament
[244] http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/nl/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.3.7.html
[245] http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lsa/140147.pdf
[246] http://www.euractiv.com/sections/health-consumers/poland-challenge-eu-ban-menthol-cigarettes-303617
[247] http://corporateeurope.org/power-lobbies/2014/05/looking-back-tobacco-lobbying-battle-philip-morris-allies-european-parliament
[248] http://tobaccotactics.org/index.php/PMI%E2%80%99s_Lobbying_Campaign_to_Undermine_the_TPD#cite_note-TPDleak-0
[249]https://euobserver.com/institutional/118530
[250] http://www.voxeurop.eu/nl/content/article/2949871-dalligate-machtsmisbruik-complot
[251] http://www.voxeurop.eu/nl/content/article/2949871-dalligate-machtsmisbruik-complot
[252] http://www.test-aankoop.be/hightech/gsm-s-en-smartphones/nieuws/roaming-en-netneutraliteit-europese-raad-zwicht-voor-telecomlobby
[253] http://www.test-aankoop.be/hightech/gsm-s-en-smartphones/nieuws/roaming-en-netneutraliteit-europese-raad-zwicht-voor-telecomlobby
[254] http://trends.knack.be/economie/e-business/europa-volgt-verkeerd-voorbeeld-in-telecom/article-normal-514199.html
[255] http://trends.knack.be/economie/e-business/europa-volgt-verkeerd-voorbeeld-in-telecom/article-normal-514199.html
[256] http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20170201_02706744
[257] http://www.mo.be/analyse/europese-commissie-liep-blindelings-de-val-industrie
[258] http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/planned_ia/docs/2014_env_009_endocrine_disruptors_en.pdf
[259] http://www.theguardian.com/environment/2015/feb/02/suppressed-eu-report-could-have-banned-pesticides-worth-billions
[260] https://www.minds.com/blog/view/432222417604055040/monsanto-employee-admits-an-entire-department-exists-to-%E2%80%9Cdiscredit%E2%80%9D-scientists
[261] http://www.mo.be/artikel/europees-parlement-beslist-vandaag-over-lot-bijen
[262] http://www.kennislink.nl/publicaties/bijendodende-pesticiden-verboden
[263] http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC75998/ld-na-25572-en-n_online.pdf
[264] http://www.theicct.org/real-world-exhaust-emissions-modern-diesel-cars

[265] https://www.alter-eu.org/sites/default/files/documents/DGENTR-driving_0.pdf
[266] http://www.demorgen.be/economie/cd-v-en-vlaams-belang-verwerpen-veto-tegen-minder-strenge-uitstootnormen-b2917413/
[267] http://www.standaard.be/cnt/dmf20161219_02634307
[268] http://www.politalk.nl/2015/10/01/geheime-website-van-autolobby-geeft-europarlementariers-fikse-korting-op-autos/
[269] http://f-site.nl/hans-van-baalen-in-dienst-mercedes/
[270] http://www.volkskrant.nl/buitenland/-bedrijf-wereldhandel-met-de-koopman-op-een-en-de-dominee-op-twee~a3643668/
[271] http://www.nrc.nl/nieuws/2015/09/30/europarlementarier-van-baalen-legt-nevenfuncties-binnen-autobranche-neer#
[272] http://www.engineersonline.nl/nieuws/id28172-geen-eu-agentschap-voor-toezicht-op-autotest.html
[273] http://mens-en-gezondheid.infonu.nl/zwangerschap/799-de-belgische-abortuswet.html
[274] http://www.hln.be/hln/nl/17781/Verkiezingen-2014/article/detail/1794771/2014/02/16/Wisselmeerderheid-niet-voor-herhaling-vatbaar.dhtml
[275] http://www.demorgen.be/plus/bankgeheim-blijft-goed-bewaard-a-1412192257841/
[276] http://www.knack.be/nieuws/belgie/cd-v-past-voor-wisselmeerderheid-rond-vermogenswinstbelasting/article-normal-509995.html
[277] http://www.vlaanderen.be/nl/vlaamse-regering/regeringen-geens
[278] http://www.youtube.com/watch?v=Q4vR6Opi-wQ
[279] http://www.knack.be/nieuws/wereld/denemarken-snoeit-fors-in-uitkeringen-asielzoekers-maar-geeft-bonus-voor-taalkennis/article-normal-583745.html
[280] http://nl.wikipedia.org/wiki/Kabinet-Rutte_I
[281] http://www.ft.dk/Demokrati/Folketinget/Statens_budget.aspx
[282] https://www.voka.be/media/18848486/groeipaper_februari.pdf
[283] http://www.g1000.org/nl/manifest.php
[284] http://nl.wikipedia.org/wiki/Deliberatieve_democratie
[285] http://www.knack.be/nieuws/belgie/sven-gatz-wil-burger-zeg-geven-over-cultuurbeleid-dit-is-geen-pr-operatie/article-normal-539787.html
[286] http://www.demorgen.be/nieuws/wat-oosterweel-ons-leert-over-participatie-a1795422/
[287] http://www.amsab.be/amsab/am2/boek/_frame.htm
[288] http://nl.wikipedia.org/wiki/Charter_van_Quaregnon
[289] http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2012/10/25/eerste-crowd-sourced-grondwet-in-ijsland
[290] http://www.demorgen.be/dm/nl/990/Buitenland/article/detail/1790303/2014/02/09/Ja-kamp-stevent-op-nipte-overwinning-af-in-Zwitserland.dhtml
[291]https://docs.vlaamsparlement.be/docs/biblio/opendigibib/monografie/2010/118_eindverslag_expertencommissie.pdf
[292] http://www.humo.be/humo-archief/378279/wetenschap-en-weststraat-reageren-op-de-7-kwalen-van-onze-democratie-volgens-luc-huyse-veel-jongeren-zouden-het-liefst-a-la-carte-stemmen-per-thema
[293] http://newsmonkey.be/article/61585
[294] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/politiek/1.2517944
[295] http://www.hln.be/hln/nl/957/Binnenland/article/detail/1301566/2011/08/06/Peiling-Belgen-minst-tolerant-voor-migranten.dhtml
[296] http://www.g1000.org/documents/G1000_NL_Website.pdf p47
[297] http://www.standaard.be/cnt/dmf20151009_01911150
[298] http://www.g1000.org/documents/G1000_NL_Website.pdf p 46
[299] http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20140428_075
[300] http://www.socialsecurity.fgov.be/projects/pension2040/docs/synthese-nl.pdf, pagina 4
[301] http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20140428_075
[302] http://www.g1000.org/documents/G1000_NL_Website.pdf p 47
[303] http://www.g1000.org/documents/G1000_NL_Website.pdf p 47
[304] http://decijferij.be/content/media/Resultaten%20TAXsurvey%20Fiscaal%20Correct%20-%20De%20Cijferij.pdf
[305] http://www.koengeens.be/news/2014/07/03/arco-zoeken-naar-oplossing-in-regeerakkoord
[306] http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20111125_067
[307] http://www.hln.be/hln/nl/2764/milieu/article/detail/1839083/2014/04/02/Belgen-massaal-voorstander-van-hernieuwbare-energie.dhtml
[308] http://www.standaard.be/cnt/dmf20141218_01436041
[309] https://www.nucleairforum.be/nieuws/75-van-de-belgen-voorstander-van-een-combinatie-van-kernenergie-en-hernieuwbare-energie
[310] http://www.actua.tv/actua-tv-kijker-moet-niet-weten-van-nationaal-voetbalstadion
[311] http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20140428_075
[312] http://www.hbvl.be/cnt/aid1035474/rechters-tegen-nieuwe-wet-op-minnelijke-schikking
[313] http://www.demorgen.be/binnenland/zeven-op-de-tien-weggebruikers-willen-meer-trajectcontroles-a2084922/
[314] http://www.standaard.be/cnt/dmf20141020_01331178
[315] http://www.amsab.be/amsab/am2/boek/histext/quaregnon_nl.htm - I.3.a)
[316] http://www.stichtinggerritkreveld.be/samenleving-en-politiek/wat-is-sampol
[317] https://nl.wikipedia.org/wiki/Constant_Johan_Adriaan_de_Ranitz
[318] http://www.volkskrant.nl/binnenland/nu-een-partijloze-straks-een-gekozen-burgemeester~a3980148/
[319] http://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1013949.html - art 8
[320] http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/2.17375/vlaams-brabant/Leuven/1.1446664
[321] http://www.vvsg.be/nieuws/Documents/Conceptnota%20OCMW%27s.pdf
[322] https://twitter.com/philippedecoene/status/877947685822758914
[323] https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/264476/1/trias_politica_debat.pdf
[324] https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/264476/1/trias_politica_debat.pdf
[325] https://www.demorgen.be/nieuws/kamerlid-van-cauter-ook-genoemd-in-zaak-versnick-b2787982/
[326] http://www.ldd.be/nl/ldd-plaatst-vraagtekens-bij-benoeming-regeringscommissaris-nv-bam-1833.htm
[327] http://www.standaard.be/cnt/dmf20140801_01200137
[328] http://www.hrj.be/sites/5023.b.fedimbo.belgium.be/files/press_publications/hrj_jaarverslag_2013nl.pdf
[329] http://ivansabbe.typepad.com/ivan_sabbe/2012/02/schaf-provincies-af-en-bespaar-1-miljard-het-nieuwsblad-3-februari-2012.html
[330] https://vuyewouters.files.wordpress.com/2017/05/20170523-wvs-hvvw-beperken-fin-polp-def.pdf
[331] http://www.test-aankoop.be/action/pers%20informatie/persberichten/2013/gelijkere-distributienettarieven-in-vlaanderen-prima-maar-waarom-pas-in-2016

[332] http://www.test-aankoop.be/action/pers%20informatie/persberichten/2012/gemeenteraadsverkiezingen-en-distributiekosten-kandidaten-dit-is-ook-uw-verantwoordelijkheid
[333] http://www.kennisplatformeconomie.be/FramePages/SourceDetails.aspx?Id=533
[334] http://www.hln.be/hln/nl/957/Binnenland/article/detail/2136189/2014/11/29/Volgende-slachtoffer-van-Michel-I-de-ambassades.dhtml
[335] http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/1998-1999/g1341-2.pdf
[336] http://www.tijd.be/opinie/column/Van-een-gouverneur-die-geen-gouverneur-is/9774532
[337] http://www.knack.be/nieuws/wereld/nederlandse-kamer-stemt-voor-einde-benelux-parlement/article-normal-91982.html
[338] http://www.demorgen.be/opinie/-de-mensen-hebben-niet-altijd-gelijk-bd58f68c/
[339] http://www.knack.be/nieuws/belgie/karel-de-gucht-de-integratie-van-vreemdelingen-is-mislukt/article-interview-847985.html
[340] http://research.un.org/en/docs/sc/quick